

BULÁNYI GYÖRGY

**ERÉNY-E AZ
ENGEDELMESSÉG?**

2013.

I. Az engedelmesség fogalma	- 3 -
1. Az embernek engedelmeskedés	- 3 -
2. Hallgatni valakire vagy engedetlennek lenni	- 4 -
3. Az engedelmesség bűnétől csak az engedetlenkedők válthatják meg a világot	- 5 -
4. A nagykorú ember Istennek sem „engedelmeskedik”,	- 6 -
5. Alkalmazkodás, ráhallgatás, elviselés - a társadalomban	- 7 -
6. Eredményeink összefoglalása	- 8 -
II. A meggyőződés avagy az engedetlenség Országá	- 9 -
7. A jézusi közösség és a kiváltságokat nem ismerés	- 9 -
8. A Szentháromságban nincsen engedelmeskedés	- 10 -
9. Megtestesülés és engedetlenség	- 10 -
10. Egyenlő felek kölcsönös engedékenysége	- 12 -
11. A gyermeket azért engedelmeskedtetjük, hogy megszűnjön engedelmeskedni	- 12 -
12. A parancsokat adó kisközösség ellentmondás	- 13 -
13. Az engedelmességnélküli kisközösség egysége	- 14 -
14. Nagyobb szeretet, nagyobb pluralitás	- 16 -
15. Az engedelmeskedés lehetetlenné teszi a keresztények egységét.....	- 16 -
III. Az engedelmesség-alárendelődés Jézus ajkán	- 17 -
16. Az újszövetségi szókincs	- 17 -
17. A hallás a Szentháromság világán belül	- 18 -
18. Az ember hallgat az Istenre.....	- 18 -
19. Az ember hallgat az emberre	- 19 -
20. Jézus elutasítja az engedelmességet.....	- 20 -
IV. Az engedelmesség-alárendelődés Szent Pálnál	- 21 -
21. Pál gondolat- és stílusvilága.....	- 21 -
22. A Fiú alá van rendelve az Atyának	- 23 -
23. Jézus népe nem ismeri a félelmet; az uralkodók viszont félnek	- 23 -
24. Pál továbbviszi a múlttól kapott félelem-hagyományt.....	- 24 -
25. A férfi feje az asszonynak	- 26 -
<i>A. Család</i>	- 27 -
26. A férfi szeret, a nő pedig alárendeli magát	- 27 -
27. A jézusi szemlélet és a húsvét utáni kérés.....	- 28 -
28. A gyermekek alá vannak rendelve szüleiknek	- 30 -
<i>B. Társadalom</i>	- 30 -
29. Jézus és a rabszolgaság	- 30 -
31. Páli kérés nem abszolutizálható.....	- 32 -
32. Nem igazoljuk a társadalmi igazságtalanságokat azzal,	- 33 -
<i>C. Államhatalom</i>	- 34 -
33. Jézus és az államhatalom	- 34 -
34. Hegyi beszéd és Róm 13,1-7.....	- 34 -
35. Jézus apolitizmusa.....	- 37 -
36. Jézus népének teológiája.....	- 38 -
<i>D. Egyház</i>	- 39 -
37. Pál az egyházban senki embernek nem engedelmeskedik	- 39 -
V. Ígér-e engedelmességet nekem és utódaimnak?	- 42 -
39. Az engedelmeskedés kontraszelektív.....	- 42 -
40. Az engedelmeskedés elhalása	- 43 -
41. Hűséges maradok a meggyőződésemmel.....	- 45 -
42. Imádság	- 46 -

I. Az engedelmesség fogalma

1. Az embernek engedelmeskedés

Erény-e az engedelmesség? Semmi kétség, ha az engedelmesség egyet jelent Isten akaratának teljesítésével, az istennek tetszéssel /dikaioszüné/. De azonnal jogosult a kérdőjel, ha embereknek engedelmeskedünk, hiszen az emberek nemcsak Isten akaratát tolmácsolhatják nekünk. Az emberiség ellen elkövetett legsúlyosabb bűn, az emberi életet és az anyagi javakat képtelen mértékben pusztító háború nem volna lehetséges az embereknek, pl. hadvezéreknek engedelmeskedés nélkül. Az életben maradt legyőzötteket, a legyőzött engedelmeskedőket a háború befejezése után a győztesek megbüntetik. Akiknek van módjuk védekezni a büntetés-kiszabás előtt, azok rendre arra hivatkoznak, hogy ők csak engedelmeskedtek: hogy amit tettek azt „parancsra” tették. Bűneikért, melyeket elkövettek, nem ők, a parancsolók a felelősek. Nem jó szándékból vétkeztek, hanem kényszerítették őket a háború fogalmával egyet jelentő bűnökre. Ha győztek volna, most ők vonhatnák felelősségre vádlóikat, bíráikat. Ügyészt és bírót ez meg nem hat: Miért nem tagadták meg a parancsot?! Nem merték, mert aki nem engedelmeskedik, azt megbüntetik. Aki pedig engedelmeskedik, azt a veszített háború után büntetik meg.

Az engedelmesség - háború esetén - mindenképpen az embergyilkolás eszköze. Az embergyilkolás a Sátán szakmája (Jn 8,44). Az engedelmesség nagyon kedves a Sátánnak,...akinek szilárdan álljatok ellen a hit segítségével”(1 Pét 5,9) - Péter apostol szava szerint. Szilárdan ellene akarok állni ebben a tanulmányban az engedelmesség formaetikai állítmányának, amely kiszolgáltatathat engem a Sátánnak.

K. Rahner azért megvédi az engedelmességet. Imígyen: „A pusztá engedelmesség kedvéért való külső engedelmesség nélkülöz minden pozitív erkölcsi jelentőséget: az engedelmesség nem a felettesnek adott biakó-felhatalmazás /és engedelmességet egy másik embertől csak olyan cél érdekében lehet követelni, amely bizonyosan megegyezik Isten akaratával” /Teológiai Kiszótár Bp. 1980. 167. lap/ Szolimán táborában valamelyik nagyhatású és szentéletű dervis, Hunyadi János táborában Kapisztránói Szent János egyaránt biztosak voltak abban, hogy Szolimán ill. Hunyadi János célja megegyezik Isten akaratával, és a sereget mindketten bízatták a biakó-felhatalmazásra, hiszen a katonák Istennek adják azt Szolimánon, ill. Hunyadi Jánoson keresztül. Vallásos korok emberei mindig úgy tudják, hogy Isten akaratából követik el a háborús tömeggyilkosságokat.

Az engedelmesség történelmi szószólói mindig is tisztában voltak azzal, hogy az engedelmesség egyet jelent a biakó-felhatalmazással. Tanquerey írja: „A tökéletes lelkek... `ítéletüket` is alávetik az előljárók ítéletének, mert nem kérdik, miért is parancsolják ezt vagy amazt.” Szerzőnk azután Loyolai Szt. Ignácot idézi:”...ne csak akarja, amit az előljáró akar, hanem úgy is gondolkodjék, mint ő, és az ítélete is legyen alávetve az előljáró ítéletének, amennyire egy már alávetett akarat csak alá tudja vetni az ítéletet...nehogy az ítéletünk csaljon meg bennünket, az előljáró ítéletéhez igazítjuk azt... Ha valami más felfogás kél fel a lelkedben... és úgy tűnik fel, hogy kötelességed kifejteni álláspontodat, megteheted...de...légy készen...hogy a legjobbnak fogod tartani azt, amire az előljáró el fogja határozni magát”. Majd így folytatja szerzőnk:” azt nevezik vak engedelmességnek, amely azt eredményezi, hogy az ember előljáró kezében van, „mint a bot... mint a hulla” /Loyola/...Ez az engedelmesség nem ésszerűtlen, mert voltaképpen Istennek rendeljük alá értelmünket és akaratunkat...”/ A tökéletes élet, Párizs 1932. 1064 num./.

Loyola még a 16.sz-ban élt, de Monsignore Escriva, az „Obra” (Opus Dei) alapítója, századunk gyermeke. Az Obra egyik tagja írja: „Az Atya /t.i. Escriva/ nem téved soha, és az Obrában

minden az atya által történik. Engednetek kell, hogy minden az én fejemen és szívemen /keresztül/ történhessék - mondta gyakran Monsignore Escriva a maga direktorainak...Az engedelmeskedés az Obrában élet és halál, lét és nem-lét kérdése". Alapkönyvük, a Camino /Ut/ 941. pontja ezt írja: „Engedelmeskedni, ez a biztos út. Vakon engedelmeskedni az előljárónak, ez az életszentség útja. Apostolkodásban engedelmeskedni, ez az egyetlen út, mert Isten műve /=Obra/ esetében csak ez lehet a szellem: engedelmeskedni, vagy fel is út, le is út” /J.M. Calstillo: A „Krisztus követése” és az „Ut”. Concilium,1978. nov. 588-9 lap.- német kiadás/.

Velük szemben Rahner már keményen kínlódik. „...az Egyházban... `van értelme az értelmetlennek való engedelmeskedésnek is`, feltéve, hogy a teljesítendő parancs nem erkölcstelen. A tárgyilag helytelen természetesen csak nagyon nehezen lehet az erkölcsteltől megkülönböztetni... teljesen keresztényietlen dolog „a parancs, az parancs” erkölcstelen elvére, ill. valamilyen vak engedelmességre hagyatkozni. A kereszténynek `kötelessége nyíltan szembeszállni a tekintéllyel, ha az teljes értelmetlenséget parancsol” /I.m. 167. lap/. A szöveg ellentmondását az általam aláhúzott részek egybevetése nyilvánvalóvá teszi. Rahner az ellentmondást csak azáltal oldhatja fel, hogy csak az egyházon kívül kell szembeszállnunk az értelmetlenséggel. Ez esetben az értelmetlenség pusztításaitól megszabadulhatna legalább az emberiségnek az egyházon kívüli szelete. Sajnos, sok okon még ez sem lehetséges. Először: az Egyház tagjai részére teljes skizofréniát jelentene egyfelől a munkahelyi és állami vezetők értelmetlenségeivel szembeszállni, másfelől az egyházi vezetők értelmetlenségeinek engedelmeskedni... hiszen nincsen két jellemünk. Másodsor: A nem keresztényeknek is megvan a maguk buddhista, mohamedán, stb. egyházuk, amely számukra ugyanolyan kedves lehet, mint nekünk a miénk. Harmadsor: A nem egyházi intézményeknek is megvannak a maguk eszmei és gyakorlati adminisztratív eszközeik, hogy értelmessé tudják tenni alattvalóik számára a vezetők értelmetlenségeit. Negyedsor: illenék legeslegesű sorban a Logosra épülő jézusi egyházból kitakarítani az értelmetlenségeket. Enélkül hogyan lehetünk „a világ világossága” /Mt 5,14/?! Már Szt. Pál biztatott arra, hogy „logikus” legyen az Istennek bemutatott életáldozatunk /Róm 12,1/. Hasonlóképpen Szt. Péter is: „Legyetek mindig készen az apológiára mindenkivel szemben, aki „logos”-t kér tőletek”../1 Pét 3,15/.

Egyértelmű és ellentmondásmentes „logos”-ra törekszem tehát ebben a dolgozatban. Ihlessen ebben a Zsinat biztatása is: „Ha a közhatalom, túllépve illetékességén elnyomja a polgárokat, ne vonakodjanak megtenni semmit, amit a közjó objektív módon megkövetel. Harcoljanak feddhetetlenül és okosan a jogtalanság és az elnyomás, az egyszemélyi vagy egypártú diktatúra és a türelmetlenség ellen. /Gs 74.76/ Megvallom, hogy a zsinat biztatása szélesebb célkitűzésű, mint az én dolgozatom célkitűzése. Beérem, ha a magunk /egyházi/ portáján rendet tudok teremteni a logos és a logosnak elkötelezett élet eszközeivel. Úgy gondolom, sok okon, nagy szükség van reá, mert például Monsignore Eseriva hívei meg is indították már a folyamatot „az atya” szentté avatása érdekében.

2. Hallgatni valakire vagy engedetlenné lenni

Az engedelmisség korrelált fogalom: nincsen parancsot adás nélkül. A kiskorú ember nem képes még helyes és felelős értékítéletet formálni a neki adott parancsról. Ezért akárminő is a parancs, a kiskorú /a gyermek/ részéről a parancs nem teljesítése - szubjektíve - etikailag negatív magatartás, bűn. Ha a gyermekek ezt gyónják: „Rossz voltam” - rá sem kell kérdeznünk, miben voltak rosszak, úgyis csak annyit fognak válaszolni, hogy nem engedelmeskedtek a szüleiknek.

Más azonban a helyzet a nagykorúak esetében. Ezek már képesek értékítéletet formálni a kapott parancsról. Praktikailag is, etikailag is. Praktikailag: pl. a szállítómunkások megállapítják, hogy a

brigádvezető által parancsolt módon a gépet nem lehet felrakni a teherautó platójára. Etikailag is: pl. a brigádvezető parancsát balesetveszélyesnek minősítik a szállítómunkások. De az is lehetséges, hogy a brigádvezető parancsát a feladat elvégzésére alkalmas és balesetveszélymentes módjának ítélik. Ezért aztán a parancsot végrehajtják. Engedelmeségről van itt szó? Aligha, hiszen ők is így látják jónak a dolgot. Belső törvényeiknek „engedelmeskednek”. Önmagának engedelmeskedni - van értelme ennek? A kétértelműség elkerülése céljából egy más kifejezést keresünk: hallgatnak a brigádvezetőre és együttműködnek vele. Ez annyit jelent, hogy jónak tartják azt, amit parancsol. Mindezek következtében nagykorú emberhez csak az engedetlenség vagy a valakire hallgatás a méltó. Az engedelmeség nem. Az engedelmeség ugyanis praktikailag vagy etikailag, vagy mind a két szempontból negatív. Akár praktikai, akár etikai, akár mind a két szempontból csak a valakire hallgatás vagy az engedetlenség minősülhet - szubjektíve - etikailag pozitívnak. `Engedelmeségről tehát akkor beszélünk, amikor valaki végrehajt egy parancsot, amelyet praktikailag vagy/és etikailag rossznak tart.

3. Az engedelmeség bűnétől csak az engedetlenkedők válthatják meg a világot

Miért engedelmeskedünk, miért hajtjuk végre a parancsot? Általában azért, mert a főnök, parancsot adó szankciókat tud gyakorolni az engedetlenkedővel szemben. A beosztott el akarja kerülni ezeket a szankciókat, s ennek következtében helytelenül jár el, azaz engedelmeskedik. A praktikailag vagy/és etikailag helytelen eredmény megszületéséért felelős ugyan az engedelmeskedő is, de elsősorban a parancsot adó és szankcióval fenyegetőző főnök a felelős. Ha a brigádvezető nem parancsolna, hanem csupán javaslatot tenne a gépet platóra emelésnek a módjáról, akkor a megbeszélés kihozhatná a feladat megoldásának optimális módját. Ha nem akarna parancsolni, nem is kellene szankcióval fenyegetőznie. Úgy tetszik tehát, hogy nagykorú emberek társaságában a parancs, a szankció és az engedelmeskedés egyaránt negatív. Praktikailag is, etikailag is.

Még inkább ez a helyzet, ha nem termelői, hanem hatalomgyakorló feladatról van szó. Gyárts fegyvert, esküvel ígérd meg annak elsütését, süsd el! Ezek a parancsok tömeggyilkolást céloznak, s a parancsokat kísérő súlyos szankciók tömeggyilkolást segítenek elő. Az engedelmeség pedig meg is valósítja a tömeggyilkolást.

Az ember természetében benne van a kísértés a parancsadásra, a szankcionálásra, az engedelmeségre, tehát a bűnre. Mivel az ember kezdettől fogva engedett is ennek a kísértésnek - ez „a világ bűne”, amelyet elvenni jött Jézus /Jn 1,29/. Ez a Böllféle „tulok szentsége”, melynek erejét akarja megtörni a „Bárány szentsége”, tehát az Isten Báránya és mindazok, akik magatartásukkal Jézus nyomában akarnak járni. Ezért aztán ennek az „eredeti bűn”-nek következtében olyan világban élünk, melyben megváltatlanságunk következtében adva vannak a parancsolók és szankcionálók egyfelől, és a nekik engedelmeskedők másfelől. A parancsolás-szankcionálás-engedelmeség sátáni világát csak a szentek, az engedetlenkedők tudják visszaszorítani. De ezért nagyon drága árat kell fizetniök. Engedetlenségükért elveszik tőlük anyagi javaikat, korlátozzák szabadságukat, és életük sincs többé biztonságban. Az Isten Országá ily módon egyet jelent az erkölcstelen parancsokat semmibevevés, a szankcióktól meg nem félemledés, és az engedetlenség magatartását vállaló emberek közösségével... a parancsokat adott esetben semmibe vevő, a szankcióktól meg nem félemlendő, és az engedetlenség magatartását elvállaló Jézus és nyomában járó emberek közösségével.

4. A nagykorú ember Istennek sem „engedelmeskedik”, hanem hallgat a meggyőződésére vagy meghasonlik önmagával

Helyes lehet-e, ha így állnak a dolgok, tanulmányunk bevezető mondata? Helyes-e engedelmeskedni Istennek? Isten akaratát teljesíteni feltétlenül helyes, hiszen ez a teremtmény rendeltetése. Csakhogy ahhoz, hogy a nagykorú ember teljesíthesse Isten akaratát, önmagában kell felismernie, hogy mit kíván tőle ez az isteni akarat. Ezen felül ezt az isteni akaratot, ennek tartalmát a maga számára feltétlenül és egyedüli jónak kell elismernie. Nem nagykorú embernek /gyermek vagy infantilis, infantilizált felnőtt/ Isten parancsát rendre egy másik ember mondja meg. Az is lehetséges, hogy elsősorban az immanens vagy/és transzcendens szankcióktól félelem alapján dönt a nem nagykorú /mert infantilis/ ember a parancs teljesítése mellett. E kiskorú ember esetében tehát a már látott képlettel találkozunk: a parancs-szankcionálás-engedelmesség képletével, melyet a Sátán Országá jellemzőjének találtunk.

Nagykorú emberek esetében viszont a környezet hatására is megismert isteni „parancs” - az istengyermeki lét törvénye: a szeretet interiorizálódik: létének törvényét ismeri fel benne. Azaz tudja, hogy a parancsban hozzá eljutó isteni akarat teljesítése jelenti számára az életet /dzóé/. Ez a tudás legbensőbb, személyes tudása. Belülről is hallja a „parancsot” élete kivirágoztatása törvényeként. S hallgat reá. Ahogyan a szállítómunkás hallgat a brigádvezető parancsára-javaslatára, mert jónak tartja a gépfelrakásnak a brigádvezető által előterjesztett módját. Nem beszélek tehát az isteni parancs esetében sem engedelmeskedésről, hiszen „engedelmeskedve” itt olyasmit teszek, amit én magam helyesnek tartok. Engedelmeskedésről csak akkor beszélhetek, ha valami olyat teszek, amit nem tartok helyesnek, és mégis megteszem. `Hallgatok tehát az Istenre, mert azt, amit kíván tőlem, én magam helyesnek ismerem fel.

Jézus tehát a Getszemáni kertben birkózik ugyan magában az isteni akarattal, amely életelvesztést kíván tőle, de nem engedelmeskedik. Azért nem engedelmeskedik, mert imádsága végén eljut oda, hogy elfogadja a maga akarataként Isten immár általa is helyesnek látott akaratát: „Mindazonáltal ne az én akaratom, hanem a tiéd teljesüljön... Legyen meg az akaratod! /Lk 22,42; Mt 26,42/ Nem az Atya kényszeríti rá Jézusra a maga akaratát, hanem Jézus belülről azonosul az Atya akaratával, amelyet élete legbensőbb törvényének ismer fel annak ellenére is, hogy ez az élettörvény a golgotai halál útján vezeti el Őt az életbe /dzóé/. Még világosabb ez a benső azonosulás a jézusi birkózás jánosi változatában: „Atya, ments meg engem ettől az órától. De hát ezért jöttem, ezért az óráért!” /Jn 12,27/ Jól látható a belső azonosulás azzal az Atyával, aki Jézus számára nem olyan Valaki, aki Jézuson kívül van, hanem belül. A Fiú ugyanis egymásban-levésben van az Atyával. Tehát az Önmagában benne levő Atyának a parancsszavára, akaratára hallgat. Hallgat reá, mert képtelen belemenni a vérengzésbe, képtelen tizenkét ezred angyalt kérni, bár vért kell verítékeznie abban, hogy nem kér. A keresztről nem száll le. Nem menti meg magát, bár meg tudná menteni magát. Így jár el, mert az akarata belesimult az Atyáéba, mert `hallgatott Reá,` mert az Atya akarata az Ő legbensőbb személyi akaratává lett. Nemcsak a Fiú van egymásban-levésben az Atyával. Az ember is egymásbanlevésben van a Fiúval. A Fiún keresztül az Atyával. Kettejük Lelkével is. Az ember egymásban-levésben van Istenével, amíg nem tesz ellene. Ezért aztán az ember önmagával van harmóniában, amikor harmóniába kerül Istenével. Amikor az ember teszi Isten akaratát, Isten benne-magában megszólaló Lelkére hallgat. Birkóznia kell ugyan ezért az egyetértésért, de módja van eljutnia a birkózással az egyetértésre Istennel. Nem nevezhetjük engedelmességnek tenni azt, aminek a helyes voltáról meg vagyunk győződve. Magamnak nem engedelmeskedem, hanem követem meggyőződésemet, mert Isten hozzám intézett szavát helyesnek, nekem valónak, jónak, életrevezetőnek ismerem fel.

Amikor viszont szembekerülök a magam meggyőződésével, nagyon rosszul érzem magam. Akkor is így van ez ha nem hiszek a túlvilágban, és ily módon a túlvilági büntetéstől való félelem sem magyarázhatja lelki közérzetem tönkremenését. Amikor hűtlen leszek a meggyőződésemhez - akár istenhívőként, akár ateistaként -, rongy embernek érzem magam. Engedetlen lettem önmagammal szemben? Szófogadatlaná lettem? Értelmetlen beszéd ez, hiszen önmagam önmagamhoz intézett legbenső szavát nem fogadtam el. Ez az ember belső, belülről meghasonlása. Ez a szubjektíve átélt bűn. Bűnnek élem meg, akármit is tanít bárki más a tettemről, amelyet én bűnnek élek meg. Szembekerültem meggyőződésemmel. Ez az a meghasonlásom, amelyen csak a bűnbánat, a megtérés, életem megjobbítása segíthet, tehát az újra felzárkózás meggyőződésemhez.

5. Alkalmazkodás, ráhallgatás, elviselés - a társadalomban

A gyermek, a kiskorú ember másképpen viszonyul az isteni parancshoz-akarathoz: szót fogad vagy nem fogad szót. De minden nevelés és önnevelés célja, hogy az ember megszűnjék kiskorú lenni, hogy felnőjön, hogy nagykorúvá legyen.

Szubjektíve addig nem vétkezem, amíg harmóniában vagyok önmagammal. Szubjektíve akkor vétkezem, amikor szembekerülök a meggyőződésemmel. A „meggyőződés” szót etikai és nem praktikai értelemben használom. A munkahelyen megtörténik, hogy akár a kollektíva, akár a főnök parancsoló szava a munkahelyi feladatok olyan megoldását tartja teljesítendőnek, amelyet nem tartok jónak, amelynél elgondolásom szerint van jobb megoldás is. Amikor engedek a kollektívának, engedek a főnöknek és teszek úgy, ahogyan kívánják tőlem, akkor engedelmeskedem? Korántsem. Amikor engedek nekik, bár az én elgondolásom szerint van helyesebb megoldás is, még mindig harmóniában vagyok önmagammal. Azért vagyok harmóniában, mert elsődlegesen azért jöttem a munkahelyre, hogy ott dolgozzam és fizetést kapjak a munkámért. Azaz elsődlegesen nem azért, hogy ott az elgondolásaim érvényesüljenek. Véleményt nyilváníthatok, tehát elmondom, amikor lehetőségem van rá, hogy mit tartok optimálisnak. Ezáltal etikailag rendben vagyok. Amíg nem kívánnak tőlem olyat, amit nemcsak praktikailag nem helyeslek, hanem etikailag sem helyeslek, addig nem kerültem szembe önmagammal. Természetesen nemcsak etikai, hanem praktikai megfontolásokból is változtathatok munkahelyet, ha reményem van olyan munkahelyre, amely jobban figyelembe veszi elgondolásaimat. De ha ilyenre nincs reményem, és maradok, etikai harmóniámat nem éri sérelem, azaz nem kerülök szembe önmagammal, mert munkaviszonyba lépve nem arra kötöttem szerződést, hogy a munkahelyen azt fogom csinálni, amit akarok, hanem arra, hogy ott majd megmondják a teendőimet. Ezért nem kerülök szembe önmagammal akkor, amikor közérzetemet-praktikailag és nem etikailag - zavarja, hogy a munkahely nem a számomra nyilvánvalóan optimális módon oldja meg a feladatokat. Praktikai `alkalmazkodásról` van tehát itt szó, mely etikailag nem negatív magatartás. Egy adott munkahelyen dolgozni, egy adott országban élni - ez eleve egyet jelent azzal, hogy egy csomó dologban elvállalom ezt a praktikai alkalmazkodást, amelynek folytán etikailag még nem kerülök szembe önmagammal, hiszen én kötöttem meg a munkaszerződést, hiszen én választottam vagy fogadtam el állampolgárságomat. Alkalmazkodom tehát munkahelyemhez és államomhoz mindabban, amit törvényként, szokásként elibém tesz. Engedelmességről csak akkor beszélhetnénk, ha olyasmiben is alkalmazkodom, amit a meggyőződésem tilt - pl. fegyvert gyártanék a munkahelyemen, vagy megígérem az államnak, hogy megsemmisítem az ellenségeit, ill. teljesíteném is ezt az ígéretet.

Nem `alkalmazkodom` hozzájuk, hiszen - legalábbis egyenlőre - nincs, nem lehet külön véleményem, amitől eltérve alkalmazkodhatnék hozzájuk. Reájuk-hallgatásom azonban nem feltétlen, hiszen nem belső meggyőződésemre hallgatva engedek irányításuknak. Amikor ugyanis

későbbi tapasztalataim következtében tanácsaikat célra nem vezetőnek találom, akkor más orvost, más mesterembert keresek. Szabad maradok velük szemben. Tehát ismét nincs szó engedelmességről. Szabadon bízom magamat reájuk, és szabadon vonom vissza a bizalmamat tőlük. Hallgatok tehát valakikre addig, amíg értelmetlennek nem találom a reájuk hallgatást.

Ha pedig a kényszerítő hatalommal rendelkező magánszemélyek /terroristák/, vagy az államhatalom fizikai kényszert alkalmaznak velem szemben, ismét nem beszélhetünk engedelmességről. Nagyon is nyilvánvaló ez, ha módomban és szándékomban áll felvenni a harcot ellenük. Ez esetben ugyanis védekezésről, ill. lázadásról van szó. Ha nincs módom védekezni, fellázadni, akkor az elviselésnek, eltűrésnek a magatartását tanúsítom. Ennek az elviselésnek, eltűrésnek egy speciális esetével állunk szemben, ha - akár volna módom védekezni, fellázadni, akár nem - nincs szándékomban ellenállni. Ez az erőnemalkalmazás sajátos esete a jézusi útbaigazítás szellemében: „Én pedig mondom nektek: ne szálljatok szembe a gonosszal!” /Mt 5,39/. A kényszerítőt gonosznak tekintem, és így nem hagyok kétséget afelől, hogy a magatartásom iránta semmiképpen sem engedelmeskedés. Eszmeileg szemben állok vele. Nem engedelmeskedem tehát, amikor odatartom a bal arcomat is.

6. Eredményeink összefoglalása

A kiskorú embernek (gyermek és infantilis felnőtt) nincs benső meggyőződése, másnak a zsebében tartja a lelkiismeretét. Magatartását a (mástól jövő) megtorlástól való félelem határozza meg. A kiskorú engedelmeskedik (szófogadó), vagy engedetlenkedik (szófogadatlan).

A nagykorú embernek van belső meggyőződése. Meghallgat másokat is, de végső soron mindig maga határozza meg, hogy mit tart helyesnek - akár etikai, akár praktikai értelemben. Konkrét magatartását nem a valakiktől félés határozza meg, hanem az önmagával harmóniában maradni akarás, a meggyőződése. Ha hisz Istenben, akkor belső meggyőződésében Isten gondolatait, Isten vele szemben tanúsított elvárásait ismeri fel. Ha hisz Istenben, akkor lelkiismeretének szava, meggyőződése - Isten szava is számára. Ha hallgat Istenre (ráhallgatás=akoé), akkor harmóniában marad Vele és önmagával. Ha nem hallgat Istenre (szívmegkeményítés=sklérokardia), meghasonlik Istennel és önmagával. Engedelmességről ill. engedetlenségről nem beszélhetünk, mert az ember létazonosságában, egymásban levésben van az Istennel. Nem beszélhetünk, mert engedelmeskedni vagy nem engedelmeskedni csak olyan valakinek lehet, aki rajtunk kívül van és nincsen bennünk. Isten pedig úgy van rajtunk kívül, hogy egyúttal bennünk is van a Lelke által.

A kölcsönös szeretet következtében embertársaink is lehetnek nemcsak rajtunk kívül, hanem bennünk is. Ezért a szeretet világában ember és ember között megint csak nem lehet szó engedelmességről vagy engedetlenségről. Csak önmagán belül azonosulhat egy másik ember szavával. Nagykorú embernek, akit szeretek, nem mondhatom: engedelmeskedjél nekem! Aki engem szeret - ha már nagykorú vagyok - nem mondhatja nekem: engedelmeskedjél nekem! Aki szeret, az nem kíván tőlem engedelmességet. Bennem van, és érvel.

Csak e kölcsönös szeretettől meg nem határozott emberi kapcsolatokban, tehát a szeretet világán kívül jelentkezhetik a másik embertől engedelmességet elváró magatartás. Ha embertársam elvárását a lelkiismeretem helyesli, akkor hallgatok reá, ha nem helyesli, akkor engedetlenül válok vele szemben (vö. polgári engedetlenség, civil disobedience).

Ha lelkiismeretem szava nem tiltakozik elvárásával szemben, bár praktikailag én mást tartok helyesnek, akkor alkalmazkodom elvárásaihoz. Ha el akarom kerülni az alkalmazkodást, akkor munkahelyet, ill. állampolgárságot cserélek.

Ha a másik ember a maga velem szemben támasztott elvárásait fegyverrel akarja kikényszeríteni, akkor - a teljes tehetetlenségem esetén túl - valójában három válasz-magatartás lehetséges. Engedetlenség: védekezem, fellázadok. Engedelmisség: elviselem, eltűröm. A harmadik magatartás a jézusi: nem engedelmeskedem, amennyiben eszmeileg védekezem (érvelés), bár fizikailag eltűröm az erőszakot.

Ha az erőnemalkalmazásnak a rosszat jóval legyőzni akaró magatartása, amely szellemi értelemben véve engedelmisség, és fizikai értelemben véve nem engedetlenség.

Ha magam fordulok valakihez útbaigazításért, akkor csak két eset lehetséges: hallgatok reá vagy nem hallgatok reá - az útbaigazítást adó személy által is szabadnak tekintett magatartásom alapján. Engedelmisségről ismét nincs szó.

Végső soron az engedelmisség kiskorú vagy bűnös magatartás. Kiskorú magatartás, ha nincs személyes meggyőződés. Bűnös magatartás, ha félelemtől indítva hallgatok valakire, bár etikai meggyőződésem mást mond.

Az engedetlenség etikus magatartás. Etikus, mert félelmet nem ismerve hallgatok a nekem parancsolóra azon az alapon, hogy a parancs tartalmával ellenkezik a meggyőződés. Nagykorú ember részéről tehát az engedelmisség bűn, az engedetlenség pedig erény - fenti meghatározásaink értelmében.

II. A meggyőződés avagy az engedetlenség Országá

7. A jézusi közösség és a kiváltságokat nem ismerés

A jézusi „ország”(basileia) újszövetségi szinonimáinak egyike a „közösség”(koinonia) - az egyház, szövetség, test, stb. kifejezések mellett. Közösségről akkor beszélhetünk, ha olyan személyek alkotják, akik egymást alaposan ismerik, akik nem akarnak elválni egymástól, és akik tőlük telhetően mindenüket oda akarják áldozni annak a célnak, amelynek szolgálatában vállalták egymást, azaz közösséggé lettek. A jézusi közösség annyiban különbözik más közösségektől, hogy a közösség célja az egész emberiség maradéktalan egyesítése közösséget alkotó személyek Istennel (és Istentől belülről formált meggyőződésükkel) harmóniában levésének erejéből. Az emberiséget egygé tenni csak a kiváltságokat nem ismerés alapján lehet. Hogyan is akarhatnék egygé lenni olyanokkal, akiknek kiváltságaik vannak az én hátrányomra?! Hogyan is akarhatnának mások egygé lenni velem, akinek kiváltságaim vannak az ő hátrányukra?! Mivel Isten maga a Szeretet, ezért Isten per definitionem `Maga a Kiváltságokat Nem Ismerő.` Ilyen Ő a maga belső életében is, hiszen mindaz, ami az Atyáé, a Fiúé is, stb. stb. Így van ez hozzánk fűződő viszonyában is. Egyfelől nem ismer személyválogatást, minden embert üdvözíteni akar, Jézus még a maga gyilkosait is be akarja menteni az üdvösségbe, másfelől a saját asztalához akarja ültetni az embert, és ő akar felszolgálni nekünk. Akik tehát a kiváltságot nem ismerő szeretet céljától meghatározottan alkotnak közösséget, azok építik s népesítik be Isten földi és örök Országát. Akiket viszont a kiváltságokat ismerés önző szemlélete és magatartása határoz meg, azok építik a Sátán Országát.

Ilyen jézusi közösség lényegében háromféle van: a Szentháromság, a házasság és az egyház. Egyikükben sincs engedelmeskedtetés és engedelmeskedés, csak hűség a meggyőződéshez.

8. A Szentháromságban nincsen engedelmeskedés

Nézzük elsősül a Szentháromságot. Az Atya mindenét és Önmagát is odaadó szeretettel szereti a Fiút. A Fiú ezt elfogadja, és mindenét, és Önmagát is odaadó szeretettel válaszol az Atyának. A szabad önátadás világa ez, amelyet az egygélevés vágya és valósága határoz meg. A Lélek e vágytól irányított szabad önátadások áramlása az Atyától a Fiúig és vissza. Az Atya küldi a Fiút, és a Fiú vállalja a küldetést közös akaratukból folyóan, egyetértve egymással a megtestesülésben is, és annak minden velejárójában is, tehát a szabadon vállalt keresztre kényszerülésben is. Az Atya és a Fiú küldi a Lelket. De azt a Lelket, aki meghatározza az Atya és a Fiú döntéseit is.

Nincs engedelmeskedtetés és nincs engedelmeskedés. Az engedelmeskedést nem ismerő, csak a belső meggyőződésekből folyó cselekvések erejében fennálló örök Országból közénk kerülő Fiú is csak engedetlenségre képes. Éppen ezért el is nyeri a Sátán Országának tagjaitól az engedetlenkedők büntetését, a keresztet.

9. Megtestesülés és engedetlenség

A Szentháromságtól meghatározott, tehát csak a maga belső meggyőződésére hallgató, s ennek következtében a sátáni Ország viszonyai között engedetlenségi készletű Jézus élete szükségképpen fordul a golgotai tragédiába. Bár az állami vezetőkkel csak a vallási vezetők buzgólkodására kerül szembe, mégis az utóbbiak machinációi következtében Pilátus mégiscsak kényszerül teljesíteni a vallási vezetők akaratát: így az Ország minden időkre szólóan legnagyobb földi képviselőjét végső soron Pilátus ebrudalja ki a világból.

A vallási vezetők a nyilvános működés kezdetétől fogva engedetlenkedőnek minősítik a csak a maga meggyőződésére, tehát az Atyára hallgató Jézust. Tény, hogy minősítésüknek van alapja. Jézus nem engedelmeskedik a vallási vezetők kívánságainak. Áthágja a vallási előírásokat. Nem böjtöl, amikor böjtölnie kellene. Nem tartja magát távol a bűnösöktől, és ezzel közössé /koinos = bűnössé/ teszi magát. Engedi a tanítványokat kalászt tépni tiltott napon. Ő maga is rendszeresen gyógyít tiltott napon. Elbagatellizálja a jeruzsálemi szentély jelentőségét /Jn 4,19-24!/. A vallási vezetőkől kapott figyelmeztetések során még neki áll feljebb: az Írás alapján védi meg a vallási törvényeket semmi beevő magatartást, mégpedig a hivatalos Írás-szakértőkkel szemben. Zavarba hozza a vallási törvények őreit: „Szabad-e szombaton jót cselekedni? Életet megmenteni vagy megölni?” /Mk 3,4/. Rámutat a vallási törvényeket védők álszent magatartására: „Ha juhotok kútba esik, ki nem húzza ki közületek szombaton is?” /Mt 12,11/. A vallási hagyományokat summásan Isten törvényeivel szembenállóknak meri mondani. A hagyomány szinte egyet jelent számára Isten törvényeinek megtagadásával /vö. Mt 15,2-6; Mk 7,8-13/. Lelkiismerete, meggyőződése alapján még az írott Törvényt /=a Szentírást!/ is felülbírálja: Én pedig mondom nektek...

Engedetlenkedik és engedetlenkedik. Minél élesebbek az Őt érő támadások, annál élesebbé válik maga is. Korán megállapítják róla: „elment az esze” /mainetai=örjög:Jn 10,20/. Eretneknek /szamaritánusnak/ nyilvánítják Jeruzsálemben/Jn 8,48/. Döbenten állapítják meg róla a határt nem ismerő gögöt: „mivé teszed magad?” /Jn 8,53/. Ő pedig előre jelzi tanítványainak, hogy a vallási vezetők Izrael népének legmagasabb szintű vallási szerve, a főtanács /főpapok, írástudók, vének/ halálra fogják ítélni. Tudja és mondja, hogy a vallási vezetők székhelyén kell elvesznie, mert nem veszhetik el próféta Jeruzsálemen kívül /Lk 13,33/. Megrendezi a vallási vezetők engedélye nélkül a maga ünnepélyes, jeruzsálemi bevonulását: figyelmeztető szavukra /Lk 19,40/ sem állítja azt le. Megtisztítja az árusoktól a főpapok hatáskörébe tartozó templomudvart. Elmondja a gonosz szőlőműködésokről szóló példabeszédet és értelmezi ezt a főpapokra. Ki meri mondani, hogy elvételük tőlük az Isten Országá. Tőlük! Hát kié az Ország, ha nem az övék, Isten hivatalos megbízottjaié? János evangélista még a század végén is, a Jézus halálára dolgozó

Kaifást Isten főpapjának, karizmatikus személynek éli meg, aki a hivatalával együtt járó isteni adomány révén jövedölni tud /Jn 11,51/; pedig ekkor túl vagyunk már a janniai zsinaton, amelyen a választott nép legfőbb vallási vezetősége hivatalosan és végérvényesen elhatárolja magát a názáretiek eretnokségétől. Nem a „zsidó” főpapokkal beszélt így Jézus, hanem Isten választott népének főpapjaival. Ezeknek székvárosában beszél minősíthetetlen stílusban az írástudókról, a hivatalos vallási tanítókról, akiket meszelt sírokhoz hasonlít, amelyek telve vannak minden undoksággal /Mt 23,27/. Vakvezetőknek minősíti őket /Mt 23,16/, és van bátorsága sokszorosán prófétagyilkosoknak is mondani őket /Mt 23,29-35/.

A minap hallottam egy prófétát elhallgattatni akarás kapcsán: Ha egy kicsit okosabban viselkedik, elkerülhette volna a főpapi ítéletet. Hát Jézus igazán elkerülhette volna a Golgotát, ha tudott volna legalább egy kicsit engedelmessé válni, ha lett volna benne legalább valamennyi alázat a kinyilatkoztatás népének vallási főhatósága iránt. De nem volt és nem volt. Azért nem volt, mert ez az engedelmség és ez az alázat egyet jelentett volna számára az árulással, meggyőződésének és küldetésének elárulásával.

Egyet jelentett volna azzal, hogy ne mondja azt, amit az Atyánál látott és hallott: hogy ne mondja és ne tegye azt, amit a Lélek, a `Maga` Lelke kívánt tőle. Szembeszállt tehát a vallási vezetők által diktált úttal. Nem rendelte magát alájuk. Nem volt engedelmes és nem volt alázatos velük szemben. Engedetlen, gögös, önimádó volt, aki fejvel szaladt a falnak. Csak magára vethet a sorsa miatt. Végsőkéig kielezte a feszültséget önmaga és a fegyveres erőkre támaszkodó, az adminisztratív intézkedésekre már nagyon is kész vallási vezetők között. Eliot Becket-gyilkos báróinak szavaira emlékszem: „Tulajdonképpen maga magát hajszolta bele a halálba. Minden okosság és alázat nélkül vakon ment végzete elébe. A legszelídebb ítélet: öngyilkos volt.../Gyilkosság a székesegyházban/.

Egyetlen baj volt a Názáretivel: nem engedett a meggyőződéséből, hűségese maradt hozzá és nem is rejtette véka alá azt. A többi már magától jött, az akció-reakció törvény szerint. A kövek pedig ismét erősebbeknek bizonyultak a prófétánál. A meggyőzés embere volt és ezért ragaszkodott ahhoz, amit igaznak tudott. Mániásan nem akart tudomást venni a fennálló erőviszonyokról. Hitt abban, amit mondott és hitt harcának értelmességében. Nem voltak illúziói. Tudta, hogy a vallási vezetők bíróság elé fogják állítani: hogy a peres eljárás szabályait semmibe se fogják venni. Számíthatott rá, hogy Isten főpapja eljátssza majd a maga pojáca-szerepét: azaz szaggatja majd ruháját Jézus halált érdemlő bűne, a káromkodás miatt, miközben semmit sem számít a főpapnak, hogy Jézus káromló-e vagy nem káromló, hanem csak az számít, hogy veszélyes ember... Kaifás hatalmára, vagyonára, főpapi pozíciójára veszélyes ember /Jn 11,48/. El kell tenni láb alól, mert jönnek majd a rómaiak...A teológia csak ürügy. A meghatározó a politika. Ne legyen nagyon rossz véleményünk Kaifásról! Aki hatalommal összeszövetkezik a maga kiváltságainak - és természetesen az ezekkel összekapcsolt „nagy és szent célok” védelmében, mindig ezt csinálja. Kaifásnak „peche” volt. Éppen Jézust fogta ki. Olyan prófétát talált meggyilkolni, aki ellenőrizhetően feltámadt - ebbe a világba is. Isten más prófétái nem támadnak fel ellenőrizhetően. Husz János nem támadt fel így, ezért aztán a Konstanci Zsinat főpapjainak könnyebb a dolguk. De azért a próféták valamiképpen mégiscsak feltámadnak. Husz János sem hiába halt meg. Tanításaiból, amelyek miatt akkor el kellett égnie a máglyán, valami azért csak bekerült a II. Vatikáni Zsinat szellemébe is /pl. a két szín alatti áldozás, a szegénység dicsérete stb./.

10. Egyenlő felek kölcsönös engedékenysége

Minden jézusi közösség Szentháromságtól meghatározott közösség. A házasság is, az Egyház is. Annyira jézusi, amennyire meghatározott a Szentháromságtól.

Ezért aztán a Szentháromság mintájú házasságban élni akaróknak közös akarattal kell nemet mondaniok arra, hogy bármelyik fél engedelmességen a másiknak. A szeretet kizárja a parancsolást és így az engedelmességet is. Hogyan is kívánhatnám attól, akit szeretek, hogy mást tegyen, mint amit a Lélek mond neki?! A szeretet kizárja a fentiekben meghatározott alárendelődést is, hiszen véleménykülönbség esetén honnan venné a bátorságot a szeretet arra, hogy így szóljon: ha velem akarsz élni, akkor tedd azt, amit mondok. Egy ilyen mondat a sátáni uralkodás világából való volna. A Szentháromság felbonthatatlan egységének mintájára lett, és éppen ezért Istentől fel nem bonthatónak elgondolt házasság nem olyan szövetség, amely az egyik fél alárendelődést követelésén és a másik fél alárendelődésre kényszerülésén épül. Ha mégis erre épülne, nem Istenre épülne, hanem egy sátáni világ hatalmi, azaz erő-viszonyaira. Ha mégis erre épül, akkor legfeljebb a társadalmi kényszer erejében nem bomlik fel: de ha ez a kényszer megszűnik, hamarosan felbomlik, mert az egyoldalú alárendelődés szabad elvállalása ellenkezik az emberi méltósággal...azzal ami Istenből való bennünk.

Az Isten által megkötött, a maga belső isteni erejéből táplálkozó és így fel nem boruló házasság a szeretetre épül. A felek véleménykülönbsége esetén ez a szeretet más kiutat talál. Az álláspontok kölcsönös megérvelését, az érvelések kölcsönös megértési akarását, majd ezek nyomán a közös nevező keresését. A szeretet közös nevezőt talál. Nem az engedelmesség, nem az alárendelődés, hanem a másik fél iránti szeretettől diktált kölcsönös engedékenység gyümölcse lesz a közös nevező. Szeretetből születik meg a béke, és nem az egyik fél többleterejéből és nem a másik fél kényszerű alárendelődéséből. Az alárendelődés nem ad boldogságot, a nyelés nem ad boldogságot, ezek nem az öröm világát teremtik meg. A nyelés nem örömhír, nem a Szentháromság világából való. A házasság éppen azért lehet a szentháromságos életviszonyok optimális földi megvalósulása ember és ember között, mert az ezen közösséget alkotó személyeknek kölcsönösen módjuk van kiválasztani azt a személyt, akit leginkább kedvelnek. Ez pedig könnyűvé, vagy legalábbis könnyebbé teszi a békességhez szükséges közös nevező megtalálását, a közös nevezőt megteremtő engedékeny lelkületet, készséget. A Szentháromságban a Fiú az Atya „kiválasztottja” is /vö. Jn 1,34; Lk 23,35/.

Az engedelmesség két egyenlőtlen fél között jön létre, az engedékenység pedig két egyenlő fél között. Nagykorúak között az engedelmességet sátáni erőkülönbség eredményezi. Ezzel szemben az engedékenységet - egyenlő felek között - a szeretet isteni ereje teremti meg. Olyannyira, hogy az tud többet engedni, akinek nagyobb a szeretete. Az engedékenység mértékének csak „meggyőződés szentsége” szab határt. Ezen túlmenni már bűn. A bűnös engedékenység már engedelmesség, azaz szembekerülés önmagammal. A bűnös engedékenység már nem szolgálat, hanem magamat alárendelés a másik félnek. A másik fél sátáni ereje, fenyegetőzése félemlíthet ideig. Eszközzé silányítom magam a másik fél sátáni erőfölletét látva. Az ember Istenből való, ezért nem lehet merő eszköz. Senki számára sem.

11. A gyermeket azért engedelmeskedtetjük, hogy megszűnjön engedelmeskedni

A szentháromságbeli személyek szeretete hívta létre a teremtést az emberiséget is. A házasságon belüli személyek szeretete hívja létre a gyermeket. A szeretet megsokszorozza magát. A szeretet termékeny.

A gyermek engedelmeskedik szüleinek. A szülők nem engedelmeskednek gyermekeiknek. Egyenlőtlenesség áll fenn közöttük. A gyermek nem kisméretű felnőtt. A gyermek kiskorú és nem

felőtt. Míg a felnőtt, a nagykorú embernek nem lehet más végső irányítója, mint a saját meggyőződése, lelkiismerete, addig a kiskorú ember - nem lévén még saját meggyőződése, hiszen lelkiismerete még kialakulatlan - igen erősen kívülről irányított. Ahhoz, hogy nagykorúvá válják, nevelésre van szüksége, és nincsen gyermeknevelés engedelmeskedtetés, valamint a gyermek engedelmissége nélkül. De ennek a gyermeket érő és engedelmeskedtetés jellegű nevelésnek, valamint a gyermek által tanúsítandó engedelmisségnek az a rendeltetése, hogy hova tovább kialakulhasson a gyermekben saját meggyőződése, saját lelkiismerete.

Az ember kéttörvényű lény. Fejlődése során bontakozik benne ki ez a két törvény. A nevelés és engedelmeskedés rendeltetése, hogy a gyermek meggyőződésében, lelkiismeretében egyértelmű fölénybe kerüljön a szeretet /Isten/ törvénye az önzés /Sátán/ törvénye felett. Ez az egyértelmű fölény ki nem alakulhat a gyermekben merőben, a parancs és a szankciókkal fenyegetődzés erejében. A gyermeknek szünet nélkül magyarázatokat és indoklásokat kell kapnia, amelyek elfogadhatóvá akarják tenni számára a „Nem szabad!” és az „Ezt tedd!” parancsokat. Az Isten világából való ember érvel. A szülő is érvel. Érvelésével szoktatja gyermekét arra a magatartásra, amely az egyelők, azaz a nagykorúak között a konfliktus-feloldás egyetlen emberhez méltó módja.

Amilyen hibás a magyarázatok /a jó, azaz a gyermeknek való, a gyermek számára fogható/ magyarázatok nélküli parancsolás és engedelmeskedtetés, ugyanolyan súlyos hiba a nem engedelmeskedtetés is. Magyarázunk tehát, de, ha a magyarázat nem váltja ki a gyermekből az engedelmeskedést, akkor megfelelő módon gondoskodnunk kell arról, hogy akaratunkat mégis csak átvegye tőlünk. Megfelelő módon, azaz minél kevésbé drasztikus eszközökkel. Akaratunk átadásának elmulasztása az önzés-törvény játéklabdájává tenné a gyermeket.

A nevelés célja az engedelmeskedtetés és engedelmeskedés elhalása. A nevelés célja, hogy a kiskorú ember nagykorúvá válják, azaz, hogy ne legyen szüksége többé engedelmeskedtetőre: azaz, hogy kialakuljon benne a szeretettörvénye belső meggyőződésként, lelkiismeretként. A nevelés célja, hogy a szülőknek engedelmeskedést leváltssa a gyermekben a maga belső törvényéhez igazodás. A kívülről irányítás célja: saját magának fölöslegessé tévése. A nevelés hatására készül folyamatosan a gyermekben a nagykorú ember, akinek nem lesz más végsőbb irányítója, mint a maga meggyőződése. Mikor ezeket írtam, elolvastam vagy öt gyermeknevelő szakkönyv tartalomjegyzékét. Nem talákoztam bennük az engedelmisség, szót fogadás szavakkal: ezzel alighanem átcsúsztunk a ló túlsó oldalára. De ez is jelez valamit: elégünk van az engedelmeskedésből! Még ott is, ahol helyénvaló. Az idők jeleként kell értékelnünk. Szüleim engedelmisségre szorítottak, de sohasem engedték meg, hogy a testvérek között létrejöhessen az az egyenlőtlenviszony, amely fennáll szülő és gyermek között és amely indokoltá teszi, hogy a kiskorú engedelmeskedjék a nagykorúnak. Veszekedéseinket sem hagyták büntetés nélkül, éppen ezért verekedésre a legritkábban került sor. Mint egyenlő feleket-kölcsönös engedekenységre neveltek minket. Arra is ráneveltek, hogy kezdeményezők legyünk ebben. Egyszerű volt édesanyám technikája: Te vagy a nagyobb, neked van több eszed, neked kell engedned - mondta, ha kisebb testvéremmel kerültem konfliktusba. Ő a nagyobb, ő tudja jobban - mondta, ha nagyobb testvéremre panaszkodtam. Ezt az alternatív szöveget mondta mindegyikünknek, ha panaszra mentünk. Családi közmondássá tudta tenni számunkra: Okos enged, számár szenved.

12. A parancsokat adó kisközösség ellentmondás

A harmadik jézusi közösség-fajta az Egyház. Közösségről beszélek, és nem az emberiségnek katolikusoknak nevezett „osztályáról”. Közösségről, és nem egy plébániai nincs „közösségről”.

Közösségről beszélek, amilyen Jézus és a Tizenkettő barátsága-szövetsége-egyháza is volt (vö. 7.pont). Ez a közösség is úgy jött létre, hogy Jézus választotta a Tizenkettőt és a Tizenkettő is választotta, elfogadta Jézust. Tehát kölcsönösen szabad elhatározásból alkottak egymással közösséget. Elfogadták egymást - szentháromság mintájúan... házasságmintájúan. A helyi egyház - végső soron: a kisközösség - annyiban jézusi közösség, amennyiben a közösség vezetője és tagjai kölcsönösen elfogadják egymást. Az egyház egésze is annyiban jézusi közösség, amennyiben ilyen egymást elfogadó tagokból álló közösségeknek egymást-elfogadásra épülő hálózata, amelyet egybeköt az alulról-felfelé és felülről lefelé menő információ-lánc (vö. Egyházrend K.A. 1980-4). Az információlánc mentén rendeződő közösségek mindegyikének jellemzője, hogy egy asztalt körülülni képes számú személyből áll, akik egymást is, vezetőjüket is választják, ill. elfogadják.

A személyességnek ilyen foka eleve kizárja az engedelmeskedést. Ha a kisközösségben megpróbálna valaki parancsokat adni nekem, nagyot nevetnék. S ha ez a nevetés nem volna hatásos, alighanem elhagynám azt a kisközösséget, amely megfedkezett önmaga mivoltáról. A parancsokat adó kisközösség ellentmondás. A házasságban engedelmisséget kívánással kísérelteznék házastársam, nem vehetem a kalapomat, mert fel nem bontható közösségre szerződtem vele. Ha munkahelyi vezetőm vagy az államhatalom kezd parancsolni, megint csak ki lehetek téve annak a kellemetlenségnek, hogy nem tudok munkahelyet, állampolgárságot változtatni. De a kisközösségben nem vagyok megkötve. Ott elmondhatom: csak azért jöttem ide, mert ezt a közösséget az emberiség egysége kovászának gondoltam és akartam. Csak azért jöttem ide, mert úgy tudtam, hogy itt csak annak van helye, hogy ki-ki elmondja, hogy mit gondol, és ennek nyomán megvitátjuk, hogy jól, azaz Krisztushoz igazodóan gondolkodunk-e. Amit a beszélgetés során belátok, azt belátom, amiben módosul a vélemény, abban módosul. Amit viszont nem látok be, azt nem látom be. Sem azt nem vállalom, hogy azt gondoljam, amit nem gondolok: sem azt nem vállalom, hogy olyasmit mondjak vagy tegyek, amivel ellenkezik a meggyőződéselem. Az első még lehetetlen is, hiszen legfeljebb hazudhatom, hogy azt gondolom, amit nem gondolok. Az utóbbi pedig szubjektíve - egyértelműen bűn. Lehet ugyan, hogy objektíve - a meggyőződésemből folyó cselekvés a bűn, lehet, hogy a meggyőződéselem áll szemben Krisztus elgondolásával, és egy kapott parancs tükrözi pontosan a krisztusi koncepciót. De Isten előtt, tehát szubjektíve - csak akkor vagyok bűnös, amikor cselekedeteimben szembekerülök a magam meggyőződésével. A kisközösségbe nem azért mentem, hogy hazudjak. Azért sem mentem, hogy „engedelmisséggel” bűnössé legyek Isten szemében. Ha Isten is lelkiismeretem alapján ítél meg engem, akkor közösségem tagjai is tartásukban meggyőződésemet, lelkiismeretem szavát. Ha nagyon buta vagyok, érveljenek kitartóan és hatékonyan. De engedelmisséget senki se kívánjon tőlem (vö. Róm 14,23).

13. Az engedelmisségnélküli kisközösség egysége

Aligha kétséges, hogy egyetlen kisközösség sem maradhat meg tartósan, egyfajta gondolkodásbeli és cselekvésbeli egység nélkül. Ez az egység viszont a fentiekből következően csupán - a kisközösséget alkotók személyi különbségeinek szórását hordozó - közös nevezős egység lehet. Csakhogy minden közösség csupán bizonyos nagyságú, mértékű szóródás elviselésére képes. Ha a szórás meghaladja a tűrési határt, ebből nem adódik lehetetlenülés, hiszen mindenkinek módja van olyan személyeket választani kisközösségbeli testvérekül, akikkel meg tud árulni egy nem nagyon hosszan elnyúló egy-gyékenyen, egy nem nagyon nagy szórású közös nevezőn. Minden zsák megtalálja a maga foltját. Ez nemcsak a házasságok, hanem a kisközösségek esetében is érvényes. Ha valaki rosszul választott volna foltot, keres magának egy másik kisközösséget. A nagy múltú közösségekbe bekerülés éppen azért igényel hosszadalmas előkészítő folyamatot, hogy elkerülhessük az egészségtelenül nagy különbségeket-feszültségeket,

majd ezt követően a kiválás, a kötelék-felbomlás rendre igen fájdalmas történéseit. Analóg ez a kisközösségbe bekerülést előkészítő folyamat a házasságot megelőző pártkereső folyamattal, amelyről köztudott, hogy csak rendkívüli esetben lehet nem hosszabb időt igénylő.

Tehát az egység megőrzésének okán sem lehet a jézusi közösségben engedelmisséget kívánni a közösség tagjaitól. Ha a közösségen kívülről akarna valaki parancsolni és engedelmisséget kívánni a tagokról, akkor megszületnék a természetes reakció: hogy kerül a csizma az asztalra?! Pilátus vagy Kaifás vagy Nikodémusz hogyan beszélhetett volna bele Jézus és a Tizenkettő belügyeibe?! Péter és társai Pünkösöd után leghatározottabban visszautasították hogy a főpap kívülről beleszóljon dolgaikba, hogy parancsolhasson nekik, és hogy ők engedelmeskedjenek a főpapnak (Apcsel 4,19), bár egyértelműen a hivatalosan Kaifás által egybefogott választott néphez tartozónak tudták magukat. Ha a közösség vezetője akarna parancsolgatni, vezetői szerepkörének meg volnának számolva órái, mert a közösség tagjai egy emberként mondanák neki: eddig azt hittük, hogy szolgálni akarsz nekünk, éppen ezért tekintettünk téged a vezetőnknek, mert te tudtál legjobban szolgálni bennünket. Azért voltál körünkben első, mert evilág fogalmai szerint tudtál körünkben utolsó lenni, azaz te dolgoztál, te tettél értünk a legtöbbet. Mi történt veled, hogy uralkodni akarsz rajtunk? Meg akarod szabni, hogy mit gondoljunk, hogy mit tegyünk? Térj észre és térj meg testvérünk és szolgálj szépen tovább bennünket. Ha úgy érzed, hogy rosszul gondolkodunk és nem helyesen cselekszünk, akkor érvelj és érvelj, akkor imádkozzál és imádkozzál értünk...és várd ki, amíg szavaid és imádságod meghozza bennünk az általad szükségesnek vélt változást. Persze az is lehetséges, hogy érvelésedre mi is érvelünk. Az is, hogy a mi érveléseink és imádkozásaink hatására te jössz rá, hogy mi gondoljunk és teszünk helyesen. Az is lehetséges, hogy ebben a kölcsönös érvelési és imádkozási folyamatban kialakul majd a jelenleg szembenálló kettőből egy harmadik és immár közös látásmód és magatartás. Tudod jól, testvér, hogy így épül az Isten Országá. A Lelket hordozó személyek, a testvérek érveléséből és imádkozásából újra és újra megszülető közös nevezőkből. Tegnap, ma és az idők végezetéig. Természetesen nem egyszer előfordul, hogy akár látásunkkal, akár magatartásunkkal közösségünkön belül kisebbségben maradunk. De azért nem kívánunk közösséget változtatni, mert még mindig ebben a közösségben érezzük magunkat a legjobban. Ezért aztán adott esetben vállalom a kisebbségben maradást. Semmiképpen nem jelenti ez a látásmódom feladását. Vállalom, hogy én helyezkedem el a közösség jobb szárnyán vagy bal szárnyán, és tőlem jobbra vagy balra helyezkednek el a többiek /mindnyájan vagy majdnem mindnyájan/. Ha megszólalok, el kell viselnem, hogy testvéreim egyike-másika ezt mondja: Nagyon szomorú vagyok, hogy még mindig nem látod be, hogy...Elviselem, ezt és érvelek tovább a magam igazsága mellett. Olykor azonban nem kerülhetem el, hogy akcióegységbe ne kerüljek közösségem tagjaival olyan dologban is, amiben nekem más a véleményem. Pl. felvetődik a kérdés, hogy szokásos évi lelkigyakorlatunk 8 félnapjából hány legyen a csak elmélkedéses-szilenciúmos félnap és arra szavazok, hogy a 8-ból hat ilyen legyen. Mindenki szavaz, s a szavazatok középértéke három ilyen félnapot eredményez. Részt veszek tehát közösségem lelkigyakorlatán, s elviselem, hogy csak három ilyen csendes félnapban lesz részem, bár én hatot szerettem volna. Engedelmeskedem a többség akaratának? Nem ez a helyes kifejezés. Azért nem, mert otthagyhathnám a csoportot, ha akarnám. De nem akarom otthagyni, ragaszkodom hozzájuk, hiszen sokévi múlt áll már mögöttünk, minek következtében már nem csupán „csoport”, hanem „közösség” is vagyunk...s ezért magam döntök úgy, hogy elmegyek közösségemmel együtt közös, évi lelkigyakorlatunkra.

Ez tehát ismét a kölcsönös engedeékenység magatartása, amely a Szentháromság mintájú közösségeken belül a különbözőségeinkből adódó konfliktusok megszüntetésének természetes módja. Más ez az engedeékenység, mint az alkalmazkodás. Meghatározásaink értelmében az engedeékenység kölcsönös, az alkalmazkodás egyoldalú magatartás. Alkalmazkodom a munkahelyi főnökhöz, az államhatalomhoz. És engedeékeny vagyok házastársammal, biológiai és

országbeli testvéreimmel szemben. Az elnevezéseket lehet önkényeseknek minősíteni, de a tartalmi különbözőség mindenképpen nyilvánvaló a két magatartásforma között: az egyik kölcsönös, a másik viszont egyoldalú meghátrálás a másik fél akarata előtt. Alkalmazkodásról egyenlőtlen felek között, engedékenységről egyenlő felek között beszélek. A szóban forgó egyenlőtlenséget elfogadom, mint életem kényszerű velejáróját. Éppen azért, mivel, bár kényszerű, velejárójáról van szó, nem használom az „alárendelődés” kifejezést. Az alárendelődést egyértelműnek veszem az engedelmességgel, a másik embert magam alá rendelést pedig az engedelmeskedtetéssel.

A szóban forgó engedékenység adott esetben nagyobb áldozatot is kívánhat tőlem a kisközösségben, mint a házasságban. Ha egy házaspár akar lelkigyakorlatra menni, s az egyikük nulla, a másikuk nyolc csendes félnapot akar, az azonos intenzitású kölcsönös engedékenység négy csendes-félnapú lelkigyakorlatot fog eredményezni. Ha viszont egy tizenkét tagú kisközösség tizenegy tagja akar a nulla és egy tagja a nyolc csendes-félnapot, a közös nevező bizony a nulla, vagy legfeljebb az egy csendes félnapot fogja biztosítani. Két személy esetében könnyebb közös nevezőre hozni a Lelket. Úgy gondolom, azért is bűn a házasság kötelék felbomlása. A kisközösségi kötelék felbomlása is lehet bűnök következménye, de nem feltétlenül.

14. Nagyobb szeretet, nagyobb pluralitás

Hogyan lesz az ilyen kisközösségekből álló egész Egyház, a nagy Egyház - látásmódban és cselekvésben egységes makro-struktúra? Csak azzal a feltétellel, hogy az egymás fölé épülő szintek egyre szélesebb szórást tudnak elviselni a maguk közösségein belül. A csoportvezetőkben alakuló második szinten már felnőtté, már nagyobb testvérek vannak együtt. Ez annyit jelent, hogy nagyobb a szeretetük is és a nagyobb szeretetet lehetővé tevő krisztusi látásmódjuk is teljesebb. Ennek következtében nagyobb mérvű pluralitást tudnak jó szívvel elviselni. Egy harmadik szintű közösségben már igen jelentős tapasztalatokkal rendelkező testvérek kerülnek egybe, hiszen egy összetartozó, közös hálózaton /bokron/ belül eljutottak odáig, hogy az általuk neveltek kihalásztójainak is csoportjaik vannak már. A közösségi étellel járó tapasztalatok sok mindent végiggondoltattak már velük, s így bölcsen tudhatják, hogy Isten nem szériában teremti a maga Lelkét hordozó emberi személyeket. Megtapasztalják, hogy Isten Országát hallatlan színgazdagságot mutat. Ha pedig a negyedik szinten már különböző bokrokban nevelődők kerülnek közösségbe, akkor itt még az előbb említettél is nagyobb fokú nyitottság szükséges a közös nevezők megteremtéséhez.

15. Az engedelmeskedés lehetetlenné teszi a keresztények egységét

Minél feljebb megyünk, annál inkább „népfront politika” ízű lesz ez a közös nevezőt teremtő munka, természetesen a lealkudhatatlan jézusi lényeg /a szeretet/ minden károsodása nélkül. A keresztény egységtörekvésekben soha el nem hangozhatik olyan nézet Róma képviselői részéről sem, más felekezetek képviselői részéről sem, hogy lehet valaki közöttük aki parancsolhat, a többieknek pedig az a dolguk, hogy engedelmeskedjenek. Ha ilyen nézet elhangzanék, a tárgyaló felek azonnal vennék kalapjukat. A protestáns felekezetek is elismerik a Péter-tiszt szükségességét /Concilium 1975.okt./, de nem a parancsolás és engedelmeskedés alapján, hanem kizárólag a testvéri dialógus, tehát az érvelés és imádkozás, a jézusi lényegben közös nevezőt teremteni akarás jegyében. A makrostruktúra egységének feltétlen feltétele: semmi szükség sincs egységre abban, amit a Lelket hordozó eseményekben megszólaló Lélek plurálisnak, sokfélének vall. Az elmúlt századok során minden felekezet hites szabályokat és magatartás-szabályokat gyártott, minek következtében az ezen „parancsoknak” nem

engedelmeskedők rendre újabb és újabb felekezetekbe kényszerültek. A feltétleneknek és változtathatatlanoknak tekintett hit- és magatartásbeli „szabályok” egyértelműen az egység lehetetlenné tevésének az irányában hatottak. Ennek a káros és a kereszténység kovászszerepének szempontjából vagyis negatív eredmények egyik talán legvégső okát abban találhatjuk meg, hogy nem volt tiszta fogalmunk arról, hogy mit jelent az engedelmisség. Azaz arról, hogy miképpen egyeztethető össze nagykorúság és engedelmisség. Azaz arról, hogy mi köze lehet az engedelmisségnek az Isten Országához.

III. Az engedelmisség-alárendelődés Jézus ajkán

16. Az újszövetségi szókincs

Mennyire igazolható a fentiekben kifejtett szemlélet a Jézus ajkára adott szövegekből - ez ennek a fejezetnek a tárgya. Az engedelmisségre-alárendelődésre az Újszövetségnek hat szava van. Az alábbi táblázat nyilvánvalóvá teszi, hogy Jézus ezeket a kifejezéseket nem használta az Isten Országában adódó vonatkozásokra. Az akoué /hallgatok/ ige segítségével fejezte ki Jézus ezeket a vonatkozásokat. Az említett hat szóból három ennek az akoué tőszónak az „alá” jelentésű igekötővel (hüpo-) ellátott származék szava. A másik háromból kettő ugyanezen igekötővel ellátott származék szava a tasso (rendelkezem) igének. A hatodik kifejezés peitho /bízom/ archeo/uralkodom/ igének az összetétele.

Hogy az akoué ige pontosan hányszor található Jézus ajkán, az a rendelkezésemre álló Schmoller-féle Konkordancia alapján nem állapítható meg, mert nem közli az összes helyeket, hanem csak azokat, amelyeket teológiaiilag jelentősebbeknek gondol. De illet is hoz vagy kilencvenet.

Kifejezőkészlet	Jézus	Ev	Pá	10k
Akouó = hallgatok	12	230	34	163
Hüpakouó = engedelmeskedem	1	4	11	5
Hüpakoué= engedelmisség	-	-	11	4
Hüpékoos = engedelmes	-	-	2	1
Peitharchó= engedelmeskedem	-	-	1	3
Hüpotassó = alárendelek	1	2	23	12
Hüpotagé = alárendelődés	-	-	4	-
Relatív gyakorisági hányados	0,1	0,4	0,1	1
Összesen	2	6	52	25

A fenti táblázatban az „Ev” jelzi az evangéliumok nem jézus ajkán szereplő anyagát. A „Pál” jelzi a corpus paulinus 13 levelét. A „10 k.” jelzi az újszövetség többi 10 könyvét.

A táblázat adatai felette elgondolkodtatóak. Az engedelmeskedés hat kifejezésével 85 ízben találkozunk. Az előfordulások döntő többsége Pálra esik, Jézusnál csaknem teljesen hiányzik ez a fogalom. A corpus paulinum hozta ezt a kifejezőkészletet, és volt is valamelyest hatása az újszövetség páli függésű könyveire. Jó lenne külön vizsgálat tárgyává tenni a páli kifejezőkészlet hatását a kánoni könyvekkel nagyjából egy időben készült írásokra, az „apostoli atyák” írásaira.

Szókincsünket Jézus ajkán tehát mindössze két ízben találjuk. Az eperfa engedelmeskedik a tanítványoknak, ha van hitük /Lk 17,6/. Továbbá a tanítványoknak, akik Jézustól kaptak

hatalommal meggyógyítják az idegbetegeket, ily módon alá vannak rendelve a gonoszlelkek /Lk 10,20/. Mind a két hely a Pál tanítvány Lukács evangéliumából való! Páli stílus-hatás? Mindegy. Ha nem is az, akkor is tény, hogy Jézus nem használta e kifejezéseket ember és ember, ember és Isten vonatkozásában. Ember nem „engedelmeskedik”, nem „rendeli alá magát” Istennek; ember nem engedelmeskedik, nem rendeli alá magát embernek. Csak az ember alatti világ: eperfa, idegbetegség - kerül engedelmeskedési, alárendelődési szituációba.

17. A hallás a Szentháromság világán belül

Jézus sajátos szava dolgozatunk tárgyára - a hall, a hallgat, ráhallgat, meghallgat jelentésű akoué ige. Az evangélisták által rögzített jézusi nyelv sűrűn használt kifejezése. Az Ószövetségben sztereotip ez a kifejezés: Halljad, Izrael! Ószövetségi hagyományokba ágyazódva Jézus Istene olyan Isten, aki hall, és meghallgat /=kérést teljesít/. Az ember is olyan lény, aki hall és ráhallgat arra, akit-amit hall. Elsőül nézzük meg, miként rajzolja igénk a Szentháromságon belüli vonatkozásokat.

a^ A Fiú hallja az Atyát. „...csak amiket Tőle `hallottam,` azokat táplálom be a világba... az igazságot mondtam nektek, amit `hallottam` az Istentől... mindent, amit `hallottam` Atyámtól, tudtokra adtam...nem tudok én magamtól semmit se csinálni: ahogy `hallok` úgy ítélek, mert nem keresem a magam akaratát, hanem az engem Küldőnek az akaratát.... aki Istenből való, az `hallgatja` Isten beszédeit” /Jn 8,26.40; 15,15; 5,30; 8,47/.

b^ A Lélek hallja az Atyát és a Fiút:”...”nem magától fog szólalni, hanem amiket `hall`, azt mind elmondja majd... az enyémből merít majd... mindaz, amit az Atya birtokol, az enyém: ezért mondtam, hogy az enyémből merít...” /Jn 16,13-6/.

c^ Az Atya meghallgatja a Fiút:”...”hálát adok Neked, hogy `meghallgattál` engem, mindenkor `meghallgatsz` engem” /Jn 11,41-2/.

A fentiek a Szentháromság világán belüli kommunikáció rajzát adják: a Személyek hallják egymást. A Személyek igazodnak ahhoz, amit egymástól hallanak. Ezt az igazmondást Jézus azonban kivételképpen sem nevezi engedelmeskedésnek. A Fiú nem engedelmeskedik, amikor az Atyától hallottakat mondja. A Lélek nem engedelmeskedik, amikor az Atya és a Fiú közös szellemi kincséből merít. Az Atya nem engedelmeskedik, amikor minden esetben meghallgatja, tehát teljesíti a Fiú kéréseit. Ha a Szentháromságban nincsen engedelmeskedés, akkor mi biztosítja ott a kétségtelenül meglevő, egymáshoz igazodást, a belső harmóniát? Erről csak annyi információt kapunk, hogy az „istenből valóságuk” /Jn 8,47/. Ez magyarázza azokat a Személyeken belül lejátszódó lélektani folyamatokat, amelyek harmonikus egymásra-rendezettséget eredményeznek. Ennél bővebbet csak az analógia nyújt: Jézus ugyanis bőségesen megrajzolja azokat a lélektani folyamatokat, amelyek az Isten szavát meghalló emberen belül jönnek létre. Lássuk tehát, mit tanít Jézus az ember országbeli halló tevékenységéről.

18. Az ember hallgat az Istenre

Míg a Személyek esetében a hallás minden esetben odaigazodást is eredményez, addig az ember esetében az odaigazodás is, az elutasítás is /ráhallgatás és rá-nem-hallgatás/ lehetséges: „Mindaz, aki hallja ezeket az igéimet és megteszi azokat... és mindaz, aki hallja ezeket az igéimet és nem teszi meg azokat...” /Mt 7,24.26/ Min fordul az, hogy hallásunkból odaigazodás vagy elutasítás születik meg? Elsősorban a magvetőről szóló példabeszéd jézusi értelmezése ad erről számunkra

eligazítást! Ha bárki hallja az Ország igéjét és nem `erti` meg azt, hallja az igét és tüstént `örömmel elfogadja` azt, de mikor az Ige miatt szorongatás vagy üldözés támad, tüstént `megbotránkozik`...hallja az Igét és a megtévesztő gazdagság `megfojtja` az Igét,... hallja és `megérti` az igét /Mt 13,19-23/. Nyilvánvaló a fentiekből, hogy az odaigazodás mérlegelésnek a következménye. Az ember nemcsak az Ország igéjét hallja, hanem hallja az ezzel ellenkező késztetéseket is. Ahhoz, hogy megszülessék az odaigazodás, meg kell értenünk az igét, a megértett ige mellett döntenünk kell /elfogadás/, ezt a döntést meg kell őriznünk /Lk 11,28/, bár döntésünk következtében üldöznek bennünket, bár döntésünket belülről is újból és újból megtámadja evilági érvényesülés-vágyunk, bár bőven ki vagyunk téve a kísértésnek, hogy hűtlenek legyünk korábbi döntéseinkhez. Nagykorú embert igénylő, folyamatos mérlegelés, újra és újra döntés szükséges ahhoz, hogy az Ország igéje kivirágozzék és sokszoros termést hozzon életünkben. Aki belátja, megérti, elfogadja az igét, annak kivirágzik az élete. Ennek a belátásnak, megértésnek, elfogadásnak a jelölésére az „engedelmeskedés” nyilvánvalóan alkalmatlan kifejezés. Nem is találkozunk vele Jézus ajkára adva. Aki belát valamit, az nem engedelmességből cselekszik.

Az Ország igéjét mondó Jézus a tanítványok értelmére apellál akkor is, amikor felszabadítja őket a vallási előírások nyűgétől: „Halljátok és `értsétek`... Hát még ti is `értetlenek` vagytok? Nem `értitek`, hogy...?” /Mt 15,10.16-7/. Ennek a jézust-értésnek feltétele a Jézust-ismerés:...” a juhok követik Őt, mert `ismerik` a hangját. Az idegent nem fogják követni...mert nem `ismerik` az idegennek a hangját...ismerem enyéimet és `ismernek` engem az enyéim” /Jn 10,4.5.14/. Ez az ismerés szentháromságmintájú: „Ahogyan ismer engem az Atya és én ismerem az Atyát /Jn 10,15/, úgy ismeri Jézus az övét, úgy ismerik Jézust az övéi. Az embernek módja van eljutnia olyan bensőséges Jézus-ismeretre, amely biztosítja, hogy a nagykorú embernél szükségképpen felelős döntési folyamat Ige mellé állást, és az Ige mellett megmaradást eredményezzen. És most jöhet az analógia: alighanem a szentháromsági Személyek közötti harmonikus egymásra rendezettségnek is az egymást ismerésből fakadó, mérlegelő döntés lehet a magyarázata.

Jézusra figyelő ember harmonikus, egymásra rendezettségének jézusi magyarázata tehát: a kölcsönös ismerés és a Jézust hallás nyomában létrejövő megértés és döntés.

19. Az ember hallgat az emberre

Ugyanez a mérlegelő döntés az alapja annak is, hogy a megfedett testvér hallgat-e testvéreire, testvéreire, az egyháznak nevezett közösségre /Mt 18,15-7/. A mérlegelés alól Isten sem mentheti fel az embert, mert mérlegelőnek teremtette meg, mégpedig a maga képére és hasonlatosságára teremtette meg mérlegelőnek. Az Isten is mérlegelő. Az ember nem képes az elfogadás és visszautasítás kettős lehetőségével egyet jelentő mérlegelés szituációján kívül élni: „...vagy elfogadja majd az egyiket, és megveti majd a másikat” /Mt 6,24/. Ugyanabban a szituációban van az ember akkor is, ha magát az Istent, Jézust hallgatja, és akkor is, amikor Jézus tanítványait hallgatja: „Aki titeket hallgat, engem hallgat és aki titeket megvet, engem vet meg” /Lk 10,16/.

Annak, hogy Jézusra hallgathassak akkor, amikor emberre - Jézus tanítványára - hallgatok, két feltétele van. Az egyik feltétel abban áll, hogy az, aki magára alkalmazza Jézusnak ezt a szavát, az a jézusi tanítást mondja és nem valami mást. Hogy a jézusi tanítást mondja-e azt el kell döntenem. Nekem, magamnak. Hiszen nagykorú embert senki sem menthet fel a döntés feladata és felelőssége alól. Így van az, mert egyetlen Tanítónk van és ez az egyetlen Tanító az idők végezetéig ténylegesen tanítja az összes testvéreket /vö. Mt 23,8.10/. Egyetlen testvér sem tilthatja meg a többi testvérenek, hogy tanulhasson Jézustól. A másik feltétel természetesen abban

áll, hogy vállalkozom a Jézusra hallgatásra. Ez is értelmi alappal bíró akarati döntést, teljes személyiségem döntését kívánja meg - amint már láttuk. Ha közvetlenül magát Jézust hallgathatnám, akkor is mérlegelnem kellene, mert mérlegelés nélkül nem tudnék nagykorú döntésre jutni, pedig erre a nagykorú döntésre lettem teremtve. Ha tehát csak közvetve hallgathatom Jézust, azaz ha olyan embert hallgatok, aki az Ő nevében szólónak állítja magát, akkor kétszeresen is mérlegelnem kell. Ebben az esetben is vagy el kell fogadnom vagy el kell vetnem a hozzám szólót. Vagy...vagy! Ki menthet fel a döntés felelőssége alól?

20. Jézus elutasítja az engedelmisséget

Ennek az anyagnak alapján kétségtelenül megállapítható, hogy a jézusi gondolkodástól tökéletesen idegen a vak engedelmeskedés, a tekintélyi gondolkodás. A „tekintélyre” nincs is szava a Szentírásnak. A Jézus által hirdetett Országban senki sem igényelhet magának olyan isteni tekintélyt, amely nem áll a másik testvér ellenőrzése alatt. Amikor embert hallgatunk, akkor hallgathatunk valóban Istenre nagykorú emberként, ha a rendelkezésünkre álló eszközökkel megvizsgáljuk, hogy a hozzánk szóló ember valóban Isten üzenetét közvetíti-e számunkra. Az Isten Országában megszólított embernek a maga ismeretei alapján /lelki ismeret/ felül kell vizsgálni a megszólítás tartalmát. Ha e felülvizsgálás nélkül hallgat az Őt megszólítóra, kiteszi magát ezzel az „engedelmisséggel” annak, hogy az őt megszólító emberhez nem méltó, merő eszközévé válik. Ha kiteszi magát ennek, akkor eszköze lehet az objektíve bűnös tartalmú megszólítások megvalósításának. Szubjektíve legfeljebb csak azért nem lesz bűnössé, mert ezzel a vak engedelmisséggel valójában el is veszítette ember voltát - a szó igazi értelmében -, elveszítette a bűnt elkövetés lehetőségét. Ha engedelmeskedel előljáródnak, övé a felelősség...milyen jó, hogy van ilyen előljáró, hiszen felment téged a felelősség alól - sátáni hangok ezek. Talán a sátánnál is sokkal rosszabbak. Emberalatti hangok. Embernek lenni ugyanis éppen annyit jelent, hogy az engem érő felszólításokat megvizsgálom. Embernek lenni éppen annyit jelent, hogy elutasítom a vak engedelmeskedést. Csak akkor viselkedem emberhez méltóan, ha miután megvizsgáltam a felszólítást, lelkiismeretem alapján döntök, hogy jó-e annak tartalma, vagy rossz. Ha jónak találom, akkor, ha teljesítem, a magam ismerete alapján teljesítem azt. De ez nem engedelmeskedés. Azért nem az, mert ha rossznak találom a felszólítást, akkor belülről kötelezve vagyok annak visszautasítására, azaz engedetlennek kell lennem.

Három magatartással találkozunk tehát:

- a. az emberalattival = engedelmisség
- b. emberhez méltó együttműködéssel = ráhallgatás, s végül
- c. az emberhez méltó együtt nem működéssel = engedetlenség. /A negyedik lehetőség: emberhez méltó, de bűnös együtt nem működéssel - bűnös engedetlenség./

A héber „söma”/hallok/ igét a Septuaginta nem egyszer a „hüpakouó” /engedelmeskedem/ igével fordítja /Kittel, Ntl.Wb.I.225/. Jézus is a fenti héber szót használhatta, ill. annak arám megfelelőjét. Az evangélisták ezt a szót az akouo igével fordították görögre. Mivel mind a két szövetségnek az az értelme, hogy az ember megvalósítsa életével Isten meghallott szavát, miért ne lehetne megállapodnunk abban, hogy engedelmeskedésnek kereszteljük el Isten szava meghallásának és megtevésének Jézustól akart módját? Miért ne lehetne ragaszkodnunk az ezzel a tartalommal felruházott hagyományos és igen nagy hagyományú „engedelmisség” kifejezéshez? Lehetne! De a jelen történelmi koordinátaiban ez talán még nem volna ajánlatos. Nem volna ajánlatos az Istenre hallgatást engedelmisségnek neveznünk, mert nagyon közeli volna a kísértés, hogy akárki emberi személy átvehesse tőlünk azt a szerepet, amelyet Jézus

vitathatatlanul biztosítani akart kivétel nélkül minden nagykorú ember számára. A szabadságra, a személyes felelősségre, a döntés kötelességére gondolok. Amíg nem teljesen egyértelmű az egyházban a szabadságon és a felelősségen alapuló embertan, addig veszélyes volna az „engedelmesség” kifejezés megtartása, mert ez a szó még nagyon is hordoz magában ilyen hagyományos jelentéstartalmakat, amelyeket az eddig mondottak alapján el kell utasítanunk magunktól.

Mindazonáltal, amikor negatív jelentéstartalmat kölcsönzünk egy eddigelé pozitív jelentéstartalmú kifejezésnek, azért ne feledjük, hogy az emberi személyiség szabadsága Isten teremtői tervei alapján akkor virágzik ki, amikor azonosulunk Isten akaratával. Akkor amikor az ember akarata belesimul Isten akaratába. A megvalósult szabadság, azaz létem rendeltetésszerű kivirágzása nem más, mint a teljes belesimulás Isten akaratába. Éppen ezért, ha valaki ezt Istennek engedelmeskedésnek nevezi, nem lehet kifogásunk a terminológia ellen...ha ezt a terminológiát ma nem is tekintjük optimálisnak.

IV. Az engedelmesség-alárendelődés Szent Pálnál

21. Pál gondolat- és stílusvilága

Az engedelmeskedés és alárendelődés szócsaládjai Pál gondolat- és stílusvilágának következtében kerültek bele az Újszövetségbe. A 85 előfordulásból 52 esik a corpus paulinumra, de a többi előfordulások sem függetlenek Páltól. Tanítványainak írásaiban találjuk a maradék - előfordulások legnagyobb részét. Lukács két könyvében 11, a Zsidó levélben 8, a Szilás közvetítésével Pál-hatás alá került 1 Péter-levelelben 10 előfordulás található. Mindössze négy előfordulás esik Mt, Mk, és Jakab írásaira.

Azokat a páli helyeket, amelyeken `Istennek és Isten szavának` engedelmeskedik, ill. rendelődik alá az ember olyanoknak tekinthetjük, mint amelyek teljes harmóniában lehetnek a jézusi tanítással. Ezeket a helyeket érthetjük úgy, mint a világ objektív rendjét az előző pontban mondottaknak szellemében: az ember szabad és személyes felelősséggel simul bele Isten és az isteni akarat világába. Csak annyit kell tudatosítanunk, hogy Jézus az alábbi helyeken szereplő páli vonatkozásokat Isten és ember között nem nevezte engedelmeskedésnek, alárendelődésnek. Pál tanítása szerint az ember `engedelmeskedik` Krisztusnak (2 Kor 10,5-6), a Pál által is hirdetett hittartalomnak (pistis - Róm 1,5; 16,26), evangéliumnak (2 Tim 1,8; Róm 10,16), alaptanításnak (tüpos didachés - Róm 6,17), istennektetszésnek (Róm 6,16) s végezetül a pogányok (Róm 15,18) és a rómaiak (Róm 16,19) engedelmeskednek a közelebből meg nem jelölt, de a szövegösszefüggés alapján a fent felsoroltakkal nyilvánvalóan azonos tartalmaknak. Ugyanígy `alárendelődik` az ember Krisztusnak (1 Kor 15,27.28; Ef 5,24; Fil 3,21) az evangéliumnak (2 Kor 9,13), Isten törvényének (Róm 8,7) s végül az istennektetszésnek (Róm 10,3). Találkozunk ugyanezzel az említett nem-páli könyvekben is. Az ember engedelmeskedik Istennek (Apcsel 5,29.32; Zsid 11,8), Krisztusnak (Zsid 5,9; 1Pét 1,2.14), a Mózesnek adott isteni szónak (Apcsel 7,39), a hittartalomnak (Apcsel 6,7), az igazságnak (1 Pét 1,22). Alárendelődünk Istennek (Jak 4,7) továbbá Krisztusnak (Zsid 2,5.8.). Ide tartozik még, hogy az égi hatalmak is alárendelődnek Krisztusnak (1 Pét 3,22). Tudomásul vesszük tehát, hogy Pál és az Újszövetségnek páli hatás alá került szerzői alkalmasnak találják a kétségtelenül ontológiai egyenlőtlenségi viszonyban levő Isten és ember közti vonatkozásnak a rajzára ezeket a kifejezéseket. Problémánk nem is ebből adódik, hanem abból, hogy Pál alkalmazza ezeket a kifejezéseket az `ontológiailag kétségtelenül egyenlőségi viszonyban `levő emberek közti vonatkozások rajzára is.

A szeretetnek kihagyhatatlan eleme a szolgálni akarás. Pál ezt a szolgálni akarást önkéntes engedelmeskedésnek, önkéntes alárendelődésnek tekinti, nevezi. Amikor tehát Pál arra bízta az efezusiakat, „rendeljétek alá magatokat egymásnak” (Ef 5,21) valójában csak annyit akar mondani, hogy kölcsönösen szeressék egymást, kölcsönösen szolgálják egymást. Ez a kölcsönösség az Isten országabeli szeretetnek kétségtelenül jellemzője. Ezzel szemben az egyoldalú engedelmeskedéssel - alárendelődéssel egy az Isten Országától különböző valóságba érkezünk. Az a rend, amelyben én engedelmeskedem, alávetem magam neked, de te nem engedelmeskedel, nem veted alá magad nekem, már nem lehet a szeretet rendje nagykorú személyek esetében. Ez esetben az engedelmeskedés és alárendelődés kifejezései már nem illenek bele az Ország személyválogatást nem ismerő, csak testvéreket ismerő, tehát egyenlőségre épülő vonatkozásaiba. Ez esetben ezek a kifejezések szükségképpen egyet jelentenek a személyválogatással, az egyenlőtlenséggel. A testvéreket két csoportra osztják: parancsolókra, fölérendeltekre, ill. engedelmeskedőkre és alárendeltekre. Tehetünk egymásnak szolgálatokat, szerethetjük egymást, de nem engedelmeskedhetünk egymásnak, és nem rendelhetjük alá magunkat egymásnak. Ezek a szavak szótári jelentéstartalmuk alapján nem kölcsönösségeket, hanem kiváltságokat és hátrányos helyzetben levést jelölő kifejezések. Jézus egyháza azonban nem ismerhet semmiféle diszkriminációt, hiszen „ti mindnyájan testvérek vagytok” (Mt 23,8). Vallja ezt a Zsinat is: „...egyenlő a tagok méltósága...az egyházban tehát nincs egyenlőtlenség...igazi egyenlőség érvényesül mindnyájuk között...a laikusoknak...testvéreik azok is, akik a szent szolgálatba kerültek...” (LG.32.).

Pál fenti mondatát - az előző versek tartalmából következtethetően - (Ef 5,19-20) alighanem a gyülekezet rendjéért aggodása ihlette. Alátámasztani látszik ezt a sejtést az is, hogy egy másik levelében hasonlóan fogalmaz: „A próféták lelkei alávetik magukat a prófétáknak” (1Kor 14,32). Pál biztosítani akarta ezzel a megállapításával, hogy szép rendben és sorban mindenki szóhoz juthasson a szólni kívánó testvérek közül a korintusi egyházban /vö. 1Kor 14,26-33/.

Nem kétséges, hogy közösségbe tartozni, ez egyet jelent a társaság rendjét biztosító szabályok megteremtésével és elfogadásával. Egy „közösségben” elvileg bármelyik tagnak ugyanannyi idő utalványozódik ki, mint magamnak. A közösség fegyelmet kíván tőlem, ki kell várnom, amíg rám kerül a sor. A körben-hozzászólás, a hozzá-imádkozás rendjét megtartani - alkalmazkodást kíván. Lényegében tehát ugyanazt a magatartást, amelyet a munkahely és az államhatalom vonatkozásában is magunkra vállalunk. Mivel „közösség” esetén ismertebb és kedveltebb személyekhez kell alkalmazkodnom, mint a munkahelyi és az állami viszonylatokban, mivel „közösség” esetében a vezetőt a tagok választják ill. teszik le, ha úgy akarják, ezért ez a közösségi alkalmazkodás még kevésbé nevezendő alárendelődésnek. Már a munkahely és államhatalom vonatkozásában adódó nehezebb alkalmazkodást nem voltunk hajlandóak alárendelődésnek nevezni, hanem csak alkalmazkodásnak.

A kölcsönös engedelmeskedés, a kölcsönös egymásnak alárendelődés kifejezései fogalmi zavart tükröznek. Olyan tudatban jelentkezik ez a fogalmi zavar, amely tudatot két egymásnak ellentmondó gondolat határoz meg: egyfelől a szeretet kölcsönössége, másfelől a hatalmi-egyenlőtlenségi viszonyokból adódó alá-fölé rendeltség. Vagy másképpen megfogalmazva ezt a két ellenmondó gondolatot: a kiváltságot nem ismerés és a kiváltságot ismerés határoz meg. Vagy: a kölcsönösség és az egyoldalúság. A fogalmi zavart a „kölcsönös egyoldalúság” abszurd fogalom fejezhetné ki a legpregnansabban. A páli kifejezés egy olyan jelentésvilágba visz bennünket, amelyben adva van, mint veszedelmes lehetőség az egyoldalú engedelmeskedés - alárendelődés, és ami ezzel szükségképpen együtt jár: a szükségképpen egyoldalú parancsolás - rendelkezés. Adva van az uralkodás kísértése. Nyilván való ez abból is, hogy a kölcsönös

alárendelés abszurd, lehetetlen helyzetet teremt: én alá vagyok rendelve neked, te pedig alá vagy rendelve nekem. Mondani lehet ilyesmit, de végiggondolni és élni nem.

22. A Fiú alá van rendelve az Atyának

Ez az egyoldalúság jelentkezik már Jézus és az Atya vonatkozásában is. Pálnál a keresztet elvállaló - szabad, személyes, ám vértverítékező döntéssel elvállaló - Jézus engedelmeskedik az Atyának: „...egynek az engedelmissége által istennektetszőkké tétetnek majd a sokak” (Róm 5,19), és „megalacsonyította magát, engedelmissé válván a halálig, mégpedig a kereszthalálig” (Fil 2,8), továbbá: „mivel hogy Fia azokból, amiket szenvedett, engedelmisséget tanult” /Zsid 5,8/. Ezekben a szövegekben az Atya már mint parancsoló, rendelkező, engedelmeskedtető, maga alá vető jelentkezik. S hogy nem járunk gondolatilag rossz nyomon, azt nyilvánvalóvá teheti az alábbi szöveg: „Amikor pedig alávetetik neki /Jézusnak/ a minden, akkor majd a Fiú is alávetetik majd annak, aki alávetett neki (Jézusnak) mindent, hogy legyen az Isten mindenkben” /1 Kor 15,28/. E szenvedő szerkezet arról beszél, hogy végezetül maga az Isten fogja önmaga alá vetni, rendelni Jézust, hogy Istennek a történelmileg kibontakozóan érvényesülő abszolút föltéttségével és Jézus feletti föltéttségével is helyreálljon, megvalósuljon a tökéletes rend. Mintha Jézus másképpen látná és rajzolná az Ország teljességét. Mintha a teljessé vált örök Országban eltűnnék mindenféle egyenlőtlenségi viszony...még az Isten és az általa teremtett ember közötti egyenlőtlenség is, mert Jézus felszolgál testvéreinek az örök lakomán /Lk 12,37/. Az egyenlőtlenségek nyilvánvaló felszámolásának gondolom ezt a rendet, amely a tökéletessé vált jézusi rend. A kölcsönös szeretet, a kölcsönös szolgálat örök és szentháromsági rendjéről adnak képet - nyilvánvalóan tükör által és homályban - az idézett jézusi szavak. Rend, amelyben még Isten is szolgál.

Ez alkalommal is elmondhatjuk a már korábban elmondottat: lehet így is fogalmazni. Mindaddig, amíg fogalmazásunkba helyes tartalmakat gondolunk bele: a Fiú alapvető egyenlőségét az Atyával és az emberré lett Fiú szabad és személyes felelős döntését. De nagyon világosan kell látnunk, hogy a nagykorú személy odaigazodása egy másik személyhez, és méginkább a szentháromsági Személy odaigazodása a Személyhez, csak személyi döntés lehet. Viszont az engedelmisség, a szót fogadás, a magamat alárendelés kifejezései - a maguk szótári jelentéstartalmukkal - nem erről beszélnek.

23. Jézus népe nem ismeri a félelmet; az uralkodók viszont félnék

Az efezusiaknak írja: „Az asszonyok rendeljék magukat alá férjeiknek, miként az Úrnak, mert a férj `feje` az asszonynak, ahogyan a Krisztus is feje az egyháznak...ahogyan az egyház alárendeli magát a Krisztusnak, úgy az asszonyok is rendeljék magukat alá férjeiknek mindenben...az asszony pedig `félje` a férjét” /Ef 5,22-23/. A következőkben majd részletesen megvizsgáljuk az összes páli egyenlőtlenségi viszonyokat, ezek között férj és feleség egyenlőtlenségi viszonylatát is. Ezt megelőzően azonban meg kell vizsgálnunk még Pál félelem-fogalmát és fej-fogalmát. Lássuk előbb az elsőt.

Jézus tanítása szerint csak a bűnünktől kell félnünk, mert csak bűnünknek van hatalma ahhoz, hogy elvegye tőlünk az örök életet /Mt 10,28; Lk 12,5 vö. KIO 84c/. Azoktól a vallási vezetőktől, akik Jézust is, tanítványait is az ördöggel házassítják össze, azoktól nem kell félnie Jézus házanépének. Nem kell félniök majdani gyilkosaiktól /Mt 10,26.28.31; Lk 12,4.7/ sem. Tanítása

szerint emberektől sohasem szabad félni. Még Jézustól sem szabad félniök a tanítványoknak. A csodálatos halfogáskor hallják először Tőle: „Ne félj, emberhalásszá leszel!” /Lk 5,10/. A vizenjárás alkalmával is hallják: „Én vagyok, ne féljete!” /Mt 14,27/, a színeváltozás hegyén is: „Keljete föl és ne féljete!” /Mt 17,7/, Feltámadása után is: „Ne féljete!” /Mt 28,10/. Az az Ország, amelynek jóhíret közénk hozta, nem ismeri a félelmet: „Ne félj, kisdéd nyáj, mivel úgy tetszett Atyátoknak, hogy nektek adja az Országot!” /Lk 12,32/. Jól értette ezt a „szeretett tanítvány”, aki tételszerűen is kimondja a Jézustól tanult életérzést: „A szeretetben nincsen félelem... a tökéletes szeretet kívülré hajtja a félelmet...aki fél, az nem tökéletesedik a szeretetben”/1Jn 4,18/. Patmosz szigetén újra hallja Jézus szavát: „Ne félj, én vagyok...” /Jel 1,17/. Azt is hallja, hogy ellenségeitől sem kell félnie: „Ne félj azoktól, amiket szenvedni fogsz. Íme, az ördög egyeseket közületek börtönbe készül vetni, hogy kipróbáltassatok...”/Jel 2,10/. Hűségeseknek kell lenniök a tanítványoknak és nem félniök: „Szorongatni fognak titeket tíz napon keresztül. Légy hűséges a halálig és neked adom majd az élet koronáját” /Jel 2,10/. Elgondolkodtató! Jézus szavát hallva János azt hallja, hogy hűségeseknek kell lennie a halálig. Nem azt, hogy engedelmesnek kell lennie a halálig. Légy hűséges a meggyőződésedhez! Légy hűséges /≠pistos/, legyen tehát benned hűség, legyen tehát benned hit /≠pistis/. Hit, amely úgy készül el bennünk, hogy hallunk, értünk és meg nem botránkozunk abban, amit megértettünk.

Az Ország népét nem jellemzi a félelem. Ellenkezőleg, az Ország népét üldözők azok, akik félnek. Az evangélisták tanúsága bőséges erről. Heródes fél Jánostól és Jánost tisztelő állampolgáraitól. /Mk 6,20; Mt 14,5/. A vallási vezetők is félnek. A főpapok félnek válaszolni Jézus kérdésére /Mt 21,26; Mk 11,32/. A főpapok nem merik elfogatni Jézust, mert félnek /Mt 21,46; Mk 12,12; Lk 20,19; 22,2; Jn 9,22/. A főpapok karhatalma is fél, miközben letartóztatja az ígét a templomban hirdető, a népet tanító tanítványokat /Apcsel 5,26/.

Az Ószövetség kedvelt kifejezései: az Istent félni, az istenfélelem. Az előbbi Jézus is használja három ízben, de csak példabeszédekben /Lk 18,2,4; 19,21/. Ismét érdemes felfigyelni, hogy ezeket a jézusi szavakat megint csak a Pál-tanítvány Lukács evangéliumában olvassuk. De Lukács evangéliumában sem tanít egyetlen egyszer sem Jézus így: Istent félni kell! Mintha éppen az ellenkezőjét tanítaná, amikor a Jahve-ra utaló „Én vagyok!” fordulatot össze is kapcsolja ezzel a biztatással: „Ne féljete!” /Mt 14,27; Mk 6,50; Jn 6,20/.

24. Pál továbbviszi a múlttól kapott félelem-hagyományt

A páli levelekben újra ranghoz jut az istenfélelem: „Mivel tehát ismerjük az Úr félelmét... Isten félelmében hajtsuk végre megszentelődésünket... félve és remegve munkáljátok megmentődéséteket” /2Kor5,11;7,1;Fil2,12/. Ugyanez a félelem meghatározza az ember és ember közötti kapcsolatokat is. A feleségnek félnie kell a férjétől, amint már láttuk /Ef 5,33/. A rabszolgák is féljenek uraiktól: „Rabszolgák, félelemmel és a reszketéssel...engedelmeskedjete uraitoknak, akárcsak Krisztusnak” /Ef 6,5/. Krisztustól is félni kell, a rabszolgatartótól is félni kell. Ez a két félelem nagyon szorosan össze is tartozik. A félelmet igénylő Isten, a félelmet igénylő Krisztus kívánja meg ezt a rabszolgatartók iránt tanúsítandó félelmet: „Rabszolgák, mindenben engedelmeskedjete uraitoknak... az Urat félve” /Kol 3,22/. Természetesen az államhatalomtól is félni kell. De csak a gonosznak, a jó embernek nem kell félnie tőle. A jó embert az államhatalom megdicséri. „Azt akarod, hogy a hatóságtól ne kelljen retted? Tedd a jót és dicséretet kapsz tőle.” /Róm 13,3/. Erről Jézus vajmi keveset tudott, legalábbis nem beszélt róla. Ő maga sem az állami, sem a vallási hatóságoktól nem kapott dicséretet. Élete végére majd Pál is megtanulja, hogy nemcsak Izrael vallási hatóságai nem díjazzák életútját, hanem az állami hatóságok sem.

Olyan „ideológiát” szólaltat meg itt, amely nemcsak a jézusi tanítástól idegen, hanem amelyre életének későbbi tapasztalatai is rácsafolnak. Pár hónappal levelének megírása után elfogják Jeruzsálemben és megtapasztalhatja azokat a dicséreteteket, amelyeket a vallási és állami hatóságoktól kap. Életének veszélyeztetését, fogságot, majd karddal lefejeződést. Fentebb ideológiáról beszéltem. Pált meghatározta a felsőbbiséget félés áthagyományozott dogmája. Dogmaként él ez benne. Dogmaként, amelytől nem tudott egészen megszabadulni. Jobbik, jézusibb agyával tudja, hogy a félelem rossz. Tapasztalja is, hogy Pétert a Jakabhoz közelállótól való félelem - a jeruzsálemi zsinati határozatokat Antiochiában áthágja és emiatt fél - elvtelenségbe kergeti /Gal 2,12/. Jobbik, jézusibb agyával vallja is, hogy Jézusban lejárt már a félelem ideje: „Nem rabszolga-lelket kaptatok, hogy megint csak féljete, hanem a fiúság Lelkét kaptatok meg, aki által így kiáltottak, Abba, Atya” /Róm 8,15/. De él még benne a hagyományos tanítás is, amelyet nem tudott egészen levetkőzni. Azt ti. hogy vannak felsőbbiségek. És az, aki nem tartozik a felsőbbiséghez, annak félnie kell a felsőbbiséget; annak az legyen az alapállása, hogy féljen a felsőbbiségtől. Asszony a férjétől, rabszolga a rabszolgatartótól, állampolgár a hatóságoktól. „Adjátok meg mindenkinek, amivel tartoztok... akinek a félelemmel, a félelmet...” /Róm 13,7/.

Nem tudott egészen megszabadulni ettől a jézuselőtti félelem - és felsőbbiség - szemlélettől. Nemcsak a hatalomgyakorlókat mondja feletteseknek /hüper-achain-Róm 13,1/, hanem a páli alázatfogalom még az egyházban is feletteseket eredményez: „...mindenben alacsony helyzetre törekedvén egymást magatok felett állóknak tekintsetek” /Fil 2,3/. A kölcsönös felettség ugyanolyan abszurd gondolat, mint a kölcsönös alárendeltség. Ez a buzdítás azonban nem csak logikailag, hanem lélektanilag is abszurdnak látszik. Az ember ugyanis egyenlőségre vágyik és nem főnökökre. A jézusi alázat nem főnökök alá rendelődni akarásban nyilvánul meg, hanem részint szolgálati készségben, részint pedig abban, hogy el tudjuk viselni az ellenségtől elszenvedett letaszítódásunkat. Sőt a jézusi alázat a szolgálat jutalmaként a többiektől elismert elsőiségre is vágyik. De a mindenki elsőisége ugyanolyan abszurd, mint a senkinek az elsőisége. A tanítványok rangvitájába beleszóló Jézus nem mind a tizenkét tanítvány elsőiségéről, hanem egyiküknek az elsőiségéről beszél: a legjobban szolgálni tudót fogják a közösség tagjai maguk közül elsőnek tekinteni. A lábmosó - a vezető /vö. Lk 22,26; Jn 13,12-5/

Nagyon-nagyon nem jézusian hangzik az a mondata, amelyet Tituszról ír a korintusiaknak: „Az ő benseje nagyonis felétek fordul, amikor visszaemlékeznek mindannyiukat engedelmisségére, hogy mekkora félelemmel és reszketéssel fogadtátok őt” /2Kor 7,15/. Az országbeli tekintély szeretetet és felzárkózást vált ki, nem félelmet-reszketést és engedelmisséget. Meg kell kérdeznünk: ha már a beosztott /Titusz/ ekkora félelmet kiváltó tekintélyre tett szert, mekkora félelmet kiváltó tekintélye lehetett Pálnak?! A páli valóság kétarcú. Szeretete egyfelől megüti a legodaadóbb anyai szeretet mértékét is /1Tessz 2,17; Gal 4,19/. Ugyanakkor van Pálnak felette felsőbbiséges hangja is: „Mit akartok? vesszővel menjek hozzátok...!? /1Kor 4,21/. Aki vesszővel is mehet testvéreihez, az felsőbbiség-tudatot is hordozhat magában. Akkor is, ha egészen nyilvánvaló, hogy a vesszőt csak képletes értelemben gondolta. Ugyanilyen rossz csengése van a Timóteus számára adott utasításnak is: „A vétkezőket mindenki színe előtt vádold, hogy a többiek is féljenek” /1Tim 5,20/. Pál nagyon áldozatosan és nagyon nagy alázattal szolgálta a maga közösségeit. Ezt a tény semmiféle rosszcsengésű nyilatkozat meg nem szüntetheti. De ezek a nyilatkozatok mégis vannak. És utalnak valami Jézuselőttire. Babits mondta: Nehéz legyőzni az isteneket. Szemlélet és jellem csak fokozatosan tud alakulni. Csak Jókai dolgozik „erkölcsi kaucsuk emberekkel” /Péterfy/, Isten nem.

25. A férfi feje az asszonynak

Amikor Pál arról ír a Galátáknak, hogy „többé már nincsen se zsidó, se görög, nincs többé se rabszolga, se szabad; nincs többé se férfi se nő” /Gal 3,28/, akkor Jézust értéséről tesz bizonyosságot. Tagadja, hogy volnának kiváltságoltak Isten Országában. Megszűnt a vallási kiváltság is, a társadalmi is, a házasságon belüli is. Megszűnt, mert mindenki Krisztust hordozó, mindenki örököse az Országának /vö. Gal 3,27.29/. Mindazonáltal nehéz legyőzni a múlt megkövesült dogmáit. Nehéz következetesnek lenni az Ország kiváltságokat nem ismerő szemléletéhez egy olyan környezetben, amely nagyon is hajlamos istenszeretetét az emberiség valamelyik vallási csoportjára profilírozni, amely környezetben belül felette problematikusak a feleség emberi jogai férjével szemben, a rabszolgáé a rabszolgartatóval szemben, az állampolgaré a császárral és tisztviselőivel szemben.

Így aztán Pál is rangsorol. Rangsorol ember és ember között, - azok szeretet-fokától függetlenül. Rangsorol nemi hovatartozásunk alapján: „...minden férfinek feje a Krisztus, az asszonynak pedig a feje a férfi, a Krisztusnak a feje pedig az Isten” /1Kor 11,3/. Egymás alá ill. fölé rendelődések jelentkeznek itt Pál tudatában. A rangsor így alakul:

1. Isten
2. Krisztus
3. a férfi nem
4. a női nem.

Meg is ismétli ezt: „...a férfi feje az asszonynak, ahogyan a Krisztus feje az egyháznak” /Ef 5,23/. Pált itt messzemenően meghatározza az a zsinagóga, amely ellen annyit harcolt.

Miként a zsinagógáknak, ugyanúgy az egyházaknak is tulajdonképpeni tagjai csak a férfiak. Vagy pontosabban, ők a teljes jogúak. Ha a nő megszólal az egyházban, fedje be a fejét. A férfinek nem kell befednie. Pál mélyreható teológiai indokolását is akarja adni ennek a diszkriminációnak. Teológiai alapot ad a rangsoroláshoz. Ebből a teológiából megtanulhatjuk, hogy a nő csak közvetve hordozza az istenképiséget. A férfinak azért nem kell befednie a fejét, mert a férfi „az Isten képe és dicsősége”. Az asszonynak pedig azért kell befednie a fejét, mert „az asszony a férfi dicsősége” /1Kor 11,7/. Ontológiai alapot rak tehát Pál a történelmileg kialakult hátrányos megkülönböztetés alá. Ez az ontológiai alap történelmileg majd elvégzi a maga munkáját. A nők egyházon belüli teljes jogúságának, ami a kezdet kezdetén ígéretesen érvényesült /Concilium 1976.január/, korán megindult az ellenhatása. Jobb, ha a nők fedett fejjel sem szólalnak meg az egyházban. Pál egyfelől tényként ismeri el a nők megszólalásának gyakorlatát: „minden imádkozó vagy prófétáló nő” /1Kor 11,5/, másfelől harcol a Korintusban is, másutt is kialakulhatott gyakorlat ellen: „Miként a szentek összes egyházaiban, az asszonyok hallgassanak az egyházakban. Nincs megengedve nekik, hogy szóljanak, hanem legyenek alárendelve, ahogy a törvény is mondja. Ha pedig tanulni akarnak valamit, odahaza kérdezzék meg saját férjüket. Szégyenletes dolog ugyanis az asszony számára megszólalni az egyházban” /1Kor 14,34-35/. Az idézett Concilium-szám még szégyenletesebb dolgokról is beszámol: nemcsak megszólalnak, hanem még vezetnek is egyházakat. Pál úgy igyekszik feltüntetni a dolgot, mintha egy csupán korintusi jellegű, csak Korintusra szorítkozó visszaélés volna a nő megszólalása: „Avagy talán töletek indult ki az Isten beszéde? Vagy egyedül hozzátok érkezett el?” /1Kor 14,36/. Nehéz szatírárt nem írni. Pált itt meghatározza az az ószövetségi Törvény, amelynek hatályt veszítését oly ékesszólóan és annyiszor tanította. A nők diszkriminációjában a pedagógos még mindig meghatározó, bár Krisztus már megérkezett /Gal 3,24-25/.

Jézus a szabad elsőség világát hozta. Az az első, aki jobban szeret. Az egyházban az az első, aki jobban szolgál. Ezzel szemben a páli rendben a női nem tagjai kizáródnak az elsőség lehetőségéből. Ebben a páli rendben az van közelebb a tűzhöz, aki az emberiségnek egy

kiváltságos „osztályához”, ti. a férfiak osztályához tartozik. A következő fejezetek részletesen szembesülnek ezzel a páli szemlélettel, s bemutatja a kiváltságosok és nem-kiváltságosok egy-egy fajtájának egymáshoz fűződő viszonyát; a férfi-nő és szülő-gyermek kapcsolatot /B/, a rabszolgatartó és rabszolga kapcsolatát /C/, az államhatalom képviselőinek és az állampolgároknak a viszonyát /D/, s végül az egyházon belül a vezető és a vezetett kapcsolatát /E/.

A. Család

26. A férfi szeret, a nő pedig alárendeli magát

Nézzük meg tehát elsőül a férj-feleség kapcsolat páli rajzát. Az előzőekben már nyilvánvalóvá lett, hogy Isten népén belül valakik valakik iránt „félelemmel tartoznak” /Róm 13,7/, s így a nőnek is félnie kell a férjét. Nyilvánvalóvá lett, hogy a nő csak áttételesen hordozza magán az istenképiséget, a női nem egészének és minden egyes tagjának feje, azaz felettése a férfi nem egy-egy tagja. Ily módon alapozza meg teológiailag a férfi és a nő között fennálló fölé-ill. alárendeltségi viszonyt. Az evangélium szeretetvilágának és az evangélium-előtti uralkodásvilágnak a keverékéből adódik a páli teológiának egy sajátos vonása: a fölérendelt személy szeret, de az alárendelt személy magatartását a föléje rendelt személy iránt nem jelölheti a szeretet /agapé/, hanem csak az engedelmeskedés, a magát fölöttesének alárendelés. Pál többször beszél arról, hogy Isten szereti Jézust, mint a fordítottjáról. Többször beszél arról, hogy Isten szereti az embert, mint a fordítottjáról. Ez a jól megfigyelhető különbség élessé válik a férj-feleség-kapcsolatban: csak a férfi szereti az asszonyt, s az asszony egyetlen ízben sem szereti a férjét. Meg kell kockáztatnom egy kérdést: mi lehet ennek az oka? Nagyobbnak élte meg Pál a különbséget férfi és nő között, mint a férfi és Krisztus, mint az ember (férfi) és Isten között? Ezt talán mégsem gondolhatjuk. Nem teológiai szempontok határozzák meg, hanem a tapasztalt társadalmi valóság. Ebben a tapasztalt társadalmi valóságban nem nevezhette az asszony magatartását agapénak, amelyet - legalábbis a szóbanforgó helyeken - aktív és adó magatartásnak tekint. A nő házasságon belüli magatartását nem adónak és aktívnak, hanem elfogadónak és passzívnak élte meg. Passzívnak, talán nem csak grammatikai értelemben, hanem etikai értelemben is: elviselőnek, elszenvedőnek.

A tény ugyanis az, hogy a corpus paulinum öt ízben beszél arról, hogy a férj szereti feleségét, de egy ízben sem beszél arról, hogy a feleség szereti a férjét. Nem mond ennek ellent az egy ízben előforduló biztatás, hogy „a fiatal asszonyok legyenek férjeiket kedvelők” /philandros - Tit 2,4/. Az asszonyok magatartását - még ezen az egy helyen sem - nem az agapé, hanem a hüpotassomai ige jelöli. Lássuk tehát ezt az eltérő tartalmú férfi-nő ill. nő-férfi vonatkozást. „Férfiak, `szeressétek` feleségeteket...a férfiak tartoznak `szeretni` feleségüket, mint saját testüket. Aki `szereti` feleségét, önmagát szereti. Senki soha nem gyűlölte a saját testét, hanem táplálja és melengeti azt...ragaszkodik majd feleségéhez...mindegyikötök `szeresse` feleségét úgy, ahogy önmagát...férfiak `szeressétek` feleségeteket és ne gorombáskodjatok velük” /Ef 5,23-33; Kol 3,19/. Más képet mutat viszont a nők magatartása: „Az asszonyok `rendeljék magukat alá` férjeiknek úgy, mint ahogy az Úrnak /ti. alárendelik magukat/...ahogyan az egyház alárendeli magát Krisztusnak, úgy az asszonyok is /rendeljék alá magukat/ férjeiknek mindenben...az asszony félje a férjét...Asszonyok, `rendeljétek magatokat alá` férjeiteknek, ahogyan illik az Úrban” /Ef 5,22.24.33; Kol 3,18/. Ezt a szemléletet visszahangozza az 1 Péter levél is: „Ti asszonyok, hasonlóképpen `rendeljétek magatokat alá` saját férjeiteknek...Istenben reménykedő szent asszonyok saját férjüknek `alárendelték magukat`, ahogy Sára is `engedelmeskedett` Ábrahámnak, és `Úrnak nevezte` őt” /1Pét 3,1.5-6/. Az egyenlőtlenség, a kiváltság, az uralkodás

világába érkezünk ezekkel az intelmekkel. A corpus paulinum egyik szövegrésze ezt mintha nyíltan meg is vallaná: „Az asszony csendben tanuljon `teljes alárendeléssel`, nem engedem meg, hogy az asszony tanítson, és azt sem, hogy uralkodjék /authenthein - vö. „autentikus”/ férjén, hanem legyen csendben. Mert Ádám lett először megteremtve, és csak azután Éva. És Ádámot nem tévesztették meg hanem az asszonyt tévesztették meg, és találtatott bűnben” /1Tim 2,11-14/. Az asszony ne uralkodjék férjén, az asszony nevezze a férjét a maga urának! A szövegek nem tiltakoznak az ellen, hogy a férfiak uralkodjanak feleségükön. A szövegek nem biztatnak arra, hogy a férfiek nevezzék feleségüket a maguk urának. Az idézett szentírási könyvek szerzői nem tudják függetleníteni magukat a társadalmi tapasztalattól, és nem éreznek indítást arra, hogy harcba szálljanak a Krisztustól kapott szabadság erejében a társadalmi valóság egészére jellemző egyenlőtlenség és elnyomás házasságon belüli megnyilvánulásával. Nagyobb baj, hogy teológiai megalapozást is akarnak adni annak, ami adva van társadalmi valóságként: Éva indító szerepe az ősbűnben! Ennek a teológiai megalapozásnak lesz aztán következménye, hogy Pál egymást kizárónak érzi a szeretetet és az alárendeltséget, ugyanakkor a szeretetet és a fölérendeltséget nem érzi egymást kizárónak. Ellentmondásos szemlélet ez, mert ahogyan az alárendelt személy magatartása nem partneri, tehát nem Szentháromság-jellegű szeretet, ugyanúgy a fölé rendelt személy magatartása sem lehet partneri jellegű, azaz Szentháromság-jellegű szeretet. Ily körülmények között mindkét részről meghiúsul az, amit nagykorú személyek kölcsönös kiteljesedésének mondunk a szeretetben. Pál csak az alárendelt személy esetében látta meg ezt a meghiúsulást. De azt már nem látta meg, hogy a fölérendelt személyből kiinduló szeretet is meghiúsul. Azért nem látta ezt, mert Istent is, Krisztust is fölérendelt személynek élte meg. Ha ők tudják szeretni a nekik alárendelt embert, miért ne tudná szeretni a férj a neki alárendelt feleséget! A páli istenkép a magyarázat arra, hogy igazolni tudja a házasság kapcsolatokra vonatkozó társadalmi valóságot. Istent ugyanis nem nekünk felszolgálónak élte meg. Aligha ismerte és élte meg magában a tékozló fiú apjában megrajzolt jézusi istenképet.

27. A jézusi szemlélet és a húsvét utáni kérügmá

A feltámadást követő évtizedek kérügmájával állunk szemben. Az ígértetők - alighanem tudattalanjukban - bölcsen lemérték a valóságos erőviszonyokat... a koreszméket, amelyek érvényesültek Izraelen belül is és kívül is. Bölcsen lemérve, hogy mi „adható el” egy patriarchális szemléletet hordozó világban, megállapították magukban, hogy akkor segítik Krisztus felé a házasságokat, ha a férfiakat - jogállásukat nem érintve - gyöngéd szeretetre biztatják; a feleségeket pedig arra biztatják, hogy - jogi helyzetüket ismét nem érintve - rendeljék alá magukat férjeiknek, engedelmeskedjenek nekik és féljenek tőlük, mint uruktól. Ha így tesznek az asszonyok, akkor az Úrban viselkednek. Azaz ekkor viselkednének úgy, ahogy Jézus kívánja tőlük; ez esetben lenne istennektetsző a viselkedésük. Ezt a társadalmi valóság hatása alatt megfogalmazott istennektetsző magatartást Pál igyekszik messzemenően megérvelni. Az eddig látott érvek sorát egészítse még ki a következő: „...nem a férfi lesz az asszonyért teremtve, hanem az asszony a férfiért. Ezért tartozik az asszony a fején viselni annak a jelét, hogy férje hatalma /exousia!/ alatt van...” /1Kor 11,9-10/. Kétségtelen, hogy kínlódik, miközben érvel. Érvét leírja, s utána azonnal cáfolja: „Mindazonáltal nő sincsen férfi nélkül, férfi sincsen nő nélkül az Úrban” /1Kor 11,11/. Ez a mondat párja és későbbi változata előremutatón jézusi szemléletet tükröző megfogalmazásának: nincs többé férfi és nő... Mihelyt ily módon eszébe jut a krisztusi szemlélet, azonnal cáfolni tudja a valóságot megideologizáló iménti érvét: „Ahogyan ugyanis a nő a férfiből, ugyanígy a férfi is a nő által; és mindketten az Istenből” /1Kor 11,12/. De az őt meghatározó társadalmi valóság nem engedi, hogy ezen a vonalon menjen tovább, s a következő versekben inkább felháborodik, semmint érvel az alárendeltségi viszonyok javára: „Saját magatok ítéljétek meg...ha pedig valaki úgy vélekedik, hogy szereti a civakodást nekünk ilyen szokásunk nincs...” /1Kor 11,13-16/.

Nagyonis tisztában kell lennünk azzal, hogy Pál érvelhetett volna másképpen is, elvszerűbben is: a Krisztustól kapott teljes látásának megfelelően. Tudatában annak, hogy Krisztus óta és Krisztusban nem lehet többé kiváltságbeli különbség férfi és nő között, és ha gyakorlatban de facto mégis van, az csak a „szív keménysége” /sklérokardia - Mt 19,8;Mk 10,5/ következtében állhat fenn. Azaz Pál beszélhetett volna a jézusi elvek alapján is. Így: Nem kétséges ugyanis, hogy Krisztusban tényleg megszűnt minden különbség, hiszen a mi Istenünk nem személyválogató. Férfi és nő egyaránt kedves neki. Mindegyikük csak azzal tartozik a másiknak, hogy szeresse azt, mint magát. A feleség is csak ezzel tartozik férjének, ahogyan a férj is csak ezzel tartozik feleségének. Ahogy abszurd dolog, hogy a feleség uralkodjon férjén, ugyanúgy abszurd, hogy a férj uralkodjék feleségén. Ahogyan a férfi nem fél feleségétől, a feleség se féljen férjétől. Minek félnének, ha szeretik egymást?! Istentől sem kell félnünk, csak szeretnünk kell Őt. Úrnak sem kell neveznünk egymást, hiszen testvérek vagyunk Jézusban, hiszen Jézusnak is a barátai vagyunk. Ahogyan tanítóttalak is titeket: nincs többé férfi és nő. Persze, még nagyon keményszívűek vagytok. A férfiak hozzászórtak az uralkodáshoz, a nők pedig hozzászórtak az engedelmeskedéshez, a félelemhez, a meghunyászkodáshoz. Sajnos, a férfiak még nagyon nem értek meg arra, hogy egyenrangú partnereként tekintsék feleségüket. Talán még a nők sem tudnának mit csinálni férjük partneri magatartásával. Alighanem szétmennének a házasságok, ha a férfiaktól partneri viszonyulást kívánnának meg az asszonyok. Így tehát egyelőre a régi státus fenntartásával próbáljunk lépni egyet előre. A férfiak ne gorombáskodjanak, legyenek gyöngédebbek. A feleségek pedig bölcsen vessenek számot azzal, hogy férjeik még uralkodnak rajtuk. De nehogy azt gondoljátok, hogy ezt a fajta házasságot kívánja tőletek Jézus. Mind a két fél tegye meg a tőle telhetőt annak érdekében, hogy tőlük telhetően közelítsék a normát, a szentháromság mintájú házasságot, amely egyenlő felek szeretet-kapcsolata.

Ha figyelmen kívül hagynók, hogy Pál ezt is mondhatta volna, akkor félő, hogy valaminő mértékben még ma is készek vagyunk abszolutizálni a házasságra vonatkozó páli intelmeket. Félő, hogy Isten rendelését, a férfi és a nő természetébe beleírt akaratát látjuk abban, ami kizárólag a keményszívűség következménye. Pál itt megalkudott a valósággal, a társadalommal. Hogy mennyire volt tisztában azzal, hogy megalkuszik a valósággal, azt lehet vitatni. A legutóbb fejtegetett szövegrészlet /1Kor 11,3-16/ inkább arra látszik mutatni, hogy legalábbis valamelyest tisztában volt azzal, hogy megalkuszik. E kérdés eldöntése itt és most nem életfontosságú, bár jelentős fundamentálteológiai probléma. Itt és most csupán arra van szükségünk, hogy világosan lássuk: nem szentháromság mintájú az a házasság, amelyben az egyik félnek rendre nyelnie kell. Elvben még szentháromság mintájú lehet az a házasság, amelyben a házasságfelek a tisztán látott elvek ellenére is úgy viselkednek, hogy hol az egyiknek, hol a másiknak nyelnie kell. De csak azért, mert az elvi tisztánlátás lehetővé teszi számukra metanoiát. De elvben sem szentháromság mintájú az a házasság, amelyben törvény, hogy az egyik félnek rendre - akár a nőnek, akár a férfinak - nyelnie kell; ahol törvény, hogy az egyik fél - verekedéssel és káromkodással, vagy sírással és sértődöttséggel - rendre uralkodhatik a másikon, félelmet kelthet a másokban. Az uralkodás idegen az Isten világától, a másikat magam alá rendelés, az engedelmeskedésre kényszerítés, a megfélemlítés ugyanúgy. Engedelmeskedjél nekem! - ez a mondat nem hangozhatik el szentháromság mintájú közösségben, és így a keresztény házasságban sem. Nagykorú embereknek nem lehet ilyen kapcsolatuk „az Úrban”, amíg úgy gondolják, hogy lehet ilyen kapcsolatuk „az Úrban”, addig objektíve - minden esetleges szubjektív jó szándékuk ellenére is - még nagyon messze vannak az Isten Országától, amely nem ismer uralkodást, hiszen az Isten is... csak „él és szeret”.

28. A gyermekek alá vannak rendelve szüleiknek

A gyermek Jézus alá volt rendelve Máriának és Józsefnek /Lk 2,51/, a püspök vérszerinti gyermekei is alá vannak rendelve apjuknak /1Tim 3,4/. A páli biztatások egyértelműek: „Gyermekek, engedelmeskedjétek szüleiteknek... engedelmeskedjétek a szülőknek mindenben /Ef 6,1; Kol 3,20/. Pál tisztában van azzal, hogy a patriarchális kor szemlélete milyen hatalmat biztosít az apáknak. Ennek megfelelően igyekeznek szelídíteni hatalomgyakorlásuk módját: „Apák, ti se haragítsátok fel gyermekeiteket...ne ingereljétek gyermekeiteket, hogy el ne keseredjenek” /Ef 6,3; Kol 3,21/.

Engedelmeskedés és alárendelődés - mint láttuk a 11. pontban - a gyermek részéről indokolt, hiszen a gyermek még csak szüleinek a segítségével tud Istenre hallgatni, ill. Pál szavaival Istennek engedelmeskedni, magát Istennek alárendelni. Erről elvileg alighanem Jézus is így gondolkodott, de tény, hogy engedelmeskedtetésükről, engedelmességükről nem szólt. Helyette a gyermekek szüleikbe vetett `bizalmát` állította példaként a tanítványok elé. Azaz nem a gyermekek engedelmisségét dicsérte, hanem azt a szabad, nem kikényszeríthető, szeretetből fakadó magatartásukat, hogy bíznak szüleikben /vö.: A Jézusban hívő kicsinyek K.A.1977.-6/81-3/. Az is tény, hogy a Dekalógus negyedik parancsát Jézus nem a gyermekek, hanem a felnőttek számára emlegette: Ne hagyják magukra szívtelenül rászoruló szüleiket /Mt 15,5-6; Mk 7,1-12; Mt 19,19; Mk 10,19; Lk 18,20/. Igaz, hogy Jézus gyermekeket nem tanított, s így nem is maradhatott emlék arról, hogy engedelmisségre bízta őket szüleik iránt. Felnőtteket azonban tanított, és mégsem maradt emlék reánk arról, hogy gyermekeik engedelmeskedtetésére bízta volna őket. Úgy gondolom, hogy mindez nagyonis érthető. Engedelmisség, engedelmeskedtetés - ezek nem Jézus kategóriái. A lét meghatározza a tudatot. Az engedetlenkedő jézusi élet is meghatározta a jézusi tudatot. Az emberré lett Isten életét pedig a szentháromsági lét határozta meg, amely nem engedelmisségre és engedelmeskedtetésre épül.

B. Társadalom

29. Jézus és a rabszolgaság

A munkaadó-munkavállaló kapcsolat Izrael népén kívül a megtestesülés századában az emberi méltósággal eleve összeegyeztethetetlen formát mutatott: a rabszolgaságot. Valójában nem munkavállalókról, nem munkára kényszerülőkről, hanem munkára kényszerített emberekről van itt szó, szabad költözködési jog nélkül. Pénzért eladhatók, és mindenfajta felelősségre vonás nélkül a munkaadó által meg is ölhető emberek voltak ezek a „munkavállalók”. A Törvény és a Próféták nevelő munkája következtében Izrael népe nem volt rabszolgatartó nép. Mindazonáltal Jézus ismerte a rabszolga helyzetét, s belemondta ebbe az emberi sorsba az Ország ígését: az Ország népe úgy szolgálja egymást, ahogyan a rabszolgák szolgálják uraikat. De kölcsönösen. Ha valaki első akar lenni, legyen a ti rabszolgátok...mindannyiokat rabszolgája” /Mk 10,44/. Az egyoldalú szolgálatot elutasította, mint az Országtól idegen jelenséget. Az Országban kölcsönösen szolgálják egymást. Az Ország „Ura”, Jézus is nem azért jött, hogy Őt kiszolgálják, hanem hogy Ő szolgáljon /Mt 20,28; Mk 10,45; Lk 22,26-27/. A transzcendenciában is így jár majd el: asztalához ültet minket és felszolgál nekünk /Lk 12,37/.

Ha a tanítványok feltették volna Jézusnak a kérdést: Mit kell majd tennünk, ha elmegyünk majd a pogányok közé és a rabszolgatartók is a Te népeddé akarnak lenni?, a válasza minden bizonnyal egyértelmű lett volna. Mondjátok majd el nekik, amit a gazdag ifjúnak mondottam: „...menj, add el vagyonodat, oszd el a szegényeknek, s kincsed lesz a mennyben. Aztán jöjj, kövess engem!”

/Mt 19,21/. Aligha akart volna Jézus az Ország terjedése érdekében elvi visszalépést. Azaz aligha akart volna a maga nevével fémjelezni, igazolni olyan társadalmi állapotokat, amelyeken az Isten népe már Őt megelőzően is túljutott.

30. A keresztény rabszolgatartó

Pál is jól tudja, hogy az Országban a rabszolgálás csak kölcsönös lehet: „... a szeretet által rabszolgáljatok egymásnak” /Gal 5,13/. Nagyon jól tudja, hogy az Ország a testvéri egyenlőség világa: „...Krisztust öltöttétek magatokra, nincs tehát többé...rabszolga és szabad, mert mindnyájan egyek vagytok a Krisztus Jézusban” /Gal 3,28/. A Krisztust magukra öltők új emberré lettek, s ebben az új emberben nincs már „rabszolga és szabad, hanem minden a Krisztus és mindenekben a Krisztus van” /Kol 3,11/.

E világos látás ellenére is elfogadja Pál a rabszolgatartásnak az emberméltóságot megalázó szituációját. Nem a „világ” tényeként, hanem az egyház tényeként is elfogadja. Nem kell a Krisztushoz csatlakozónak arra törekednie, hogy megváltozzék a maga társadalmi helyzete: „Rabszolgaként lettél meghívva /t.i. Isten Országába/? Ne törődj vele. Sőt, ha képes volnál szabadabbá lenni, inkább használd fel” - t.i. rabszolgaállapotodat /1Kor 7,21/. Hogyan tudhat egyáltalán igent mondani ilyesmire a rab, a rabszolga, nehezen magyarázható. Pál azon az alapon kívánja tőlük az igent mondást, hogy az Isten Országába bekerülés következtében a rabszolga egyfelől Jézus felszabadítottjává lett, másfelől pedig szabadember /a rabszolgatartó/ Jézus rabszolgájává lett /vö. 1Kor 7,22/. Ne látná Pál, hogy ahogyan Izrael népén belül erkölcstelenségnek minősült a rabszolgatartás, ugyanúgy, ill. még sokkal inkább erkölcstelenségnek kell minősülnie Jézus Országában? Minden bizonnyal látja. De számol azzal, hogy egy rabszolga Krisztushoz csatlakozása nem feltétlenül jár együtt azzal, hogy annak ura /rabszolgatartó/ is csatlakozik Jézushoz. Idáig még minden rendben van. De Pál azt is tapasztalhatja, hogy van rabszolgatartó, aki kész Krisztushoz csatlakozni, de ez árában sincsen rabszolgáit felszabadítani - ahogyan ezt Filemon példája egyértelműen tanúsítja. Ha Pál Onesimust társadalmilag szabad emberré akarja tenni, akkor ki kell fizetnie Filemonnak Onesimusért a vételárat /Filem 19/. Pál kifizeti - ez rendben van. De ha Filemon elfogadja - ez már aligha van rendjén.

Pál a rabszolgatársadalom viszonyai között és azon belül akarja megtalálni az új, az országbeli életet. Ugyanúgy jár el, mint a patriarchális társadalom házasságra vonatkozó gyakorlatával színe előtt. Elfogadja a koreszmét. Elfogadja, és ezen a „reális alapon” igyekszik Krisztus felé előrejutni. Hogy mit jelentett ez a házasság vonatkozásában, azt láttuk: előre is jutott és ellene is dolgozott az előrejutásnak. A most vizsgált témában pedig egyfelől biztatja a rabszolgatartókat, hogy bánjanak jól rabszolgáikkal, másfelől pedig biztatja a rabszolgákat, hogy engedelmeskedjenek a rabszolgatartóknak. Lássuk e két vonatkozástartalom rajzát. Előbb az egyiket: „Ti urak...hagyjátok el a fenyegetés...ami igazságos és az egyenlőségnek megfelel, azt nyújtsátok rabszolgáitoknak” /Ef 6,9; Kol 4,1/. Mindezt úgyis mondhatnók, hogy Pál biztatja a kereszténnyé lett rabszolgatartókat, hogy szeressék rabszolgáikat. Mondhatnók: ahogy a férjek szeretik feleségeiket.

Mire biztatja a rabszolgákat? „Félelemmel és reszketéssel, szívetek egyszerűségével engedelmeskedjétek társadalmi értelemben vett uraitoknak, akárcsak Krisztusnak. Ne látszatra szolgáljatok, mintha embereknek akarnátok tetszeni, hanem Krisztus szolgáljaként cselekedjétek Isten akaratát: lélekből, jóakaratból szolgáljatok, mint az Urnak és nem mint embereknek...Engedelmeskedjétek minden tekintetben földi uraitoknak...Tiszta szívvel, félve az Urat. Amit tesztek lélekből végezzétek úgy, mint az Urnak, és nem úgy mint embereknek” /Ef

6,5-7; Kol 3,22-3/. Az 1 P levél így egészíti ki a sort: „Cselédek, teljes félelemmel rendeljétek magatokat alá gazdáitoknak, nemcsak a jóknak és kíméleteseknek, hanem az álnokoknak is. Az ugyanis a kegyelem, ha valaki igazságtalanul szenved” /1 Pét 2,18-19/. Nem kétséges, hogy a fenti szövegek nemcsak elfogadják, hanem szakralizálják is a meglévő társadalmi állapotokat. Ezeket a szövegeket hallva a rabszolgatartók teljesen bizonyosak lehettek abban, hogy nincs mit félniük Isten Országától, nyugodtan lehetnek továbbra is rabszolgatartók.

31. Páli kérügma nem abszolutizálható

A keresztény rabszolga magatartását megrajzoló páli kérügma - ha nem is elvileg, de gyakorlatilag - jézusi szemléletű lehetne abban az esetben, ha a rabszolgatartó nem tartoznék Krisztushoz. Ez esetben ugyanis a keresztény rabszolga számára az elviselés az egyetlen jézusi alternatíva. Az egyetlen, mert e véres rabszorgalázadás nem jézusi alternatíva. Csakhogy Pálnál nem szerepel ilyen megkötés. Ellenkező a helyzet, Pál ugyanis nemcsak rabszolgáknak, hanem rabszolgatartóknak is ad viselkedési normákat. Aligha azoknak a rabszolgatartóknak adott oktatást, akik nem tartoztak az egyházhoz. Pál nem kívánta meg a rabszolgatartóktól, hogy szabadítsák fel rabszorgáikat. Elégnek tetszett számára, ha a keresztény rabszolgatartó belevési a szívébe, hogy ő maga is rabszolga, „Krisztus rabszorgája” /1Kor 7,27/. Pál mind a két felet biztatja: „Ne legyetek embereknek rabszorgái” /1Kor 7,23/.

Valóság - és élet-feletti síkba, mondhatnám merő tudati síkba helyezi a problémát, ahol már teljesen mindegy, hogy az ember milyen társadalmi státusban van. Rabszolga még nem voltam, de rab már voltam, s lélektanilag átélhetetlennek gondolom az indifferenciát, a közömbösséget e társadalmi státus tekintetében. Pál ezt az indifferenciát tanítja. Lelki síkra emeli az Isten Országá nagyönis társadalmi síkon mozgó dolgait. Csak az a fontos, hogy a rabszolgatartó szeresse a maga rabszorgáját: s a rabszolga pedig félve engedelmeskedjék rabszolgatartójának. Aligha kétséges, hogy ezen az alapon a két különböző státusú keresztény között csak nagyönis problematikusan jöhetett létre szentháromság mintájú, partneri kapcsolatra épülő munkaviszonybeli közösség. Inkább úgy mondanám: nem jöhetett létre. De Pál számára ez nem is volt fontos: „Ki-ki, amiben elhívták, testvéreim, abban maradjon meg az Úrnál” /1 Kor 7,24/. Onesimus státusát ennek ellenére igyekszik ugyan megváltoztatni - ha már egyszer elsőkött urától, s Pálnak nagy hasznára lett az Országért végzett munkában -, és ezért kiváltja őt.

De nem akart fellépni nehezebb követelménnyel és ezért nem mondta: Testvérek, aki idáig rabszolgatartó volt, ne legyen többé rabszolgatartó, hanem éljen meg abból, amit a két kezével megkeres. Miért nem mondta? Úgy gondolta, hogy a nagyon hamar várható parúzia következtében /1 Kor 7,29-31/ a hátralévő kis időben elegendő, ha elviselhetőek lesznek a rabszorgák körülményei; hogy a hátralévő idő rövidege következtében nem érdemes ezt a kérdést bolygatni? Avagy arra gondolt-e, hogy túlzó követelmény lenne egy rabszolgatartótól azt kívánni, hogy tanuljon meg maga is dolgozni, ha enni akar; arra gondolt-e, hogy a gazdagok ily túlzó követelmény esetén nem tudnak majd bekerülni az egyházba? Az alternatíva első fel volna a könnyebben megbocsátható: nem helyesen ítélte meg a parúzia várható időpontját. Az alternatíva másik fele viszont annyit jelentene, hogy már a húsvét utáni évtizedekben megindult az elvi megalapozása annak, ami végigkíséri majd a megváltás eddigi két évezredét: a kereszténység mélyen leszállított áron.

Akárhogyan is van, nem szabad értetlennek lennünk, hiszen mindent még meg lehet érteni. Ugyanakkor elfogadni csak a jézusi igazságot szabad. Megbocsátani pedig csak a megbánt bűnököt lehet. Éppen ezért semmiképpen sem volna Jézushoz méltó magatartás ezt az akármitől is meghatározott páli kérügmat abszolutizálni. Egy adott szituációban lehetett ez a páli szemlélet

/okos?/ megalkuvás a körülményekkel, lehetett következménye emberi tévedésnek /nincs már idő/, de semmiképpen sem lehet isteni tekintéllyel igazolója annak, hogy a termelőeszközök birtokában lévők, emberhez méltatlan státuszban tarthassák az ezekkel nem rendelkezőket. Az ateista felvilágosodás, az ateista Marx éppen az ellen is lázadt, hogy az egyház e páli szövegekre is hivatkozva - engedelmességet és alárendelődést emlegetve - szentesíteni akart olyan társadalmi viszonyokat, amelyek ellen Marxnak az ószövetségi prófétákon is nevelődött lelkiismerete fellázadt. Sőt, a felvilágosodás képviselői, majd Marx is azért lettek ateistává, mert akik Istenre hivatkoztak, emberhez nem méltó társadalmi állapotokat akartak igazolni Isten akaratának.

32. Nem igazoljuk a társadalmi igazságtalanságokat azzal, hogy nem szállunk szembe a gonosszal!

Az egyházi ideológia saját megállapításainak a csapdájába esett. Ha egyszer a Szentírás Isten tévedhetetlen szava, akkor Isten szavának minősül a társadalmi viszonyokat fejtegető páli kérügma is. Hogyan lázadhatna fel a keresztény ember olyan társadalmi viszonyok ellen, amelyeket Isten maga is igazol, hiszen helyénvalónak tart a páli kérügmában adott üzenete alapján!?

Isten népe nem robbanthat ki véres forradalmakat, de prófétát, azaz tolmácsolja Isten üzenetét. A próféta senkiben sem hagy semmiféle kétséget a tekintetben, hogy Isten partneri és nem másfajta kapcsolatra lép az emberrel. Következésképpen minden nem-partneri kapcsolat méltatlan ahhoz az emberhez, aki az istenképiség és istenpartnerség méltóságát hordja magában. Azaz Isten népe védekezik az ellen, hogy merő munkaeszközként bánjanak vele, hogy többletértéktől vallásos vagy vallástalan istentelenek megfosszák. Nem igazolja magatartásukat: nem engedelmeskedik és nem rendeli magát alá ezeknek az istenteleneknek akkor sem, amikor nem szál szembe velük, a gonosszal. Nem igazolja magatartásukat, amikor nem veszi fel a fegyveres harcot azokkal, akikkel fegyverrel biztosítják istentelen magatartásuk folytatását. Enged a fizikai kényszernek, de a száját nem fogja be, hanem teli tüdővel mondja azt, amit Jézustól tanult, amit Jézus Lelkétől tanul, s viseli ennek következtében Krisztus mintájára azt a sorsot, amely a prófétai szó kimondásának következménye.

Igaz lehet, hogy a corpus paulinum és az 1Péter-levél konzervatív modellt képviselnek. De ez nem jelenti azt, hogy Istennek az is jó, aki konzervatív és az is jó, aki - mondjuk a Jelenések Könyve alapján - a véres forradalomra talál magának modellt a Szentírásban. Isten szemében nem lehet jó az olyan magatartás, amelynek az ellenkezője is jó. Nem lehet jó az embertelenségeket igazoló megalkuvás is és az embertelenségeket véres forradalommal megszüntetni akaró magatartás is. Isten népe tűr, de nem hagy kétséget a tekintetben, hogy dolgozik egy emberibb és az emberi kapcsolatokat szentháromság mintájú kapcsolatokká átalakítani akaró jövő érdekében. A próféták pedig azért és arra próféták, hogy kellemetlenkedjenek, s ne hagyjanak nyugtot - elsősorban Isten népének. Pl. így: Mít akartok elmondani üzenetként a világnak, ha az egyházon belül is vannak rabszolgatartók, vannak gazdagok, vannak különféle tartalommal kiváltságosak?

Hogy Pál korában erre a társadalom még nem volt érett? Mikor érett a társadalom a prófétái szóra? Soha, mert mindig engedi, hogy a hatalom megköveze a prófétákat. Soha, mert ha érett volna a prófétai szóra, akkor már nem volna szükség prófétai szóra, akkor a társadalom már tudná magamagától is, hogy „merre menjen”. Így aztán Isten népének nem az a dolga, hogy megvárja, amíg az ateisták teszik éretté a társadalmat Isten gondolatainak befogadására. Nem az a dolga, hogy a maga szentnek tartott és isteni tekintélyűnek vélt szövegei alapján küzdjön az emberi szabadság megvalósulása ellen. Nem az a dolga, hogy miután az ateisták az egyházi kiközösítések viharában közszellemmé teszik az emberi szabadságjogokat, százados késéssel

szentesítse végre azt, aminek istentelensége ellen százados harcot vívott... a megfellebbezhetetlen isteni tekintély hamis attitűdjével. Isten Lelke bizony dolgozik a kiközösítettekben is. Nem egyszer sokkal inkább, mint a kiközösítőkben.

C. Államhatalom

33. Jézus és az államhatalom

Áttérünk az államhatalom képviselőinek és az állampolgárok kapcsolataira. Nem kétséges, hogy Jézus nem keresett magának politikai szövetségeket. Egyértelmű, hogy Országának megvalósulását nem tudta elgondolni az evilági országok fegyveres erejének igénybevételével. Ily értelemben apolitikus volt tehát, mert semmi reménye sem volt abban, hogy a fegyvereket használást jelentő politika eszközeivel szebbé, jobbá tudná tenni az emberiség életét. Ugyanakkor eleven volt benne a prófétai remény. Tudta, hogy egyszer majd a szelídeké lesz a föld. Hitt abban, hogy az erőszak legalábbis valakikben elhallgat, s ezért aztán abban is, hogy egyszer majd a „gyűlölet elvérzik a csatákon”. Egyértelmű volt számára, hogy tanítványainak semmi közük sem lehet az evilági ország fegyvereken épülő hatalomgyakorlásához. Az is egyértelmű volt számára, hogy az Isten Országáa az összes emberi viszonylatokat szentháromság mintájúvá akarja tenni. Elhatárolta tehát magát a hatalomgyakorlással együtt járó erőalkalmazástól, és azt akarta, hogy a szeretettől meghatározott emberi kapcsolatok kiszorítsák az emberiség életéből az összes ezzel ellenkező jellegűeket. Apolitikus volt tehát úgy, hogy a legkevésbé sem volt közömbös a tekintetben, hogy az emberiség életéből eltűnnek-e azok a magatartások, amelyekkel az evilági ország hatalomgyakorló irányítják az emberiség életét.. ahogyan mindezt részletesen kifejtettem a KIO 127-131 fejezeteiben.

34. Hegyi beszéd és Róm 13,1-7.

Az evangéliumokon túl a Róm, Tit és az 1Pét szól hozzá kérdésünkhöz. Ezek a levelek jelentősen más világba visznek bennünket. A jézusi „magunkat a hatalomgyakorlástól elhatárolás” világából az igazolás és az engedelmisség világába. A Hegyi beszéd és a Róm 13 harmóniába hozására aligha történt még sikeres vállalkozás. A Róm 13 kezdettől fogva skizofréniássá tette a keresztény tudatot /vö. Windass: Le christianisme et la violence - Paris 1966/. Az elmúlt kétezer esztendő során a Róm 13 kiütéssel győzött a Hegyi beszéd ellenében nemcsak a keresztény gyakorlatban, hanem - s ez a még nagyobb baj - a keresztény elméletben is. Nagyon is itt az ideje, hogy mihamarabb változtassunk e két szöveg küzdelmének eredményén. A gyakorlati változásnak elengedhetetlen feltétele az elméleti változás. A metanoia - előbb a tudat, majd az élet átalakítása - elkerülhetetlen. A skizofrénia felszámolandó. Vagy a Hegyi beszéd, vagy az Róm 13! Egyszer már rendet kell teremtenünk „önértelmezésünkben”!

„Minden ember vesse magát alá a meglévő hatalomnak” /Róm 13,1a/ Ha ez annyit jelent, hogy ne foglalkozzunk politikai hatalmak megdöntésével, akkor a szöveg teljes harmóniában van Jézussal. Ha ez annyit jelent, hogy tartsuk meg azokat az állami törvényeket, amelyek nem ellenkeznek Isten törvényeivel, akkor is teljes a harmónia. Mivel azonban a hatalmaknak Isten törvényeivel ellenkező törvényei és joggyakorlatai is vannak, ezért a megszorítás nélküli „magunkat alávetés” akkor is alapvetően idegen volna a Jézus alapállástól, ha egyáltalán szóba állhatnánk az alá- és fölé rendelődés nem-jézusi társadalom berendezési eszméivel. Ilyesmit Jézus sohasem tanított. Hogyanis taníthatott volna, amikor egész nyilvános működése az evilági országok hatalmától veszélyeztetett működés volt, és Heródes, Kaifás, Pilátus „meglévő hatalmai” igen rövid idő alatt kiebrudalták Őt az élők sorából. Jézus csak abban az értelemben „rendelte magát alá nekik, hogy nem kért ellenük Atyjától tizenkétezred angyalból álló

hadsereget, hanem engedte, hogy kivégezzék Őt. Csak abban az értelemben rendelte magát alájuk, hogy nem akadályozta meg fegyveres erővel, hogy megöljék az Élet szerzőjét, hogy a kezdettől fogva embergyilkos Sátán nyomába szegődjenek. Fizikai értelemben alárendelte magát nekik, erkölcsi értelemben nem. Az a méltóság, amely összekötözött kézzel is előmlik ajkán az Annással, Kaifással, Heródesssel és Pilátussal létrejött találkozásai során, egyértelművé teszik, hogy erkölcsileg nem rendelte alá magát nekik. Más volt a helyzet: nem szállt szembe a gonosszal /Mt 5,39/, és nem hagyott bennük kétséget, hogy magatartásukat bűnnek tekinti /Jn 19,11/.

„Mert nincsen hatalom, amely ne az Istentől való volna; amik pedig vannak, azokat Isten rendelte el” /Róm 13,1b/.

Minden hatalom úgy jön létre a történelemben, hogy a hatalom képviselői véres, embergyilkos háborúban sikeresnek bizonyulnak háborús partnerükkel szemben. Minden hatalom úgy marad meg, hogy olyan embergyilkolási potenciállal rendelkezik, amellyel nem mer szembeszállni semmiféle más embergyilkolásra kész erő. Isten, aki szabadságot adott embernek az életet-adásra és életet-vevésre azért, hogy az ember szabadon válassza a csak-életet-adást, nem rendelte el egyetlen embergyilkoló csoport és hadvezér hatalmát sem. Azt gondolni, hogy Isten rendelte el a hadvezérek hazai hatalmát és azt, ami ezzel egyet jelent: Szvatopluk és Zalán seregeinek pusztulását - egyet jelent a Jézust totálisan meg nem értéssel is. Azt gondolni, hogy Isten rendelte el Szolimán szultán magyarországi hatalmát, ami egyet jelent a magyar királyi hadsereg Mohács mezei pusztulásával...abszurd volna jézusi gondolatnak. Bismarck csúfolódása e gondolat fölött - Isten az erősebb hadseregekkel menetel! - akkor már jóval nagyobb Jézust-értést mutat: Isten végső-oki tevékenységére gondol. Isten nem rendelheti el azt, amit csak tömeggyilkolásból születhetik meg, és csak tömeggyilkolási készség alapján tartható fenn.

„Úgyhogy, aki ellenszegül /antitassomai/ a hatalomnak, Isten rendelkezésével száll szemben” /Róm 13,2/.

Az anti-tassomai a hüpő-tassomai ellentéte. Jézus bizony szembeszegült az őt elhallgattatni akaró főpapi hatalommal és karhatalommal /Mt 21,27/. A tanítványok szembeszegültek az őket elhallgattatni akaró főpapi hatalommal és karhatalommal: „...Istennek tetsző-e Isten szemében, hogy inkább rátok hallgassunk, mint Istenre, ítéljétek meg! Mi ugyanis képtelenek vagyunk nem beszélni azokról, amiket láttunk és hallottunk...inkább Istennek kell engedelmeskedni, mint embereknek” /Apcsel 4,19-20; 5,29/. Mégis igaz a páli tétel a hatalom mindazon törvényére vonatkozóan, amelyek harmóniában vannak Isten törvényeivel. A többire viszont nem. Az első három keresztény század vértanúi tömegesen szegültek szembe a hatalom kívánságaival, és csak azért tudtak vérük által is Jézus tanúivá lenni, mert meg voltak győződve arról, hogy akkor szállnának szembe Isten rendelkezésével, ha nem szegülnének szembe a hatalom kívánságaival.

„Akik pedig szembeszálltak, azok ítéletet szereznek majd be maguk ellen” /Róm 13,2b/.

Ez egyértelműen harmóniában van minden emberi tapasztalattal. Az ígehirdetésről lemondani nem akaró Jézus sorsa, a látottakról-hallottakról hallgatni nem akaró apostolok húsvét utáni üldözöttsége Jeruzsálemben, az ige mondása miatt gonosztevéként szenvedő és itáláldozatként kiömlő vérű Pál, avagy napjainkban egy Kolbe atya áldozata is - ezt nyilvánvalóvá teszi. Csakhogy ez az ítélet, kizárólag a hatalom által megfogalmazott ítélet és nem az Isten által is megfogalmazott. Tehát nem az Isten ítéli el az állami és/vagy főpapi hatalomtól kivégzett vértanúkat - ahogyan a páli vers alapján gondolhatná-akarhatná valaki.

„Mert a hatalomgyakorlók nem a jócselekedet számára, hanem a rossz számára félelmetesek” /Róm 13,3a/.

A történelem egyértelműen nyilvánvalóvá teszi, hogy a hatalom a maga fegyvereivel nemcsak a közbüntényeseket akarja elrettenteni, hanem a hatalommal szembenálló elvi és/vagy személyi koncepciókat és azok megszemélyesítőit is /politikai bűnösök/. És ugyanígy el akarják rettenteni minden korban a prófétákat is, akik fegyver igénybevétele nélkül dolgoznak a szebb, emberhez méltóbb és Istennek tetszőbb jövő érdekében. Ugyannyira, hogy legádázabb ellenfeleiknek a

hatalomgyakorlók rendre éppen azokat a jézusi embereket tekintik, akik nem betöréssel, nem is puccsal, hanem eszmék terjesztésével teszik bizonytalaná azokat a kiváltságélvezést, amelyet a hatalomgyakorlók eszmével és fegyverrel igyekeznek mindörökké biztosítani a maguk számára. Nemcsak tolvajok töltik meg a börtönöket. Az első századok vértanúi sem közbűntényesekből kerültek ki.

„Azt akarod, hogy ne kelljen félnek a hatalomtól? Tedd a jót és dicséretet fogsz kapni tőle” /Róm 13,3b/.

Most aztán végleg nehéz szatírákat nem írni. Jézus, akit Heródes, Kaifás és Pilátus érdemkeresztekkel halmoz el! A vallási és világi hatalom Jézus, valamint az Őt megelőző és követő próféták esetében a jó cselekvőket rosszat cselekvőknek minősítette, és nem érdemkeresztekkel, hanem kivégzést biztosító keresztekkel jutalmazta-dicsérte meg. A páli oktatás csak a közbűntényesekre érvényes...és azokból is csak a kis tolvajokra. A nagyok kivágják magukat, hiszen ők ülnek törvényt. Magukat meg nem büntetik.

„A hatalom az Isten szolgája a te számodra a jó megvalósulásának érdekében /Róm 13,4a/.

A hatalom közlekedési rendszere esetében egyértelműen igaz. Csakhogy a hatalomnak egyéb rendszerei is vannak, amelyek biztosítják például azt, hogy Isten képéből „reine Judenseife” készüljön, hogy a győztesek törvényszék elé állítsák a háborús bűnösöket, hogy a háborúban győztesek megtorló kivégzéseket foganatosítsanak a legyőzött forradalmárok vagy ellenforradalmárok ellenében. Akár a háborúban, akár annak befejezése után a tömeggyilkosok egyértelműen nem „az Isten szolgái” a felakasztandók javára, a jó megvalósulásának érdekében. Az egész jézusi tanítás arról tanúskodik, hogy nem a hatalomgyakorlás a jó megvalósulásának az eszköze.

„De, ha a rosszat teszed, félj. Mert nem hiába hordozza a kardot. Isten szolgája, haragot hozó megtorlója annak, aki rosszat cselekszik” /Róm 13,4b/.

Semmi kétség, hogy megtorlója közbűntényeseknek is. De a kiváltságmentesebb világért fegyverrel harcolóknak is; sőt a fegyverek nélkül az Isten Országát hirdetőknak is. Biztosan nem Istent szolgálja, amikor a külön világot akarókat, s különösen a fegyvertelenül külön világot akarókat, a prófétákat gyilkolja. S ha jól értjük azt az istenképet, amelyet Jézus elhozott közénk, akkor azokban az esetekben sem szolgálja Istent, amikor a közbűntényeseket és a különféle politikai eszmék képviselőit gyilkolja. Az embergyilkolás ugyanis kezdettől fogva a Sátán szakmája. Csak a Sátán szolgálatában hordozhatja a kardot - akárki.

„Ezért szükséges, hogy alárendeljük magunkat a hatalomnak. Nemcsak megtorló haragja miatt, hanem lelkiismeretünkben folyóan is. Ezért fizessétek meg az adókat is, hiszen Isten hivatalnokai...”/Róm 13,5-6/.

A társadalom emberhez méltó rendjének megtartása - nem kétséges, hogy lelkiismereti kötelességünk. A közlekedési szabályok megtartása is ilyen. A közszolgáltatásokat célzó adók megfizetése is ilyen. A közszolgáltatásokat célzó adók megfizetése is ilyen. Ha viszont valaki teherautón zsidókat szállít a szappangyártó vállalatokba, ezt teheti ugyan a megtorló haragtól félve, de csak lelkiismerete ellenére teheti. Istennek nincsenek ily vegyes célkitűzésű hivatalnokai-szolgálattevői /leitourgos/. Az Ebed-jahve-dalok rajzolnak hiteles képet Jahve „leitourgos”-airól - már az ószövetség idején is. Jézus a maga életével és sorsával pontosította a képet arról, hogy milyen élethalakítású emberek lehetnek Isten hivatalnokai.

A szöveg további részeit a Bonsack-féle szöveg /1977/ alapján hozom.

„Állandóan szem előtt tartva ezt a dolgot, adjátok meg mindenkinek, amivel tartoztok, akinek adóval az adót, akinek vámmal a vámot, akinek félelemmel a félelmet, akinek tiszteletadással a tiszteletadást, mivel senkivel szemben sem vagytok semmi egyéb kötelezve, minthogy szeressétek egymást, hiszen aki szeret, az minden egyéb törvényt teljesített már” /Róm 13,6-8/.

Aligha kétséges, hogy ezekkel a megállapításokkal Pál el akarja halványítani, relativizálni akarja fentebbi állításait. Az adó- és vámfizetést, a hatóságok iránti félelmet és tiszteletadást be akarja kapcsolni az egyetlen jézusi törvénybe: minden kötelemünket teljesítjük, ha teljesítjük a felebaráti szeretet parancsát. Ez az elrelativizálás azonban csak belső ellentmondásokat eredményez, mert üti egymást, hogy annyi mindenfélével tartozunk és mégis semmi egyébbel sem tartozunk, csak a felebaráti szeretettel, s még inkább üti egymást a szeretet és a félelem. Mégis öröndetes, hogy az első hat versnek a hatalmat egyértelműen szakralizálni akaró szövegét egy jézusi szemléletet hordozni akaró befejezéssel zárja le.

A szakirodalom nagyon sokféle magyarázatot talált már a fentebbiekben elemzett versekre. Csak mutatóba néhányat. Így gondolkodik a diaspora-zsidóság a babiloni fogság óta. Így gondolkodik a sztoikus filozófia az egész mediterrán térségben. Így gondolkodik Pál is, hogy lehűtse a Birodalom ellen esetlegesen lázongásra kész római zsidókeresztényeket, hogy ily módon a Város biztos hídfő-állás legyen számára a hispániai úthoz. Avagy: így gondolkodik Pál a maga „hós mé” - szemlélete /1Kor 7,29/ alapján: nem kell jelentőséget tulajdonítani a nagyon gyorsan végére jutó evilági kapcsolatoknak; a parúzia közelsége miatt Pál azt akarja, hogy „gondtalanok” legyünk és ez a szemlélet tesz leginkább gondtalaná bennünket, tehát a hatalomtól féltő, a hatalom iránt kellő tisztelettel és engedelmességgel viszonyuló magatartás. Avagy: betoldás az egész; nem Pál gondolkodik így, hiszen az egész részből hiányzik az „en Christó”, „en Kürió” teológiai megalapozás /vö. Vilke Riekkinnen, Röhmer 13,1-7. Helsinki 1980./

35. Jézus apolitizmusa

Jézus apolitikus magatartása semmiképpen sem azonosítható ezzel a hatalmat megkialapoló, ezzel az „alattvalói” viselkedéssel. A páli kérügma lehet egy konkrét szituációban jó célt elérni akaró útbaigazítás például a Jézussal összeegyztethetetlen politikai lázongások leszerelésére, de semmiképpen sem lehet a jézusi alapállás elvi megfogalmazása, mert az Országot építő embertől idegen ez a konzervatív politikai modell. A prófétai küldetés apolitikus jellege /nem fog fegyvert/ soha és semmi körülmények között sem jelentheti a „meglévő hatalmagnak” azt a kritikátlan szemléletét és isteni tekintélyt odaráncigáló jóváhagyását, amelyre az elemzett páli szöveg tartalma lehetőséget nyújt. A próféták Istent tolmácsoló élete és a tolmácsolásért elviselt életáldozat mindig azt célozza, hogy az emberiség életében egyre inkább érvényesüljenek a szentháromságos élet törvényei, cselekvési normái. Ezek a társadalom életében jelentkező érvényesülések történelmi tapasztalatainak alapján rendre olyan evilági törvényt módosulásokban jutnak kifejeződésre, amelyek egyre inkább közelítik azt a normát, amely a prófétákat szólásra indítja.

Az apolitizmus nem konzervativizmus. Ugyanakkor az apolitizmus nem is hatalom-megdöntés és hatalomátvétel. Az apolitizmus kovász, amely az emberiség erkölcsi tudatának és gyakorlatának istenibbé alakulása folytán az evilági országot egyre nagyobb mértékben formálja át Isten Országává, mégpedig igazán nem utolsó sorban az evilági ország törvényeinek Isten törvényeire odaigazodásának formájában is.

Azt hiszem, a latinamerikai katolikus gyakorlat és teológia e tekintetben még nehéz leckékkel fog szolgálni számunkra. Az atlanti tömbben élő keresztények számára természetesnek tetszik a törekvés a hatalom politikai gyakorlására. A második világban élők, mi, lehetőséget kaptunk Istentől, hogy a politikai hatalom gyakorlását magunktól elutasítva lehessünk történelmünk kovászává - a sok gyermeket vállalás, az éhezők megetetése, a fegyveres katonai szolgálat elutasítása, az infantilizmus megtagadása, az ilyen eszmei tartalmakat hordozó kisközösségek építése által. Nekünk, magyaroknak, könnyű dolgunk van. Kormányzatunk nagyjából megoldotta

azokat a problémákat, amelyeket egy kormányzat egyáltalán megoldhat. Ezzel szemben lengyel testvéreinknek birkózniuk kell a hatalomátvétel vagy át-nem-vétel problémájával, mivel kormányzatuk nem tudta megoldani a maga feladatait. A latinamerikaiak számára csaknem ugyanolyan természetes dolog a politikai hatalom gyakorlására törekedni, mint az atlantiak számára. Csakhogy az ő esetükben ez nem a konzerválás, hanem a forradalomcsinálás felé hajlik. Nekik előbb át kellene venniök a hatalmat. A brazil Boff a minap így ír a kérdésről: „A keresztény lelkiismeret, amely mindig kritikai-társadalmi lelkiismeret, magában foglalja a forradalom imperatívuszát, mivel ennek a lelkiismeretnek harcolnia kell azoknak a társadalmi struktúráknak és gyakorlatoknak legyőzéséért, amelyek forradalmat parancsolnak” /A Kritikai-társadalmi engedelmisség etikájáért - Concillium 1980. nov./.

Az apolitizmus jézusinak igazolt elvéhez jóval könnyebb hűségeseknek maradni egy forradalmi szituáción kívül élő országban, pl. hazánkban, amelyben legtöbbjük gondja abban áll, hogy miként tudnánk megszabadulni felesleges kilóinktól. Jóval nehezebb ez a hűség egy olyan országban, amelyben a társadalmi nyomor égre kiált. A prófétának ott a nyomorról kell beszélnie, és közel kerülhet a hatalomátvétel, a forradalom kísértéséhez. Kísértésről beszélek, mert a jézusi apolitizmus hatalomátvétel nélkül törekszik arra, hogy az evilági ország törvényei egyre inkább fedésbe kerüljenek Isten Országának törvényeivel. A kísértés legyőzéséhez szükséges az elméleti és rendíthetetlen határozottság. Az, hogy csak a hun-magyar mondavilágban van „Isten kardja”. A jézusi tanításban nincs. Éppen ezért Isten kardját nem hordozhatja senki sem. A kard a Sátáné. A kard az Istenfia és az Őt tolmácsoló életének kioltó eszköze. Ezt egyszer és mindenkorra világosan le kell szögezni. A Hegyi beszédet is és a Róm 13,1-7-et is, tehát a kettőt egyszerre vallani Isten üzenetének, Isten szavának, ez csak skizofréniát eredményezhet. A kettőt együtt vallani akarás csak azt eredményezheti, hogy egy az emberi lelkiismeret fölébe helyezkedő tekintélyi eligazítás rángatottjává leszek: megmondják mások, mikor kell lázadnom, mikor fejbőlintanom. Ugyanakkor ez a rángatottság nem ment meg attól, hogy hol azért marasztalnak el, hogy Isten nevében megáldom a fegyvereket, hol pedig azért, mert sehonnai bitang ember vagyok, aki nem akarja megvédelmezni hazáját.

36. Jézus népének teológiája

A paulinák, tehát a nem Pál által írt, csak Pál nevét felhasználó levelek közül a Titusz-levél hozza elő ezt a témát. Ebben Pál így buzdítja Tituszt: „Emlékeztess őket arra, hogy az uralkodóknak és hatóságoknak rendeljék magukat alá, engedelmeskedjenek nekik...” /Tit 3,1/. Ennél jóval részletesebb az 1 Péter levél: „Rendeljétek magatokat alá minden emberi intézmények az Úr kedvéért, akár a királynak, mint szuverénnek, akár a helytartónak mint akiket a király küld a gonosztevők megbüntetésére, de a jót tevők megdicsézésére...Mindenkit tiszteljétek, a testvérek közé tartozókat szeressétek, Istent féljétek, a királyt tiszteljétek /1 Pét 2,13-4.17/.

Ez is közbűntényektől elriasztani akaró kérésgma, amely a közbűntényektől elriasztásban Isten segítő-társának éli meg a királyt és annak tisztviselőit. Adódhatik olyan szituáció, amelyben talán így /is/ kell prédikálni: tiszteljünk minden embert, a királyt kiemelten is, féljük az Istent és szeressük testvéreinket az egyházban. Csakhogy ez a szituációhoz kötött kérésgma nem lehet abszolút igazodási norma, mert Jézus tanítása szerint a tisztelet azoknak jár ki, akik Jézust szolgálják, akik Jézust követik /Jn 12,26/. Jézus aligha bízta tanítványait, hogy tiszteljék csak azt a Heródest, akit Jézus rókának mondott, és aki Jézust a bolondok ruhájába öltöztette /Lk 13,32; 23,11/. Aligha bízta tanítványát arra, hogy tiszteljék Pilátust, aki része az istenyilkosságnak. És bizony nem tanította tanítványait az Ószövetség vezető főpapjának a tiszteletére sem, aki magát az Isten Fiát marasztalja el a káromkodás bűnében. Jézus tanításában a tisztelet csak az Atya akaratát teljesítőknak jár ki. A félelem pedig senkinek sem jár, mert ez

idegen a Szentháromságtól, és ezért idegen az Ország népétől is. A szeretet viszont mindenkinek kijár, az ellenségnek is, tehát a prófétagyilkos állami és vallási vezetőknek is.

Van az Újszövetségnek teológiája. És van az Újszövetségnek Isten új jézusi népe által kanonizált korai szöveggyűjteményének is teológiája. Ez a szöveggyűjtemény - 27 szöveg, legalább tíz szerző - szükségképpen pluralista vonásokat mutat. Óhatatlan ez ennyi szerző esetén. Csakhogy Isten új jézusi népe nem taníthat ellentmondásokat. Az általa tolmácsolts isteni szó, nem lehet önmagával ellentmondásban lévő. A Léleknek, akire Jézus az idők végezetéig ható érvénnyel reá bízta a maga népét, a feladata, hogy az első keresztény nemzedékek által alkotott és az utánuk következő keresztényektől elfogadott szöveggyűjtemények ne egymásnak homlokegyenest ellentmondó vélemények abszolútizálható elemeit jelentsék számunkra, hanem az evangéliumokban kibontakozó jézusi szemlélethez igazodó hitvallássá formálódjék a késő századok tudatában.

Isten népe minden kapcsolatában mérlegelő nép. Az államhatalomtól kapott törvényekből teljesíti mindazt, aminek megtevését a lelkiismerete nem tiltja. Ezzel szemben nem teszi meg azt, amit a lelkiismerete tilt, és a lelkiismeret hatására megteszi azt, aminek a megtevését az államhatalom tiltja. „Az Istennel szemben tanúsított engedelmség etikája nem más, mint az emberekkel szemben tanúsított szabadság etikája” /Concillium Boff i.m./. Éppen ezért ezt a meggyőződéshez igazodó embert nem nevezhetjük engedelmeskedőnek. Isten népének minden egyes tagja felelősen dönt arról, hogy engedelmeskedik az államhatalomnak vagy nem. Ha nem így tette, nem tudná teljesíteni prófétai küldetését. Istennek az a népe, amely fenntartás nélkül engedelmeskedik az államhatalomnak, csak látszatra és név szerint népe az Istennek, de valójában nem az Isten népe, mert megszűnt a történelem kovásza lenni. Elvétezt tőle az Ország! Amikor az elmúlt századok során az Isten kegyelméből való királyság gondolata megfosztotta a keresztény népet - „alattvalóvá” formálva azt - a prófétai szereptől, a kovász szereptől, a küldetéstől, akkor Isten kénytelen volt ezt a szerepet átjátszani ateisták kezére, hogy meg ne akadjon a történelemben Istennek az emberiséget a maga szintjére felhozni akaró isteni terve.

D. Egyház

37. Pál az egyházban senki embernek nem engedelmeskedik

Végül vizsgáljuk meg, alkalmazta-e Pál az engedelmeskedés és alárendelődés fogalmait az egyházon belüli személyi kapcsolatokra. A kölcsönös egymást szolgálást vagy az egyoldalú alárendelődést képviselte-e? Láttá-e az egyházban is a parancsolók, ill. engedelmeskedők „két osztályát”?

Semmi kétség, hogy Pál a maga szerepét az egyházban nem abban látta, hogy embereknek engedelmeskedjék. A legkeményebb harcban állt ebben az egyházban a hagyományvédő jeruzsálemi jobbszárnnyal. A júdeai központból jövők tanításával keményen szembeszállt /Apcsel 15,2/. „Egy órára sem rendelte alá magát nekik” /Gal 2,5/. Amikor még Péter is a júdeaiak szemléletének hatása alá kerül, akkor Pál nyilvánosan az antiochiai hívők füle hallatára szembeszáll Péterrel is, akinek a magatartását elítélendőnek minősíti /Gal 2,11/. Elmarasztalja Pétert, aki „fél” a Zsinat határozatainak végrehajtását Antiochiában ellenőrizni akaró jeruzsálemiektől /Gal 2,12/. A félelemből fogant péteri magatartást Pál képmutatónak minősíti és megvádolja őt, hogy másokat is maga után rángat a képmutatóskodásba /Gal 2,13/. Megállapítja tehát Péterről, hogy nem jár el helyesen, hogy nem követi az evangélium igazságát és az egész

antiochiai egyház színe előtt kifejti Péter magatartásának végzetes következményekkel terhes, elfogadhatatlan voltát.

A már nagyon-nagyon elavultnak tekintett és jelenleg még érvényben lévő Egyházi Törvénykönyv így ír: „Aki a Római Pápát, a szent Római Egyház Bíborosát...gyűléseken...gyalázatokkal illeti, vagy ellenségeskedést vagy gyűlöletet szítana, azok tettei ellen...büntetessék meg” /2344 c./. Mivel e cikkely akkor még nem volt érvényben, ezért a kánont kialakító egyházban soha a legkisebb kétség sem merült fel a tekintetben, hogy be lehet-e sorolni a Galata-levelet a sugalmazottak deklarált könyvek közé. Ez annyit jelent, hogy a kánont megállapító első századok nem ismerték még a hivatalból tévedhetetlen előjáró és a feltétlenül engedelmességre kötelező alattvaló kettősségét az egyházban. A nyilvános kritikát - amelyet a hatalomgyakorlók mindig készségesek gyalázatközlésnek minősíteni -, tehát a páli magatartást nem látták ellentétben levőnek azzal, hogy Jézus Péterre bízta rá az egyházat. Azért nem látták ellentétben levőnek, mert úgy gondolták, hogy Jézus arra a Péterre bízta rá az egyházat, aki azt képviseli és cselekszi, amit Jézustól hallott és amit a Lélektől hall...A Lélektől, akire rábízta Jézus szőröstől-bőröstől az egyházat, tehát Péterestől, Tizenkettőtől és az utánuk érkező emberhalászkodóktól, tehát Pált is. Pál sohasem ismert el az egyházban más tekintélyt, mint Jézus igazságának a tekintélyét. Nem ismert más tekintélyt, mint az igazság, az általa is megismerhető - ám csak tükör által és homályban megismerhető - igazság tekintélyét. Hiába érkezik Jeruzsálemből Korintusba akárki és akárkinek a nevében. Pál nem enged semmiféle emberi tekintélynek. „Isten buzgóságával buzgólkodom értetek...Ha pedig jön valaki közetek és más Jézust hirdet, akit mi hirdetünk, vagy más Lelket fogadtok el, nem azt akit megkaptatok” /2 Kor 11,4/ - erre Pál nem hajlandó igent mondani. Nincs számára emberi tekintély, amely előtt hajlandó volna meghátrálni: „Azt gondolom, hogy semmivel nem vagyok jelentéktelenebb a fő-fő apostoloknál” /2Kor 11,5/. Nem hátrál meg senki emberi személy előtt, hiába hoz az magával ajánlólevelet Jeruzsálemből. Ha van számára az egyházban tekintély, annak csak az az alapja, hogy mennyire hatékony benne a Krisztus: „Nem az az érdemes, aki magát ajánlgatja, hanem az, akit az Úr ajánl.” /2Kor 10,18/. Őt, Pált bizony ajánlja az Úr, mert ő szerezte meg a korintusiakat Jézusnak, nem pedig azok, akik jeruzsálemi ajánló levelekkel el akarják téríteni a páli útról a korintusiakat /vö. 2Kor 10,12-17/. Felháborodva írja tehát nekik: „Tinektek kellett volna engem ajánlanotok. Mert semmivel sem állok hátrább a fő-fő apostoloknál” /2Kor 12,11 - vö. Krisztus törvénye a páli teológiában K.A. 1976-4, 1977-5/.

Pál nem érvényes kézzétevéssé, hanem apostoli munkájának eredményességére és az ennek során elszenvedett szenvedéseire hivatkozik akkor, amikor tekintélyesnek mondottakkal szemben /vö. oszlopok - Gal 2,9/ a maga igazát kénytelen védelmezni. Pál érvel. Érvel szavaival és tetteivel. Az érveitől várja a maga és tanításának elfogadását. Az érvek szabad világa számára az az egyház, amelyben és amelyért él. És amely egyházból - Pál ezt nagyon hangsúlyozza - ő nem megél, hanem amelyért másokkal ellentétben /1Kor 9,1-6/ - ő ingyen dolgozik.

Pál embernek nem engedelmessékedik. Pál embernek nem rendeli alá magát. Csak a meggyőződésének „engedelmessékedik”, csak annak „rendeli alá magát”. Ezt a meggyőződését - többek között - hitnek is nevezi. Ő azért kapta Jézustól a kegyelmet és az apostoli küldetést, hogy „a hitnek engedelmessékedjék” /Róm 1,5/. Személyes meggyőződése az evangélium, őt ízben az „én evangéliumomnak” is nevezi. Neki vagy másnak, egyaránt az evangéliumnak kell engedelmessékednie /Róm 10,16/. A hitnek és az evangéliumnak engedelmessékedő egész egyháznak az a dolga, hogy „alárendelje magát Krisztusnak” /Ef 5,24/. Az egyház - a pálok és nem-pálok szociológiai összessége - csak az egyes személyek lelkében kialakuló meggyőzések, illetőleg az ezekhez igazodó személyi hűségek által tudja magát Krisztusnak alárendelni. Pál keményen dolgozik és érvel annak érdekében, hogy ez a hit egységes legyen /Ef 4,3-13/.

A 21. pontban felsorolt helyek Pál és mások hitének tartalmairól beszélnek. Ez a hit az ember legszemélyesebb döntése. Amikor az ember engedelmeskedik a maga hit-tartalmainak, amikor ezeknek alárendeli magát, akkor nyilvánvalóan nem szabatos beszéd engedelmességről és alárendelődésről szólni. Ilyenkor az ember hallgat a benne megszólaló Lélekre. Pál is arra hallgatott, nem emberekre. Hogyan is mondta a Péter-vitát tartalmazó levelének elején? Így: „Ha még embereknek tetszenék, nem volnék Krisztus szolgája” /Gal 1,10/. Péter is ilyen `ember `volt számára, mikor engedelmeskedés helyett feddésben részesítette.

38. Kísértés az engedelmeskedtetők és engedelmeskedők két osztályára

De nem kívánt-e Pál engedelmességet alárendelődést azoktól, akikhez ő juttatta el a hitet az evangéliumot, a Krisztust? Úgy tetszik, olykor igen. Lássuk az ezt igazoló szituációkat. Miután megírja a tesszaloniakiaknak, hogy „aki nem dolgozik, ne is egyék” /2Tessz 3,10/, így nyomatékozik: „Ha pedig valaki nem engedelmeskedik levél útján hozzánk eljutott szavaiknak, az ilyent jegyezzétek meg, ne érintkezzetek vele, hogy megszégyenüljön.” /2Tessz 3,14/. A korintusiaktól is a vérfertőzőnek a kiközösítését kívánja /1 Kor 5,3-5/, s alighanem erre is utal következő levelében: „...írtam is nektek, hogy megtudjam vajon mindenben engedelmesek vagytok-e” /2 Kor 2,9/. A két levél között Tituszt küldi követként hozzájuk, aki „visszaemlékezik mindnyájatok engedelmességére, hogy mekkora rémüléssel és reszketéssel fogadtátok őt” /2 Kor 7,15/. E kétségtelenül meglevő adalékok ellenére is nyilvánvalónak látszik, hogy Pál nem érvelés nélkül, azaz nem merő tekintélyi alapon kíván a maga számára engedelmességet. A hívők által belátott hit-tartalmaknak engedelmeskedteteti őket. Filemonnak ezt írja: „Szándékom megismerése nélkül semmit sem akartam tenni, hogy ne úgy tedd a jót, mintha kényszerülve volnál reá, hanem önként...úgy írtam neked, hogy bíztam engedelmességedben, sőt, hogy többet teszel annál, mint amit mondok” /Filem 14.21/.

Az engedelmességet is emlegető Pál az általa kihalászottakat érveléssel, el nem fáradó érveléssel akarja megtartani azon az úton, amelyet helyesnek hisz. Nem tekintélyű alapú engedelmeskedtetéssel, bár időnként - kinek nem? - elfogy a cernája. Az az érdekes, hogy főleg olyankor fogy el, amikor maga is érzi pozíciójának vitathatóságát: „Ti magatok ítélnétek meg, illik-e nőnek fedetlen fejjel imádkozni Istenhez...Ha pedig valaki vitatkozni akar, ez nekünk nem szokásunk.../1 Kor 11,13.16/. Pál nagyon is tisztában látszik lenni azzal, hogy az egyháztól idegen minden olyan tekintély, amely kényszerítéssel akar egy álláspontot győzelemre juttatni: „...nem uralkodunk a hiteteken...” /2 Kor 1,24/. A dolgozatom által dicsért nagykorú magatartásra neveli övéit: „A Lelket ki ne oltsátok. A próféciákat meg ne vessétek. De mindent mérlegeljétek, s ami jó, azt tegyétek a magatokévé” /1 Tessz 5,19-21/.

Tisztán csengi vissza az uralkodást-zsarnokoskodást az egyháztól idegen magatartásnak tekintő álláspontot az 1 Péter-levél is. Péter ebben arra kéri a „presbiter-társait”, hogy a nyájlegeltetés munkája ne a kényszer, hanem a szabad akarat jegyében folyék, ne a zsarnokoskodás magatartása határozza meg a pásztort, hanem e magatartás ellentéte, a buzgóság legyen az, amiben a pásztor a nyáj mintaképévé lehet /1 Pét 5,2-3/.

A fentiek alapján úgy tetszik, hogy Pál tudattalanjában ugyan megjelent a kísértés, hogy az egyházban is érvényesnek gondolja az egyoldalú alá- ill. fölé rendelődést, hiszen a Szentháromságban, a házasságban, a különféle társadalmi viszonyokban ezt természetesnek és helyesnek látta. Általában azonban nem engedett a kísértésnek, mert az alárendelődést Isten egyházában kölcsönös kötelességnek tekintette /1 Kor 14,32; Ef 5,21/ - amint láttuk. A páli egyháztant még nem határozza meg az engedelmeskedtető vezető személyek és az

engedelmeskedő vezetett személyek kettőssége. Nem tapasztalta meg sem másban, sem önmagában azt a kiváltságolt státust, amelyet jelez Szentháromság és család vonatkozásában a „fej” szó, hiszen az egyház feje nála - a Krisztus. Krisztus a „kiváltságolt” személy az egyházban. A férj, a rabszolgatartó, az államhatalom képviselői ugyan kiváltságosoknak bizonyultak szemléletében a feleséggel, rabszolgával, állampolgárral szemben, de mindezt az egyházra nem vitte át. Az egyházban a „fej” nem ember, hanem Krisztus.

„A püspöknek engedelmeskedjenek a hívők...a püspöknek rendeljék magukat alá a hívők!” - ilyen mondatok még nem találhatók a corpus paulinumban. A páli levelek az egyházi előjárókat buzgóságra /Róm 12,8/, egyházzal törődésre /1Tim 3,5/, fáradozásra /1Tessz 5,12/, jócselekedetekben kitűnésre /Tit 3,8.14/, családjukat szép rendben tartásra /1Tim 3,4.5.12/ biztatják. Ami pedig a nem-előjárókat illeti ezek viszonyát a nem-előjáróhoz, csak jézusi mondatokkal találkozunk. A tesszalónikiak szeretetükkel becsülik meg nagyon őket munkájukért /1Tessz 5,13/, mert akik jól végzik dolgukat, azok kétszeres tiszteletre érdemesek; különösen azok, akik az igével és annak továbbadásával, a tanítással fáradoznak. /1Tim 5,17/. A jól dolgozó előjárókat kell becsülniök, tisztelniök.

Mindazonáltal az egyházon kívüli kiváltságosoknak kijáró tekintély gondolatától nagyon is meghatározott corpus paulinum bizony szereppel bírhatott abban, hogy az egyházon belüli engedelmeskedésről és alárendelődésről szóló mondatok hamarosan feltűnnek majd a keresztény irodalomban. Antiochiai Szent Ignácnál, Római Szent Kelemennél.

V. Ígérsz-e engedelmességet nekem és utódaimnak?’

39. `Az engedelmeskedés kontraszelektív`

Nagyon veszedelmes dolog az engedelmességet megtenni formaetikai csúcsértéknek, hiszen ez esetben az engedelmeskedő ember magatartástartalma egy másik embernek, a parancsolónak a függvénye lesz. Annál is inkább, mert a parancsadó személyeket igyekeznek a mindenkori államhatalom maga kijelölni és csak azokat jelöli ki, akik az Ő számára megbízhatónak bizonyulnak. Kipróbált megbízhatóságuk következtében az ily módon egyházi előjárókká lett személyek aligha fognak olyat parancsolni, ami az államhatalmat kezükben tartó kiváltságosok érdekeivel ellenkezik. A kiváltságok és kiváltságosok ellen a szavát felemelni kész prófétai nép ezen az így kialakuló kiváltságokra épülő egyházi rendszeren belül - szükségképpen - engedetlenné minősül. Ily módon az engedelmességet csúcsértékké tenni, egyet jelent a prófétai küldetésnek befagyasztani akarásával az egyházon belül.

A hagyományos lelkiéleti könyvek igen nagyra értékelik az engedelmességet. Egyfelől elmondják, hogy „nagyobb vértanúság, ha az ember egész életén át állhatatos az engedelmességben, mintha egy pillanat alatt meghal a kard által /Pechomius/. Másfelől pedig azt, hogy „az engedelmességből fakad a mélységes és zavartalan lelki békességnek édes érzése” /Tanquerey i.m. 684-5/. Némi módosítással mindkét mondattal egyetértek. Egyfelől a nem infantilisan megteremtett személy számára az infantilizálódás folyamata valóban felér a hosszantartó és nagy szenvedéssel. Másfelől az is igaz, hogyha valakit sikerül megfelelő technikával infantilizálni, ez a személy nagy békességet élvezhet. De ez nem Jézus békéje, amit a világ nem adhat, mert az engedelmességet csúcsértékké tevés az Istenért nagyot tenni akaró lelkeket könnyen lombik-világba viheti. E lombik-világon belül fogja élvezni az engedelmesek békéjét egy igen nehéz mortifikációs, mert nagykorúságát elhaladó folyamaton keresztül, miközben nem is sejtji, hogy milyen reakciós és nem az Isten Országá felé mutató erők játéklabdájává lesz.

A Tanquerey-féle két megállapítást nem elég módosítanunk. Hozzá kell tennünk még egy harmadikat is. Aki - ha szívből, ha színre - belemegy ebbe a szófogadó jó kisfiú szerepvállalásba, gyorsan megtapasztalja, hogy ennek fejében megszerzi előljárói bizalmát, s ahogy eltelnek a próbaévek a derék engedelmeskedő előljáró lesz az adott mintára, azaz parancsadó, azaz engedelmeskedtető. Az engedelmesség infantilis kicsiség-kívánalmát - ha szívből, ha színre - elvállalók tehát hamarosan engedelmeskedtetőkké lesznek. Ily módon az engedelmesség-eszmény nem az infantizálódni nem hajlandók, hanem a stréberek kiválasztódását eredményezi. A ranglétrán fölfelé csak azok jutnak, akik újra és újra bizonyosságot tesznek arról, hogy készek a felülről jövő parancsok elfogadására és azoknak lefelé irányuló végrehajtására. Enyhítsek ezen a mondaton? Nagy a valószínűsége, súlyos a veszedelme? Nem tudom, hogy kell-e enyhítenem? A saját fejükkel gondolkodók viszont korán kiszorúlnak a vezetői posztokra szóba jöhetőek közül. A kreatív személyiségek ellenében kiütéssel győznek a konformisták.

Az engedelmeskedés aszketikája-misztikája és az előljárókat `kinevezés` gyakorlata - egyhasi testvérek. A Lélek elfojtásából, az embertáron uralkodni akarásból születhetik meg mind a kettő. Ezen a rendszeren belül az egyház csak az egyházon belüli engedetlenkedők életáldozatából haladhat előre a Lélek üzeneteinek megvalósulása felé. Viszont a szabadság rendszerén belül a Lélek üzeneteit hordozóknak nem kellene egyházon belüli engedetlenkedőkké minősülniük, mert szabadon mondhatnák az üzenetet és az üzenetet meghalló testvérek szabadon azonosulhatnak azzal, ha a nekik is megadott Lélek elfogadásra, recipiálásra indítaná őket. A szabadság rendszeren belül a próféták szükségképpen keresztjét egyházon kívüli erők ácsolnák meg. Csak Pilátus és Heródes...de Kaifás nem!

Nem az engedelmeskedésben van az üdvösségünk. Az igazság szabadít meg és nem az engedelmeskedés /Jn 8,32/. Az engedetlennek minősült Jézus szabadít meg és nem a konformisták /Jn 8,36/. Szabadsággal szabadított meg Krisztus /Gal 5,1/, és nem az engedelmeskedés szolgátságával. Aki szabaddá lett, az csak Istennek „engedelmeskedhetik” /vö. Róm 6,18.22/. A Krisztus Jézusban benne levő élet Lelkének a törvénye szabadított meg minket /Róm 8,2/, amelyet önmagunkban megtapasztalunk... és nem az engedelmeskedés egy másik embernek, mert „ahol az Úr Lelke, ott a szabadság” /2 Kor 3,17/.

Vagy bízunk Isten művében, a Maga Lelkéből megformált emberben, vagy ha nem bízunk, akkor nem tudjuk az egyházat az emberbe vetett bizalom, a szabadság honává tenni. Ha nem bízunk, óhatatlanul megteremtjük a próféta-gyilkolást, a próféta elhallgattatás szituációit, magunkra vonva Jézus szavát. „Jeruzsálem, Jeruzsálem, megölsz a prófétákat... Íme pusztán hagyaték nektek a házatok” /Mt 23,37-8/. A mindenegyes emberbe belelehelt isteni Lélek tiszteletben tartása, az elhallgattatást felszámoló szabadság levegője nélkül nincs mód egybegyűjteni az emberiséget Jézus egyházában. Akinek a meggyőződését el akarják hallgattatni, az kivonul vagy félreáll, hogy átengedje a teret a szabadság nélkül egységet teremteni akarás szomorú tévedésében vagy önbecsapásában vergődőknek. A Lélek az egységnek az elve, s a Lélek elhallgattatásával az egyház nem tud ígérethé lenni annak az emberiségnek a számára, amely a szó legszorosabb értelmében belehal abba, hogy az uralkodni vágyók és az engedelmességet követelők eltíporják a Lelket.

40. Az engedelmeskedés elhalása

Az emberi történelem az engedelmeskedtetés és az engedetlenkedés történelme is. A polgárháborúk és a nemzetek közti háborúk véres embergyilkolásait rendre az mozgatja, hogy valakiket rá tudjunk szorítani arra, hogy engedelmeskedjenek akaratumknak, ill. hogy meneküljünk akaratumk semmibebevésétől. Az Attilák, Szolimánok és Hitlerek álma - az

engedelmesség megvalósulása. Az Isten Országa viszont álom arról, hogy nem kell senki embernek sem engedelmeskednünk. Az erőszak akkor és ott ér véget, amikor és ahol lemondunk arról, hogy valaki is engedelmeskedjék nekünk. Nyilvánvaló, hogy amíg kiváltságos helyzetet akarok teremteni magamnak, amíg gazdagabb akarok lenni a másik embernél, addig uralkodnom kell rajta, és fegyverrel is sakkban kell tartanom őt.

Azért nyilvánvaló, mert embernek lenni éppen annyit jelent, hogy nem akarunk beletörődni a kiváltságba... nemcsak a másokéba, de a magunkéba sem. Ez a bele nem törődés egyértelmű megnyilvánulása istenképiségünknek, Szentháromságból származásunknak mert ott nincs kiváltság, mert ott az Atya nem gazdagabb, nem uralkodik, nem tart fenn hadsereget és nem engedelmeskedtetni társait.

Az értelmi és akarati felzárkózás nélküli engedelmeskedés dicséretének történelmileg lejárt az ideje. Erről a II. Vatikáni Zsinat is egyértelműen tanúskodik. A zsinati dokumentumok mindegyikében érvényesül - igaz, a tekintélyi gondolkodás mellett - az ember személyi méltóságának tiszteletben tartása is. Most elég, ha ez utóbbira ennyit idézek: „Azokat is tisztelni és szeretni kell, akik másként vélekednek vagy cselekszenek, mint mi magunk” /GS 28/. Nem azt látom feladatommak, hogy feldolgozzam a Zsinat etekintetben még némileg ambivalens tanítását, s hogy ezáltal örvendjek a katolikus tudat haladásának, ill. szomorkodjam még mindig meglévő lemaradásain. Nem akarom felmérni, hogy hol tart a mai „hivatalos szemlélet”. Csak hitet akarok tenni arról, hogy az egyházat csak azért tekinthetem az emberiség kovászának, mert meggyőződésem szerint az egyház arra lett, hogy élen járjon az engedelmeskedtetés elhalatásában. De ténylegesen csak akkor kovász, ha az élen jár. Múltjával szemben az egyháznak a jelenben megvan az az előnye, hogy nincsen pallosjoga, nincsen börtöne, s talán a hamarosan életbelépő új Egyházi Törvénykönyv megszünteti a főpapoknak azt a jogát is, hogy az alájuk tartozó klérus tagjait deportálhassák, internálhassák ha azok meg akarnak maradni a klérusban.

Hiszem, hogy Jézus azt kívánja a maga egyházától, hogy a szabadság világa legyen. Akinek füle van, hallja meg - ennek kell hangoznia az egyházban; és nem ennek: Ne gondold azt, amit gondolsz. Annál is inkább, mert a Zsinat egyértelműen vallja, hogy az egyház kötelező hitének tárgya csak az lehetett, amit „legjelentéktelenebb hívő is ugyanúgy gondol” /LG 12/. Továbbá, ha a Zsinat szerint hozzátartozik az emberi személy méltóságához, hogy az állampolgárok maguk válasszák meg, hogy ki képviselje őket és milyen államformában akarnak élni /GS 74/, akkor ennek még sokkal inkább érvényesnek kell lennie az egyházban, amelynek a szabadságjogokat illetően példát kellene mutatnia az emberiség egyházon kívüli része számára. Igazán nem utolsósorban abban is, hogy az egyház tagjai megválaszthassák a maguk vezetőit és meghatározthassák az egyes egyházak „egyházformáját”, azaz egyházrendjét is. Hogy az engedelmeskedtetés teljesen kiszorulhasson az egyház életéből, ehhez elengedhetetlenül szükséges, hogy az egyház tagjai maguk jelöljék meg azokat a személyeket, akiket pásztoraiknak, vezetőiknek tekintenek. Csak így valósulhat meg Jézus egyházában az az alternatív gondolkodásbeli és alternatív cselekvésbeli szabadság, amely valóságos szeretetegységbe képes foglalni mindazokat, akik számára Jézus elhozta a rendelőelvet, a szeretetet.

A szeretet nem ismer engedelmeskedtetést. A szeretet nem ismer engedelmességet, csak szabadságból folyó önkéntességet, csak meggyőződéshez fűződő hűséget. Az előjárónak ebben az egyházban nem kell majd engedelmességet ígértetni-fogadtatnia a maga és utódai számára. Azért nem kell, mert csak a tagok bizalmából lehet közösségvezető, csak a közösségvezetők bizalmából lehet „előjáróvá”, és csak addig előjáróskodhatik, amíg bírja a bizalmát azoknak, akik maguk elé helyezték őt. Minek ígérjek engedelmességet annak, akit magam teszek meg vezetőmmé, és akit magam teszek le a vezetői tisztból, ha elfogy a bizalmam iránta!? Minek ígérjek engedelmességet embernek, amíg a mindenkit megkérdés /pánérótia/ a közösség

életének az elve? Minek ígérjek, ha egyszer pusztulni kezd a „közösség” abban a pillanatban, amikor ott valaki engedelmességet akarna kívánni /vö. - Egyházrend K.A. 1980-5/.

Jézus nem azon az alapon bízta vezetőkre és legfelsőbb vezetőre a maga egyházát, hogy azok érvényesen fel vannak szentelve, hanem azon az alapon, hogy hűségesen ragaszkodnak ahhoz, amit Ő tanított és amit a Lelkén keresztül továbbra is tanít egyházának. Az érvényes felszentelés - következmény. Csak azon az alapon lehet osztályrészük, hogy a Jézusban hívő nép tanúsítja, hogy a felszentelendő személy hűségesen őrzi azt, amit Jézus tanított a maga kis közösségének. Ezt a tanúsítást nem pótolhatja a mai papszentelési liturgia merőben verbális hivatkozása arra, hogy „a keresztény nép” alkalmasnak találja a jelöltet a szentelésre. Érvényt szerezni ennek az ekléziológiai nyilvánvalóságnak, amely nélkül nincs mód felnőni ahhoz, amit Jézus a Tizenkettővel elkezdett - ezen a jelenkor egyházának a nagy-nagy belső feladata. Csak ez az ekléziológiai nyilvánvalóság teheti napnál világosabbá, hogy nincs szükség ott engedelmességre, ahol a lelkiismeret a személyek legfőbb irányítója. Nincs szükség engedelmességre ott, ahol a szeretet irányítja a lelkiismeretet. A szeretet elve és a hűség a lelkiismerethez - ez a kettő elég Jézus egyházának építéséhez. Az engedelmesség ellentmond a szeretet és a lelkiismeret elvének, mert aki szeret, az nem kívánhatja a másik embertől azt, hogy ne azt gondolja, amit gondol, és hogy ne azt tegye, amit helyesnek lát. A szeretet kizárja a félelmet. A szeretet kizárja az uralkodást. A szeretet kizárja a kiváltságot. A szeretet kizárja az erőszaktevést a másik emberen. A szeretet kizárja az engedelmességet. A szeretet lehetővé teszi a másik ember számára, hogy hűséges maradjon a meggyőződéséhez.

41. Hűséges maradok a meggyőződésemhez

Szerzetes vagyok. „Engedelmességi” fogalmat tettem. E fogadalommal `szabad akarattal vállaltam egy társaságnak a rendjét`, mert úgy gondoltam, hogy ebben a társaságban tud legteljesebben kibontakozni az életem azaz hittem, hogy e társaság rendjének vállalása fog legjobban segíteni abban, hogy meggyőződéses, lelkiismeretes életet éljek. Most is tagja vagyok ennek a társaságnak, melynek közel 50 évvel ezelőtt léptem a tagjai közé. A fogadott engedelmesség szempontjából két világos pillanata volt a félszázadnak.

Az egyiknek immár harminc éve. Sík Sándor elkezdett egy mondatot, amelyet nem fejezett be: „Most már igazán beláthatod, hogy ezután már csak templomon belül szabad...” Nem szóltam semmit, csak ránéztem és ő nem fejezte be a mondatát. Én pedig továbbra is találkoztam templomon kívül is közösségeimmel. Ennek következtében 11-ed magammal hamarosan letartóztattak. Egyik rendtársam is közöttünk volt. A hír természetesen eljutott Sík Sándorhoz is: „Jaj, nem tudtam parancsolni neki! Nem tudtam parancsolni nekik!” - mondta rendtársaink körében. Legyen ez a visszaemlékezés a legnagyobb elismerés részemről fiatalkorom egyik legnagyobb eszményképe iránt. Nem akart, mert nem volt képes engedelmeskedetni. Nem vitte reá a Lélek, hogy engedelmességi fogadalmamra hivatkozva szembeállítson azzal a meggyőződésemmel, hogy Rákosi-rendszer ide, Rákosi rendszer oda, az egyháznak élnie kell, s a kisközösségeimet nem széleszthetem szét az ateizmus parancsára.

A másik pillanat pár évvel ezelőtt adódott. A minisztertanács lehetővé tette, hogy a magyar piarista provincia létszámát két fővel megemeljék. Az egyik fő az enyém volt. Albert István felszólított, hogy költözködjem be a rendházba, hagyjak fel kisközösségi munkámmal, s helyette rendezem a levéltárat. Akkor megkérdeztem: Megparancsolja-e nekem Jézus Krisztus nevében, hogy felhagyjak azzal az apostoli tevékenységgel, amelyre Jézus minden megkeresztelt embert hív, és amelyre a keresztség szentsége engem is elkötelezett. Nem parancsolta meg és elállt a rendházba való beköltözködésem tervétől, bár az államhatalom azt nyomatékosan kívánta tőle.

Úgy gondolom, hogy mindkét válságos pillanatban engedetlené lettem volna, ha az én igen nagyra becsült rendem e két előjárója hajlandó lett volna szembeállítani egymással a meggyőződésemet és engedelmisségi fogadalmamat. Nem tették, és így nem került sor engedetlenségre. Azért jártak el így, mert jól tudták, hogy nincs jézus-i értelme-tartalma az olyan szerzetesi engedelmisségnek, amely ki akarja oltani a Lelket /1 Tessz 5,19/. Az „engedelmisség” olyan szó, amely valami egészen más tartalmat jelöl az Isten Országában, mint a szótárban. Mit jelent? Hűséget ahhoz a belső hanghoz, amelyet magamban az Isten Lelke hangjának élek meg. Istenre hallgatást jelent. Jézus azt kívánja tőlem, hogy higgyek, azaz hogy tegyem reá az életemet arra a Jó hírre, amelyet elhozott nekünk. Ha ezt teszem, akkor vagyok az egyházban „engedelmes”. Az egyház többi tagjának, előjáróimnak is, az a dolga, hogy segítsenek nekem ebben. Segítsenek abban, hogy Istenre hallgassak.

A meggyőződésemhez való hűség alapján kimondható nagyszerű jézus-élet vágya indított arra közel félszáz esztendeje, hogy a piarista rendben engedelmisségi fogadalmat tegyek és ehhez hűséges maradjak. Azért tettem fogadalmat, hogy hűséges maradjak egész életemben meggyőződésemhez, lelkiismeretemhez. Köszönöm Istennek, rendalapító Szentünknek és az ő még a gyermekeket is mélyen tisztelő lelkületének, e két megnevezett előjáróimnak is, hogy a hűség az engedelmisségi fogadalomhoz és a hűség a meggyőződéshez nem került szembe egymással. Megköszönöm, hogy az egyházban nem kellett engedetlennek lennem ahhoz, hogy engedelmeskedhessem Istennek.

Emléket akarok itt állítani még egy nálam tíz évvel idősebb barátomnak, aki közel harminc éve a Kozma utcában arról beszélt nekem, hogy abban a társaságban amelynek tagjaként ítélték őt halálra, szintén tettek fogadalmat, s a fogadalmi szövegük ez volt: „Mindenkor hűséges maradok a meggyőződésemhez.” Akkori tudatommal nem cseréltem volna el ezzel a szöveggel az én engedelmisségi fogadalmam szövegét. De azóta tudatátalakuláson mentem keresztül, s ma már tisztán látom, hogy az én fogadalmamnak sincs más szubjektív tartalma, mint az övének. Ezért aztán jó öt évvel ezelőtt már bátran mondtam el egy kisközösségi primicián újmisés testvérünknek: „Tegnap a püspököd engedelmisséget kért tőled. Mi többet kérünk tőled: légy hűséges mindenkor a meggyőződésedhez!” Bizony többet kértünk. „Engedetlenné” kényszerítette őt ez a hűség, s hordozza is már ezért a Krisztus keresztjét.

42. Imádság

Istenem, adj a Te népednek olyan vezetőket, akik segítik övéiket abban, hogy hűségesek maradjanak meggyőződésükhöz...egészen a halálig. Add meg, hogy ne ismerjünk más engedelmisséget, mint a hallgatást a bennünk megszólaló Lélekre. Add meg, hogy bátran vállaljuk az engedetlenek királyi útját, amelyen a nagy Engedetlenkedő halad előttünk a Golgotára. Add meg, hogy a félelem az engedelmeskedtetés, a másokat magunk alá rendelés, az önkény, a szabadságot nem tisztelés távol maradjon mindörökre közösségeinktől. Add meg, hogy közösségeink olyanok lehessenek, mint amilyen a Tiéd a Szentháromságban, mint amilyen a megtestesült Fiúé volt Izrael földjén. Add meg nekünk, hogy félelemből el ne áruljuk azt, amire megtanítottál és amire tanítasz minket. Meg ne rettentsen minket, hogy gögösöknek minősülünk a Lélekhez hűségesnek maradásunk miatt. Semmi mástól ne féljünk, csak a Lélek kioltásától, azaz attól, hogy hűtlenek leszünk meggyőződésünkhöz. Áldd meg azokat a testvéreinket, akik börtönt, illetőleg deportálást szenvednek a Hozzád és meggyőződésükhöz fűződő hűségük miatt. Ámen.

Terminológiát tisztázás

Az engedelmesség, engedetlenség kifejezéseket meglehetősen sok értelemben használjuk. E kifejezések jelentik

a. nagykorú /≠önálló erkölcsi mérlegelésre képes/ emberek magatartását meggyőződésük /≠lelkiismeretük/ viszonylatában; ha igazodnak az utóbbihoz, akkor engedelmeskednek, ha nem, akkor engedetlenek;

b. nagykorú emberek magatartását más emberektől érkező parancsok, tiltások viszonylatában; ha igazodnak az utóbbiakhoz, akkor engedelmeskednek, ha nem, akkor engedetlenek;

c. kiskorú emberek magatartását más emberektől érkező parancsok, tiltások viszonylatában; ha igazodnak az utóbbiakhoz, akkor engedelmesek, ha nem, akkor engedetlenek.

Az a. és c. kategória esetében az engedelmesség minden esetben erkölcsileg helyes magatartást jelent; a b. kategória esetében csak akkor helyes az engedelmesség, ha magatartásunk harmóniában van meggyőződésünkkel. Kiskorúak esetében tehát az engedelmesség mindig helyes, nagykorúak esetében pedig csak akkor, ha meggyőződésünkkel megegyező magatartást jelent.

Vezessük be mindenekelőtt a „kiskorúak engedelmissége” és a „kiskorúak engedetlensége” szakkifejezéseket, hogy a c. kategóriában szereplő magatartásokat elkülönítsük az a. és b. kategóriákban szereplő magatartásoktól, amely utóbbiakat „nagykorúak engedelmissége” és „nagykorúak engedetlensége” szakkifejezésekkel jelölünk. Az erkölcsileg helyes nagykorú engedelmisséget és nagykorú engedetlenséget nevezük közös névvel „meggyőződésre hallgatásnak” /≠ráhallgatás/; és az erkölcsileg helytelen nagykorú engedelmisséget és nagykorú engedetlenséget pedig nevezük közös névvel „meggyőződésre nem hallgatásnak” /≠rá nem-hallgatás/.

Dolgozatom terminológiájának az volt a hibája, hogy egyaránt „engedelmisségnek” nevezte a kiskorú, a helyes nagykorú és a helytelen nagykorú engedelmisséget. Ugyanígy egyaránt engedetlenségnek nevezte a kiskorú, a helyes és a helytelen nagykorú engedetlenséget. Ezt a hibát csak fokozta, hogy az „engedelmisséget” általában erkölcsileg helyesként, az „engedetlenséget” általában erkölcsileg bűnösként értette. Ha különböztetni akartunk, akkor ki kellett tennünk a pontosító jelzőket: „bűnös engedelmisség”, ill. „lelkiismeretre hivatkozó engedelmisség” /”polgári engedetlenség”/.

Az erény-e az engedelmisség? c. dolgozatom terminológiája megrökönyödést keltett, mert egyfajta „Uzwertung der Werte” alapján az „engedetlenséget” tekintetem általában erkölcsileg helyesnek, és az „engedelmisséget” pedig általában erkölcsileg helytelennek. Ez az alapállás ugyanolyan terminológiai pontatlanságot eredményezett, mint amelyet eredményezett az engedelmisséget helyesnek tekintő hagyományos szemlélet. Hogy mi indított erre a dolgokat fejtetetejére vagy éppen talpára állítani akarásra, azt dolgozatom igyekezett nyilvánvalóvá tenni: az emberiség legnagyobb gáztettei /≠a háborús tömeggyilkosságok/ annak erejében jönnek létre, hogy tarkólövéstől félve az emberek engedelmesen mennek tömeg gyilkolni. Az engedetlenségből nem születnek ekkora gáztettek: a tolvajok és rablógyilkosok engedetlenek a törvénnyel szemben, de az általuk termelt eltulajdonítások, anyag- és emberi élet-pusztítások elhanyagolható mennyiséget adnak az engedelmisség alapján létrejövő háborúk pusztításaihoz képest. A háborúk hősei, mondjuk egy századon belül, legalább százszor, ha nem ezerszer annyi emberi életet oltanak ki, mint ugyanannyi idő alatt a rablógyilkosok.

E nyilvánvalóság ellenére is indokolt törekedni az egyértelmű terminológiára.

A helyes terminológia tulajdonképpen adva van:

- a. helyes engedelmesség,
- b. helyes engedetlenség,
- c. helytelen engedelmesség,
- d. helytelen engedetlenség,

Az a. és b. kategóriát nevezzük most közös szóval „ráhallgatásnak”, a meggyőződésekre, lelkiismeretemre hallgatásnak, és a c. és d. kategóriát nevezzük közös szóval „rá-nem-hallgatás”-nak, a meggyőződésekre, lelkiismeretemre nem hallgatásnak. Mindez annyit jelent, hogy abszolút erkölcsi nimbuszt nem adhatunk sem az engedelmességnek, sem az engedetlenségnek; ez a nimbusz csak a „ráhallgatásnak” jár ki. Az emberi etika objektív csúcserké az, ami /Jézus tanítása szerint: a szolgálatban, adásban, békességteremtő megbocsátásban megnyilvánuló szeretet/; de az emberi etika szubjektív csúcserké /jézusi és nem jézusi etika szerint egyaránt /`a ráhallgatás, vagy` más szóval: `a hűség a meggyőződéshez.`

Ha a lelkiismeret szinkronban van Jézus tanításával, akkor a ráhallgatás egyet jelent azzal, hogy engedelmeskedünk Istennek; és a rá-nem-hallgatás pedig egyet jelent azzal, hogy nem engedelmeskedünk Istennek. Ezek szerint aki engedelmeskedik Istennek, az az emberektől jövő parancsok-tiltások viszonylatában hol engedelmesnek, hol engedetlennek fog bizonyulni; és aki nem engedelmeskedik Istennek, az pedig ugyanígy hol engedelmesnek, hol pedig engedetlennek fog minősülni a parancsokat és tiltásokat adó embertársai szemében.

Használt terminológiám érzékenységet sértett. Kész vagyok említett dolgozatom címének kérdésére /Erény-e az engedelmesség?/ az eddigi válasz helyett /Nem. Az engedetlenség az erény!/ újat adni: `Csak az Istennek engedelmeskedés az erény!` - és ez egyet jelent a `hűséggel meggyőződéshez.` De dolgozatom tartalmán ez mit sem változtat, marad a tartalom ugyanolyan „botránys”. Marad, mert az engedelmességet kívánó akárminő hatalmakkal szemben azt képviseli, hogy a szubjektív csúcserké: éppen ez a hűség a meggyőződéshez; s azért legszentebb kötelességem velük szemben engedetlenkedni, ha meggyőződéssel szembenállót akarnak parancsolni.

Ha téves a lelkiismeretem, akkor a „ráhallgatással” is szembekerülhetek Istennel, de az csak objektív bűn lesz, és nem szubjektív. A Jézus küldetésében járásnak éppen az a célja, hogy a „ráhallgatással” mindig Istenre, Jézusra, a Lélekre hallgathassak.

Mindez elég lehet arra, hogy a terminológia miatti botránkozást leszerelje. De féltő, hogy ez a leszerelés elgyengíti a dolgot legjelentősebb mondanivalóit:

- a. Az Atya azt kívánja a Szentháromság képére és hasonlatosságára megteremtett embertől, hogy tanulmányozza a megtestesült Fiú életét és tanítását, azaz a nekünk adott Lélek által hozzuk meg életünk egzisztenciális döntéseit.
- b. A Jézustól megismerhető objektív jóhoz a nekünk adott Lélek által igazolt szubjektív jón keresztül jussunk el.
- c. Utasítsuk el magunktól azt a kísértést, hogy büntető szankciókkal fenyegető hatóságok határozhassák meg látásmódunkat, egzisztenciális döntéseinket.

d. Nincs mód Isten Országának történelmi kibontakozására, ha szembeállítjuk egymással a múltban már megragadott objektív jót és a mindenkori jelenben az emberi lelkekben megszülető szubjektív jót; mert csak ezen a naponként termelődő szubjektív jón keresztül juthatunk el Isten új üzeneteihez.

e. Az egyháznak, az egyház mindenegyres tagjának és az eddig megragadott objektív jókat lajstromozó és védő tanítóhivatalnak egyaránt állandóan nyitottnak kell lenniök Isten, a Lélek új üzeneteinek felfogására.

f. A tanítóhivatal az egyház tagjai által kialakított oly szerepkör, amelynek soha nem szabad vak engedelmesseget kívánnia, hiszen csak a ráhallgatásunk lehetővé tételével tudja helyesen betölteni szerepkörét.

g. Istennek engedelmeskedni csak ráhallgatással lehet, ami rendre együttjár-hat azzal, hogy nem engedelmeskedünk az embereknek.

h. Veszedelmes az a terminológia, amelyben lehetőség van arra, hogy két egy-mást üthető valóságot és fogalmat /engedelmeskedés Istennek; engedelmeskedés embernek/ ugyanaz a szó /engedelmesség/ jelölje.

i. Ha a ráhallgatás során rossznak is bizonyulhat vevőkészülékem, mégiscsak e ráhallgatási szabadsággal megy előre az Isten Orzága. És éppen `ezt`nem érti az engedelmesség mellett elköteleződő Nagy Inkvizítor a Dosztojevskij-regényben.

Hankiss Elemér `Az infantilizmus` címen publikált tanulmányt /Diagnózisok - Magvető Kiadó - Budapest 1982/. Elgondolkodtató számomra, hogy az egyházon kívüli szellemi életben botránkozásmentesen kaphat nyomdafestéket az a gondolat, amely egyházunkon belül ily hangos vihart eredményez.

Hankiss leírhatja kinyomtatva az alábbi mondatokat. „Gondoljunk csak például, mint kóros tünetre, a hatalmi-ideológiai függőségrendszernek történetileg alig-alig változó paternalisztikus-infantilisztikus terminológiájára; a megannyi király apánkra /ami persze még mindig jobb, mint a neki megfelelő atyuska/, a katolikus egyház és a hívők tisztelendő atyám - gyermekem - fiam - leányom kapcsolatára, a honatyákra, a földesurak atyáskodó, a felnőtt bérest is lefiamozó fölénytudatára, a méltóságos úrnak gyermeki alázattal kezét csókoló cselédlányokra, a trianoni magyar haza hű fiaira s lányaira, Kossuth, majd - a micsoda különbség ellenére is - Rákosi apánkra és így tovább. Száz-kétszáz évvel túlélte nálunk ez a terminológia s a mögötte meghúzódó feudális-paternalisztikus függőségrendszer önnön nyugat-európai változatait.” /267-270. lap/. Nem kell neki hegyeket mozgatnia annak igazolására, hogy az „engedelmeskedés” nem lehet az érett személyiség alapállása.

A Hankiss-féle írás segítséget nyújthat az egyházba tartozók számára is megérteni, hogy sem a szerzetes, sem a pap nem szolgálhatja sikerrel választott életállapotának célkitűzéseit, ha nem fejlődhetik szabadon gondolkodó, szabadon mérlegelő és szabadon döntést hozó személlyé.

Az ember természetében benne van a kísértés a parancsadásra, a szankcionálásra, az engedelmességre, tehát a bűnre. Mivel az ember kezdettől fogva engedett is ennek a kísértésnek, azért ez „a világ bűne”, amelyet elvenni jött Jézus (Jn 1,29). Ez a Böll-féle (Biliárd féltízkor) „tulok szentsége”, melynek erejét akarja megtörni a „bárány szentsége”, tehát az Isten Báránya és mindazok, akik magatartásukkal Jézus nyomában akarnak járni. Ezért aztán ennek az „eredeti bűn”-nek következtében olyan világban élünk, melyben megváltatlanságunk folytán adva vannak

a parancsolók és szankcionálók egyfelől, és a nekik engedelmeskedők másfelől. A parancsolás-szankcionálás-engedelmesség sátáni világát csak a szentek, az engedetlenkedők tudják visszaszorítani. De ezért nagyon drága árat kell fizetniük. Engedetlenségükért elveszik tőlük anyagi javaikat, korlátozzák szabadságukat, és életük sincs többé biztonságban. Az Isten Országáé ily módon egyet jelent az erkölcstelen parancsokat semmibevevés, a szankcióktól meg nem félemledés, és az engedetlenség magatartását vállaló emberek közösségével... a parancsokat adott esetben semmi beevő, a szankcióktól meg nem félemlédő, és az engedetlenség magatartását elvállaló Jézus és nyomában járó emberek közösségével.